L. A. BEZIMENSZKIJ

NÉP-
SZERŰ
TÖRTÉNE-
LEM

hitler halála

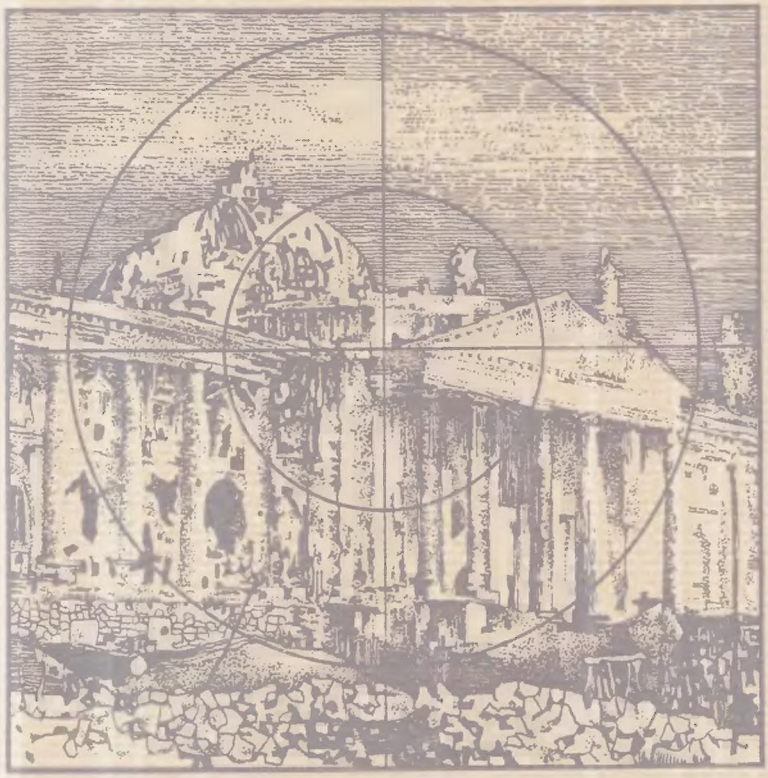

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ / 1976

NÉP-
SZERŰ
TÖRTÉNE-
LEM

L. A. BEZIMENSZKIJ

HITLER HALÁLA

HARMADIK VÁLTOZATLAN KIADÁS

A MŰ EREDETI CÍME:
ВЫСТРЕЛ, КОТОРОГО НЕБЫЛО
FORDÍTOTTA:
BERÉNYI PÁLNÉ
A SOROZATOT SZERKESZTI:
RÉZ MIKLÓSNÉ

ISBN 963 09 0518 3
HUNGARIAN TRANSLATION:
© BERÉNYI PÁLNÉ 1970

Bevezetés

Ismerjük Heinrich Himmler nyilatkozatát arról, milyen végső tiszteletadásban szándékozták részesíteni vezérüket a Harmadik Birodalom főkolomposai.

„Rögtön a háború után felépítjük a világ legcsodálatosabb épületét. Már 1938-ban megkezdtük az előkészítő munkálatokat. Az épület Berlinben, a Königsplatzon fog emelkedni. Az építkezés költségei körülbelül 50 milliárd márkára rúgnak. Az épület magassága 355 méter lesz, homlokzata pedig 1500 méter hosszúságban húzódik. Csupán az alapozási költségek 3 milliárd márkára tehetők. Ilyen épületet még nem látott a világ. 2–300 000 embert befogadó nagyságú termek lesznek benne. A föld alatti részben egy olyan helyiség épül, amely nagyságánál és pompájánál fogva felülmúlja mindazt, amit csak kigondoltak és felépítettek a fáraók. Eljön az a nap, amikor ott áll majd Adolf Hitler sírja. Ebben a maga nemében páratlan teremben aranyszarkofág fog emelkedni, a szarkofágot uráli drágakövek díszítik. Csakis ilyen hely lesz méltó arra, hogy minden idők legnagyobb németjének, a hatalmas Német Birodalom megalapítójának, Adolf Hitlernek utolsó nyughelyül szolgáljon. Az elkövetkező évezredek során az egész német földről – az Uráltól az Északi-tengerig, a Jeges-tengertől a Földközi-tengerig – német emberek zarándokolnak majd el ehhez a szent helyhez."

Himmler nem fantáziált. Közismert az a fénykép, amelyen Adolf Hitler megtekinti a gigantikus győzelmi épület mo-

delljét. Mellette áll Bormann és a többiek, akik arra készültek, hogy vállukon vigyék a megboldogult Führer testét tartalmazó koporsót az óriási föld alatti helyiségbe.

Amikor azonban a 79. gárda-lövészhadtest katonája, Ivan Csurakov 1945. május 2-án a Königsplatzra érkezett, nem talált ott sem óriási épületet, sem uráli drágakövekkel díszített aranyszarkofágot. Két nap múlva pedig, május 4-én, amikor a birodalmi kancellária kertjében átvizsgálta az egyik gránáttölcsért, Ivan Csurakov egy földdel beszórt, összeégett emberi testet talált, azt a testet, amelynek Himmler tervei szerint az aranyszarkofágban kellett volna nyugodnia.

Az első számú háborús bűnös életének utolsó napjaival és óráival már sokan foglalkoztak: történelmi munkák komoly alkotói, valamint a nyugati képes folyóiratokban megjelenő szenzációs sorozatok komolytalan szerzői egyaránt. Mindezek után a dolog nemhogy világosabbá, hanem még zavarosabbá vált. William Shirer amerikai publicista ezt írta Nyugaton immár klasszikussá vált művében:

„Mivel semmi sem maradt az összeégett testekből, a háború után elterjedt az a hír, hogy Hitler életben van. Az angol és az amerikai hírszerző szolgálat egymástól függetlenül végrehajtott kutatásainak eredményei azonban semmi kétséget sem hagytak afelől, hogy Hitler meghalt. Minden valószínűség szerint Kempka adta a legmeggyőzőbb magyarázatot arra vonatkozólag, hogy miért nem maradt semmi a csontokból. A kihallgatáson ezt mondta: »A szakadatlan tüzérségi tűz megsemmisített minden nyomot.«"

Allan Bullock angol történész pedig a következő megállapítást tette Hitlerről írt alapvető tanulmányában:

„Így azután egyáltalán nem lehetett megállapítani, mi történt a birodalmi kancellária kertjében maradt testekkel. Nagyon valószínű, hogy valami úton-módon eltűntek (mivel nyílt tűzben rendszerint nem ég el maradéktalanul az emberi test), s amikor az oroszok elfoglalták a birodalmi kancelláriát, ott már semmit sem lehetett találni... Általában azonban mégis

a legegyszerűbb magyarázat a legkézenfekvőbb. Nem ismeretes, hogy folytattak-e az oroszok alapos kutatásokat. Lehetséges, hogy Adolf Hitlernek és feleségének földi maradványai összekeveredtek az ott talált többi holttest maradványaival, annál is inkább, mivel a birodalmi kancellária kertje állandó tűz alatt volt mindaddig, amíg az oroszok el nem foglalták. A kérdésnek nem is lenne jelentősége, ha az a tény, hogy semmit sem találtak Hitler maradványaiból, nem keltett volna kétséget halála ténye felől. Ami igaz, az igaz: a halott Hitler teste most nem szolgálhat cáfolhatatlan bizonyítékul."

A későbbi publikációk – közöttük szovjet szerzők tollából valók is – egész sor lényeges kérdést világítottak meg. Azoknak a kétségeknek, amelyekről Shirer és Bullock írt (és nemcsak ők), minden valószínűség szerint nincs már helyük – különösen az események szovjet részvevőitől származó visszaemlékezések megjelenése után. Mindamellett még távolról sem tekinthető kimerítettnek ez a téma, ha a Nagy Honvédő Háború utolsó napjainak teljes, bonyolult egészében vizsgáljuk. S különben is: századunkban, a dokumentumok századában ki nyugszik meg addig, amíg nem talált dokumentumot?

A berlini finálé

Joseph Goebbels valamikor ezt mondta saját magáról és elvbarátairól: „Ha bejutunk egyszer a birodalmi kancelláriába, onnan már csak a temetőbe visznek ki bennünket." Amikor a Harmadik Birodalom legfőbb propagandistája kiejtette ezeket a szavakat, láthatóan fel sem tételezte, hogy lesz a világon olyan erő, és lesznek olyan emberek, akik képesek lesznek kiebrudalni a barnainges gazembereket a birodalmi kancelláriából. Pedig akadtak ilyen emberek: a Legfelsőbb Főparancsnokság tervét, a szovjet nép hatalmas antifasiszta felszabadító háborújának utolsó hadműveleti tervét végrehajtva ezek az emberek eljutottak Berlinben a birodalmi kancellária épületéhez.

Berlin körülzárása és bevétele annak a hadműveletnek volt a logikus befejezése, amelyet a Vörös Hadsereg Legfelsőbb Főparancsnokságának Főhadiszállása vett tervbe és dolgozott ki 1945 tavaszán. Igaz, Adolf Hitler azzal a reménnyel igyekezett áltatni magát, hogy a szovjet csapatok nem fognak Berlin ellen vonulni. Márciusban ezt mondta Heinz Guderian vezérezredesnek:

„Az oroszok nem lesznek olyan ostobák, mint mi voltunk akkor, amikor Moszkva közelségétől elvakulva, mindenáron be akartuk venni a várost. Hiszen éppen ön, Guderian akart az első lenni hadseregével Moszkvában! Önnek kell a legjobban tudnia, hogyan is végződött a dolog!"

Igen, ezt Guderian pontosan tudta. Ami Moszkva alatt elkezdődött, az Berlin alatt ért véget. Adolf Hitler azonban arról akarta meggyőzni önmagát és a többieket, hogy a nagy erejű szovjet csapások elkerülik a Harmadik Birodalom fővárosát. Hitlerrel együtt a vezérkar is ilyen önáltatásra adta a fejét. A. Philippi tábornok és F. Heim, a két német hadtörténész tanúsága szerint a német hírszerzés olyan értesülésekkel rendelkezett, hogy nézeteltérések merültek fel a szovjet parancsnokságon belül: Zsukov állítólag Berlint akarta támadni, míg Sztálin a Prágára mérendő csapás mellett foglalt állást . . .

Amikor a minap ezt szóba hoztam Zsukov marsallnak, Zsukov elmosolyodott:

„Ostobaság! Az csak természetes, hogy a németek ez alkalommal sem ismerték a terveinket. Akkoriban már nem csupán elképzeléseink voltak a berlini hadműveletről, hanem szinte már minden részletében ki is dolgoztuk azt . . ."

A berlini hadműveletet hosszú időn keresztül és igen alaposan készítették elő. Zsukov marsall tanúsága szerint a Vörös Hadsereg Legfelsőbb Főparancsnokságának Főhadiszállása főbb vonásaiban már 1944 novemberében kialakította általános elképzeléseit a hitleri Németország ellen viselt háború befejező hadműveletének megvalósításáról. A Főhadiszállás elgondolása az volt, hogy a Baltikumtól egészen a Dunáig húzódó hatalmas frontszakaszon bontakoztatja ki a támadást; ezt követően a Vörös Hadsereg csapatainak a támadás 15. napján el kell jutniuk a Visztula torkolatvidékéig, Poznańig és Wrocławig. A támadást január 20-án akarták megindítani, de Churchill kérésére ezt az időpontot előrehozták január 12-re.

1945. január 12-én kezdődött tehát az a hadművelet, amely később a „Visztula–Odera" elnevezést kapta. Két front: Zsukov marsall 1. Belorusz Frontja és Konyev marsall 1. Ukrán Frontja valósította meg. Február első napjaiig tartott a támadás, amelynek során a szovjet csapatok eljutottak az Oderáig. Hatalmas, 5–600 kilométer szélességű offenzíva volt ez, amely jelentős mértékben közelebb hozta a háború végét. Mindazon-

által a Legfelsőbb Főparancsnokság Főhadiszállása csak 1945. április 16-án indította meg a Berlin elleni közvetlen támadást.

Jó néhány évvel a háború után kialakult az a nézet, amely szerint a szovjet csapatok már 1945 februárjában befejezhették volna a háborút, s a támadást csak a Főhadiszállás érthetetlen elhatározása miatt halasztották el. Számos nyugati kiadványban megtalálható ez az állítás, és meg kell mondanunk, hogy fellelhető volt a szovjet hadvezetés tagjai körében is, így például találkozunk vele Vaszilij Ivanovics Csujkovnak, a Szovjetunió marsalljának ismert emlékirataiban. Csujkov (aki abban az időben még csak vezérezredes volt) a háború befejező szakaszában a Zsukov marsall frontjához tartozó egyik hadsereget vezette. Figyelembe kell azonban vennünk, hogy hadseregparancsnoki minőségében Csujkov a létező elgondolásoknak és terveknek csak egy meghatározott részét ismerte. A dolog tényleges állása csak akkor vált valóban áttekinthetővé, amikor más katonai vezetők is kifejtették nézetüket: így Zsukov, a Szovjetunió marsallja, Antyipenko tábornok, az 1. Belorusz Front hadtápterületének parancsnoka, Styemenko tábornok, a Vezérkar Hadműveleti Csoportfőnökségének vezetője, akik mind illetékesebbek voltak arra, hogy megítéljék a helyzetet.

Volt-e tehát lehetőség arra, hogy a hadművelet már közvetlenül 1945 februárjában folytatódjék? Illetékes személyek tagadóan válaszolnak erre a kérdésre. A hatalmas arányú előretörés során Zsukov és Konyev csapatai jelentős veszteségeket szenvedtek, messzire kerültek a hadtáptól, és egyáltalán nem voltak abban az állapotban, hogy vállalkozhattak volna a Harmadik Birodalom fővárosa elleni döntő rohamra. Zsukov marsall megemlítette, hogy már január végén azt javasolta a Főhadiszállásnak: állítsák meg frontjának csapatait, amint eljutottak a számukra kijelölt vonalra, biztosítsák a csapatok hátát, s csak egy későbbi időpontban folytassák a támadást.

Berlin azonnali elfoglalása természetesen igen csábító feladat lett volna, s a Főhadiszállás kezdetben valóban erre tö-

rekedett. Csakhogy a szovjet parancsnokság reálisan gondolkozott. Először is felmérte azt a nagy veszélyt, amely Zsukov marsall csapatainak jobbszárnyát fenyegette Pomeránia felől. Amint később világossá vált, a Wehrmacht főparancsnoksága nagy reményeket fűzött a Pomerániából indítandó ellencsapáshoz. Zsukov marsall, visszaemlékezve a helyzetre, elmondta, hogy akkoriban a Vörös Hadsereg 1920-as, Varsó ellen intézett nevezetes támadása lebegett a szeme előtt, amely siker helyett súlyos veszteséghez vezetett, mivel nem készültek fel kellőképpen az előrenyomulásra.

A későbbiekben nyilvánvalóvá vált, milyen nagymértékben kimerültek az erők és a tartalékok, s milyen gyenge volt a hadtápterület. Néhány évvel ezelőtt, amikor Moszkvában kiadták Antyipenko tábornoknak, az 1. Belorusz Front hadtápparancsnokának visszaemlékezéseit, Antyipenko – aki tökéletesen ismerte a hadtápterület és az Oderához vezető utak állapotát – egyenesen leszögezte:

„A Berlin elleni támadás rendkívül meggondolatlan lépés lett volna abban az időben, mivel az anyagi források igen korlátozottak voltak, az ellenfél pedig kétségbeesetten védekezett . . .”

Maga Zsukov pedig így nyilatkozik napjainkban:

„Csapataink lehetőségeinek felnagyítása, valamint az ellenség erejének és képességeinek lebecsülése egyaránt veszélyes . . .”

A Vörös Hadsereg Legfelsőbb Főparancsnokságának Főhadiszállása, felelősségének teljes tudatában, a támadás felfüggesztése mellett döntött. Márciusban megtették a szükséges intézkedéseket a Berlin ellen indítandó roham hadászati és anyagi biztosítására. Ugyanakkor sikerült teljesen felszámolni a Pomeránia felől fenyegető veszélyt, s megfelelő számú, jelentős erőket vontak össze. Zsukov és Konyev marsallt Moszkvába rendelték, ahol április 1-én személyesen tettek jelentést a berlini hadművelet tervéről I. V. Sztálinnak, a legfelsőbb főparancsnoknak. A marsallok jelentését igen részletesen meg-

vizsgálták, a küszöbönálló hadművelet körülményeinek és sajátosságainak teljes figyelembevételével. A Főhadiszállás idevonatkozó utasítását a két marsall jelenlétében készítették elő és hagyták jóvá.

Hogyan is alakultak az erőviszonyok a hatalmas párviadalnak ebben a végső szakaszában, amelyet a Vörös Hadsereg a Wehrmacht ellen vívott? Csupán a város helyőrségét alkotó 90 000 ember védte volna Berlint, amint azt néhány nyugati történész állítja? A dolog a valóságban nem volt ilyen egyszerű. A berlini hadművelet nem korlátozódott kizárólag Berlin ostromára. A szovjet fél úgy tervezte meg a hadműveletet, mint három front – Rokosszovszkij, Zsukov és Konyev marsallok frontjai – csapatainak koncentrált csapását.

A szovjet erők jelentékenyek voltak, Rokosszovszkij marsallnak több mint 300 000 embere volt, Zsukov marsallnak 780 000, Konyev marsallnak pedig 511 000. Csakhogy a Wehrmacht minden kimerültsége ellenére német részről is jelentős erők álltak szemben a szovjet csapatokkal. Így például a szárazföldi haderő főparancsnokságának, az OKH-nak a szervezési osztályán 1945. március 8-án közölt adatok szerint a „Visztula" nevű hadseregcsoport (3. páncéloshadsereg és 9. hadsereg), amely az Odera mentén, a Baltikumtól Fürstenberg vonaláig védekezett, 1945. február 28-án 527 000 emberrel rendelkezett. A „Közép" elnevezésű hadseregcsoportnak pedig (4. páncéloshadsereg és 17. hadsereg), amely dél felől állt ellen, 413 000 embere volt. A berlini hadművelet kezdetére a „Visztula" hadseregcsoportnak 34 hadosztály, a „Közép" hadseregcsoportnak pedig 13 hadosztály állt a rendelkezésére. (Az igazsághoz tartozik, hogy itt csak azokról a hadosztályokról teszek említést, amelyek a Konyev marsall frontjának északi szárnyán elhelyezkedő csapatok támadási övezetében tartózkodtak.) Ezenkívül, már a berlini hadművelet megkezdése után, 20 kiegészítő hadosztály érkezett a „Visztula" hadseregcsoport megerősítésére, a „Közép" hadseregcsoport északi szárnyának megerősítésére pedig 12 hadosztály.

Ezek a hadosztályok természetesen már nem voltak olyan nagy erejűek, mint a háború elején. Közülük nem egy olyan katonákból állt, akiket a totális mozgósítás utolsó szakaszában hívtak be. Senki sem vonja kétségbe, hogy a Wehrmachtnak már utolsó erejét kellett összeszednie. Ennek ellenére primitív és történelemellenes dolog lenne tagadni azt a tényt, hogy a berlini hadművelet meglehetősen bonyolult feladatok elé állította a szovjet parancsnokságot.

Ami magát Berlint illeti, német részről ott is energikus intézkedéseket foganatosítottak. A birodalmi főváros védelmére való felkészülésről szóló parancsot 1945. március 9-én dolgozták ki, a mellékleteket nem számítva 35 oldal terjedelemben. „A fővárost az utolsó töltényig védeni kell – követelte a parancs. – Egyáltalán nem arról van szó – írta Reimann altábornagy, a védelmi övezet parancsnoka –, hogy a német főváros minden egyes védelmezőjének a legapróbb részletekig ismernie kell a haditechnikát, hanem mindenekelőtt arról, hogy fanatikus akarat és a győzelemre való törekvés hasson át valamennyi harcost, tudják, hogy a világ lélegzet-visszafojtva figyeli ezt a harcot, s hogy a Berlinért folyó harc megváltoztathatja a háború kimenetelét." Ma már csak nevetni tudunk a parancs szerzőjének vak hitén, de abban az időben Reimann tábornok megkövetelte alárendeltjeitől, hogy „fanatizmussal és fantáziával viseljenek hadat a földön, a levegőben s a föld alatt, vegyenek igénybe minden olyan eszközt, amelynek segítségével tévútra vezethetik az ellenfelet, alkalmazzanak hadicseleket, legyenek alattomosak, s ne csak a már előre rendelkezésükre bocsátott eszközökkel harcoljanak, hanem minden lehetséges, kézenfekvő eszközt használjanak fel".[1]

A Vörös Hadsereg Legfelsőbb Főparancsnokságának Főhadiszállása mindezt figyelembe vette, amikor felkészült a Berlin

[1] A berlini hadműveletben részt vevő német erők nagyságát annak alapján is megítélhetjük, hogy a hadművelet eredményeképpen 480 000 német esett fogságba.

elleni támadásra. A berlini hadművelet előkészítése gyakorlatilag már februárban megkezdődött, tehát a Visztula–Odera hadművelet idején. Kezdetben úgy tervezték, hogy mind a három front egyszerre lendül támadásba. Rokosszovszkij marsall frontja azonban nem volt képes bekapcsolódni a támadásba április 20-a előtt, mivel jelentős átcsoportosításokat kellett végrehajtania a kelet-pomerániai harcok befejezése után. A Főhadiszállás ezt figyelembe véve elhatározta, hogy csak április 16-án indítja meg a hadműveletet – kezdetben csak két fronttal. A fő irányban Zsukov masallnak kellett támadnia. Egyidejűleg Konyev marsall azt a parancsot kapta, hogy amennyiben az ellenség szívós ellenállást fejtene ki a Berlinhez kelet felől vezető utakon vagy esetleg feltartóztatná az 1. Belorusz Front támadását, álljon készen arra, hogy dél felől kell csapást mérnie Berlinre.

Ez az intézkedés igen előrelátónak bizonyult. Zsukov marsall frontális támadása valóban szívós ellenállásba ütközött a Berlint kelet felől védelmező 9. hadsereg részéről. A seelowi magaslatokon elkeseredett harcok bontakoztak ki, amelyek elhúzódtak egészen április 20-ig. Ekkor kapott Konyev marsall parancsot arra, hogy támadjon dél felől, aminek eredményeképp megértek a feltételek Berlin körülzárására. Midőn április 21-én Zsukov marsall csapatai megjelentek Berlin keleti határán, Konyev marsall harckocsijai is eljutottak Berlin déli megközelítési útjaira.

Mindamellett a szovjet csapatok dolga a hadművelet befejező szakaszában sem volt könnyű. Nagy-Berlin hatalmas város, területe eléri a 900 négyzetkilométert. És ha figyelembe vesszük Reimann már ismertetett parancsát, elképzelhetjük, milyen kegyetlen harcokra került sor. Mindenki, aki csak ott volt Berlinben az 1945-ös év áprilisának utolsó napjaiban, egyöntetűen ezt tanúsítja.

Emlékeznek a kegyetlen harcokra a németek 9. hadseregének és 3. páncélos hadseregének katonái is. Egyedül csak Cornelius John Ryan úr, az „Utolsó csata" című amerikai bestsel-

ler szerzője nem emlékszik rá, aki elhatározta, hogy könyvével elképeszti a világot. Valamikor ez a mondás járta: senkinek sem okoz meglepetést az a riporter, aki arról tudósít, hogy egy kutya megharapott egy embert; de ha azt írja, hogy egy ember megharapott egy kutyát, jókora összeget kereshet vele. Ryan úr úgy vélte, hogy senki sem fog csodálkozni, ha ezt írja: ilyen volt a berlini csata. Attól azonban mindenki meghökken, ha azt hallja, hogy nem volt berlini csata.

Amit elgondolt, meg is tette: így született meg a könyv, amelynek meg kellett ráznia a világot. Nem tudjuk felmérni, milyen is volt a könyv valóságos hatása. Csak az az egy biztos, hogy lelkesen fogadták ezt a verziót mindazok, akik azt szerették volna bizonyítani (és hányadszor!), hogy a szovjet hadvezérek haditudománya nem is olyan jelentős, ha Berlin védőinek a tetteivel vagy az amerikai tábornokok hadászati kiválóságával hasonlítjuk össze; hiszen az utóbbiak, úgymond, könnyűszerrel be tudták volna venni a pusztulófélben levő birodalom utolsó fellegvárát.

Ryan azt erősítgeti, hogy az angol és az amerikai csapatoknak módjukban állt bevenni Berlint, de nem tették ezt meg. Állítása számtalan találgatásra ad alkalmat: hibát követtek el a szövetségesek, vagy nem ismerték fel a helyzetet, esetleg Eisenhower túlzott becsületessége volt az ok, aki nem akarta felrúgni a szövetségi megállapodásokat? Nem először folyik vita erről a kérdésről, amely már 1945 áprilisának végén felvetődött. Szenzációs tudósítás jelent meg akkor az egyik amerikai újságban, a „Washington Post"-ban arról, hogy, úgymond, az amerikai csapatok már bevonultak Potsdamba, később azonban parancsot kaptak a visszavonulásra, és az oroszoknak adták át a várost. A történet anekdotaszerűsége természetesen már az első pillanatban szembetűnő, egyesek mégis komoly problémát igyekeznek gyártani az anekdotából.

De tegyük fel komolyan a kérdést: módjukban állt-e a nyugati szövetségeseknek bevenni Berlint, és meg akarták-e tenni ezt? A második kérdésre azonnal igennel válaszolhatunk. Ma-

ga Eisenhower, különösen pedig Churchill nagyon jól tudta, milyen nagy Berlin jelentősége. Amikor 1944 szeptemberében az angolszászok kidolgozták az elkövetkező németországi előrenyomulás tervét, Eisenhower céljai között szerepelt Berlin bevétele is. Csakhogy mindenki jól tudja, micsoda nagy távolság lehet a kívánság és a lehetőség között – ebben az esetben pedig ez a távolság éppen akkor vált óriási méretűvé, amikor a háború a vége felé közeledett.

Ha áttanulmányozzuk Eisenhower 1945. március 23-án I. V. Sztálinnak küldött üzenetét, kitűnik belőle, hogy az angol-amerikai csapatok főparancsnoka úgy tervezte: a szovjet csapatokkal az Erfurt–Lipcse–Drezda tengely vonalán fognak találkozni, s egyáltalán nem Berlinben. Milyen feltételek következtében alakult ki ez az elhatározás, amelyet elvben 1945 áprilisában sem vizsgáltak felül? A válasz egyszerűbb, mintsem gondolnánk. Eisenhower, a katonai szakember jól ismerte saját lehetőségeit, és előre felmérte, hogy Berlin bevétele meghaladja csapatainak erejét. Eisenhower döntését Bradley tábornok is támogatta. Az ismert hadtörténész, John Ehrman „Magas stratégia" című könyvében megvilágítja e döntés okait. Ehrman rámutat arra, hogy az oroszok 65 kilométerre voltak Berlintől, míg a nyugati csapatok több mint 300 kilométerre, s olyan övezet választotta el őket a fővárostól, amelyen számtalan folyó akadályozta az áthaladást. Ezenkívül az angol-amerikai parancsnokság mindenképp elejét akarta venni az úgynevezett „nemzeti erődítmény" kialakulásának, azaz meg akarta akadályozni, hogy a Bajor-Alpokban új ellenállási bázis képződjön. Végül pedig a Kasseltől Drezdáig vezető út volt a legrövidebb és a legkönnyebb. Igen, a nyugati szövetségesek be akarták venni Berlint, és Churchill követelte is ezt az üzeneteiben. De ő is óvatosan megválogatta a szavakat, amikor azt javasolta, hogy „el kell foglalni Berlint, ha lehetőség kínálkozik rá". Ismét és ismét a „lehetőség" szó! Lehetőség pedig nem volt. Nem csupán Eisenhower, hanem az amerikai vezérkari főnökök egyesített bizottsága is azt mondta: nem, nincs

rá lehetőség! F. Pogue amerikai hadtörténész szavai szerint „világos volt, hogy az amerikai csapatok minden bizonnyal képtelenek megelőzni az oroszokat Németország fővárosának bevételében".

Washingtonban azokban a napokban nem alaptalanul vélekedtek úgy, hogy a legfontosabb feladat „Németország fegyveres erőinek felaprózása és megsemmisítése". Eisenhower április 7-én megerősítette elhatározását. Amikor pedig az angol csapatok (a 21. hadseregcsoport) parancsnoka, Montgomery meglehetősen tapintatlanul 10 amerikai hadosztályt kért tőle, hogy megtámadhassa Lübecket és Berlint, Eisenhower dühös elutasításban részesítette. „Ami Berlint illeti – írta –, hajlandó vagyok teljes mértékben elismerni politikai és pszichológiai jelentőségét; de Berlinnél sokkal fontosabb célpontnak tartom a Berlin védelmére összpontosított német csapatokat. A figyelmemet pontosan ezekre igyekszem fordítani. Természetesen abban az esetben, ha alkalom kínálkozik Berlin megszerzésére nagyobb veszteségek nélkül, be fogom venni a várost."

A legutolsó mondat nem csupán ingerültséget tükröz. Eisenhower részletesen megtárgyalta a lehetséges veszteségek problémáját legközelebbi harcostársával, a 12. hadseregcsoport parancsnokával, Omar Bradley tábornokkal. Bradley, emlékezete szerint, azt a választ adta erre a nem csekély jelentőségű kérdésre Eisenhowernak, hogy az „előrelátható veszteség 100 000 embert tesz ki". „Meglehetősen drága ár ez a presztízsért" – jegyezte meg Eisenhower.

A nyugati csapatok még április közepén is 200 kilométerre voltak Berlintől, s ez a távolság kizárólag Magdeburg körzetében volt csupán 100 kilométer. Simpson tábornok, akinek a csapatai elérték Magdeburgot, azt javasolta, hogy indítsanak támadást Berlin ellen. Eisenhower véleménye szerint azonban ez „ostobaság lett volna, tekintetbe véve az oroszok helyzetét a miénkhez viszonyítva". Eisenhower kijelentette:

„Igaz, hogy sikerült szert tennünk egy kisebb hídfőállásra az Elbán túl, de nem szabad elfelejteni, hogy csak hadsere-

günk élei jutottak el ehhez a folyóhoz, főerőink még jóval hátrább vannak . . ."

Végül egy olyan jól informált ember, mint Harry Hopkins, Roosevelt elnök személyes tanácsadója, így írt ezekben a napokban: „Bradley egyik hadosztálya valóban jócskán előrenyomult Potsdam irányában, de elszakadt hadtápterületétől, s így meg volt fosztva a legszükségesebb ellátmánytól is. Aki tud erről a körülményről, megérti, hogy bevettük volna Berlint, ha módunkban állt volna megtenni." Hogy teljesen felmérhessük Hopkins szavainak jelentőségét, figyelembe kell vennünk, hogy ezek a szavak április 22-e után születtek, tehát akkor, amikor a szovjet csapatok már körülzárták Berlint.

Meg lehetünk győződve arról, hogy Eisenhower nem zavartatta volna magát a szövetségesi kötelezettségektől, ha a legcsekélyebb lehetősége lett volna Berlin bevételére. A március 23-i üzenetében közzétett határozat előre számolt a Németország megszállási övezeteit elválasztó határok megsértésével, pedig e kérdésben már jóval korábban megegyezés jött létre a szövetségesek között. Később emlékirataiban Eisenhower nyíltan beismerte, hogy „Németország jövőbeni felosztása nem befolyásolta az ország végleges meghódítására vonatkozó haditerveket". S ugyanaz a Churchill, aki tombolt a haragtól, amikor megtudta Eisenhower elhatározását, 1945. április 19-én ezt írta Edennek: „Az adott pillanatban a nyugati szövetségesek szemmel láthatóan nincsenek abban a helyzetben, hogy behatolhassanak Berlinbe."

A szovjet Legfelsőbb Főparancsnokság egyébként tökéletesen tisztában volt azzal, hogy milyen vágyak töltik el Churchillt. Amikor április 1-én Zsukov és Konyev marsallok megjelentek a Legfelsőbb Főparancsnokság irodájában, I. V. Sztálin nem ok nélkül fordult hozzájuk a következő kérdéssel:

„Nos, ki fogja hát bevenni Berlint: mi vagy a szövetségesek?"

Konyev marsall így válaszolt a kérdésre: „Mi fogjuk bevenni Berlint, megelőzzük a szövetségeseket." Így is történt.

1945. április 16-a után egy napra sem csendesedett el a harci zaj. A Wehrmacht nem akart kapitulálni, bár megtehette volna, s ezáltal megkímélhette volna több százezer német életét. De mit is jelentettek volna Hitlernek az emberek százezrei, amikor már majdnem 9 millió embert küldött a pusztulásba? Az pedig, aki hozzászokott milliók feláldozásához, önmagát természetesen nem látja az áldozatok között.

Megbocsáthatatlan túlzás lenne azt állítani, hogy a szovjet csapatok azért vívták meg a Berlinért folyó csatát, hogy foglyul ejthessék Adolf Hitlert. Ennél összehasonlíthatatlanul fontosabb célkitűzéseik voltak. S éppen ezzel magyarázható az a viszonylagos érdektelenség, amely napjainkig jellemző volt a szovjet történetírásra Hitler személyes sorsát illetően. Ez a probléma mindig másodrendű volt – még 1945 tavaszán is. Ugyanakkor egészen természetes, hogy felvetődött a kérdés a fő háborús bűnösök legfőbbikével kapcsolatban: hol van? Berlinben? Bajorországban?

Először is meg kell állapítanunk, hogy 1945 áprilisában nem volt minden olyan világos, mint ma. 1945-ben úgy vélték Moszkvában, hogy rendkívül kockázatos lenne a hivatalos náci sajtóra hagyatkozni; a szovjet parancsnokság egészen a támadás kezdetéig nem rendelkezett közvetlen értesülésekkel Hitler tartózkodási helyére vonatkozólag. Csak április 20-a táján lehetett több-kevesebb bizonyossággal állítani, hogy Hitler a fővárosban maradt. Születésnapjának megünneplése alkalmával ugyanis (utolsó ízben!) feljött a bunkerből, s így bebizonyosodott, hogy a Führer Berlinben tartózkodik. De volt-e rá garancia, hogy ott is fog maradni?

Otto Günsche elbeszélése

A kutató történésznek bizonyos mértékig előnye van az események résztvevőjével szemben: nemcsak az idő távlatában szemléli az eseményeket, hanem a frontvonalakon is átlát. Az 1. Belorusz Front tisztjei, akiknek az volt a feladatuk, hogy fel kutassák a főbb háborús bűnösöket, nem tudták, mi történt azokban a napokban a birodalmi kancellária óvóhelyén. Nekünk viszont módunkban áll megismerkedni a lezajlott eseményekkel: olyan forráshoz folyamodunk, amely ez ideig nem került nyilvánosságra, s emellett igen értékes forrás.

Otto Günche SS Sturmbannführer bizonyára nem gondolt arra, hogy egyszer meg fogja majd írni az emlékiratait. Hivatásos SS-tiszt volt, Hitler testőrségének a tagja, s 1943-ban, majd az 1944–45-ös évben a Führer személyes szárnysegédje. Alkalmasak-e az efféle emberek az emlékiratírói szerepkörre? Otto Günche életében mindenesetre elérkezett egy olyan időszak, amikor mégis írnia kellett. Meglehetősen sokáig volt szovjet fogságban, s ott megírt egy könyvet, pontosabban: diktálta a szovjet nyomozóknak. Günche elbeszélését lefordították és azon nyomban írásba foglalták. S hogy az elbeszélés még teljesebb legyen, bevontak a munkába még egy igen jól értesült embert, a szintén hadifogoly Heinz Linge Sturmbannführert, aki Hitler komornyikja volt 1935 és 1945 között.

Nos, mi is történt 1945 áprilisának végén a birodalmi kancellárián? Günsche így ír:

... Április 21-én Hitlert már reggel fél tízkor felébresztet-

ték; közölték vele, hogy az orosz tüzérség tűz alá vette Berlint, s hogy Burgdorf[2] és a többi szárnysegéd vár rá a fogadószobában. Hitler tíz perc múlva nagy sietve, borotválatlanul megjelent a fogadószobában. Rendszerint egyedül borotválkozott. Még saját borbélyának, August Wollenhauptnak sem engedte meg, hogy borotválja; nem viseli el, ha borotvával pepecsel valaki a torka körül – mondotta.

Burgdorf, Schaub, Below[3] és Günsche várta Hitlert a fogadószobában.

„Mi történt? Mi ez a lövöldözés, és honnan jön?" – kérdezte Hitler.

Burgdorf jelentette, hogy az oroszok nehéztüzérsége lövi Berlin központját, valószínűleg a Zossentól északkeletre elterülő körzetből.

Hitler elsápadt.

„Már ilyen közel vannak az oroszok?" – motyogta.

... Április 22-én reggel ismét erősödött az orosz tüzérségi tűz. Az a jelentés érkezett, hogy több nehéztüzérségi üteg lövi Berlin központját.

A lövedékek mind gyakrabban hulltak a Tiergartenbe, néha pedig már a Wilhelmstrassén sorakozó minisztériumok kertjébe is. Hitlert a tüzérségi tűz dörgése ébresztette fel reggel tíz órakor.

Öltözködés közben behívta Lingét, és idegesen megkérdezte: „Milyen űrméretű lövegekkel lőnek?" Linge, hogy megnyugtassa Hitlert, azt felelte: a német légvédelmi tüzérség lő a Tiergartenből, és szórványosan néhány messzehordó orosz löveg. Hitler megreggelizett a dolgozószobájában, majd bement a hálószobába, ahol Morell elkészítette számára a szokásos serkentő injekciót.

12 órára összehívták a haditanácsot. Déltájban Hitler bombabiztos óvóhelyén gyülekezett Dönitz, Keitel, Jodl, Krebs,

[2] A szárnysegédi hivatal vezetője.

[3] Schaub – Hitler személyes szárnysegéde 1924-től kezdve, Below – Hitler légi szárnysegéde.

Burgdorf, Buhle, Winter, Christian, Voss, Fegelein, Bormann, Hewel, Lorenz, Below, Günsche, Johannmeier, Jon von Freuend és Freytag von Loringhoven.[4] Ez volt a legrövidebb tanácskozás a háború története folyamán. Több résztvevő arca szinte eltorzult. Fojtott hangon beszélgettek, s egyre ugyanazt a kérdést ismételgették: „Miért nem szánja rá magát végre a Führer, hogy elhagyja Berlint?"

Hitler előjött szobájából. A szokásosnál is görnyedtebb volt. Szűkszavúan üdvözölte a tanácskozás résztvevőit, majd karosszékébe ereszkedett. Krebs belefogott jelentésébe. Elmondta, hogy a Berlint védelmező német csapatok helyzete még rosszabbá vált. Dél felől az orosz tankok keresztültörtek Zossenen, s előrenyomultak a Berlint övező külvárosokig. Súlyos harcok folynak Berlin keleti és északi elővárosaiban. Az Oderánál, Stettintől délre harcoló német csapatok helyzete katasztrofális. Az orosz páncélosok rohammal áttörték a frontot, és mélyen benyomultak a németek állásaiba.

Hitler felállt, és az asztal fölé hajolt. Reszkető kezét végighúzta a térképen. Majd hirtelen kiegyenesedett, és az asztalra hajította színes ceruzáit. Nehezen lélegzett, az arcát elöntötte a vér, szeme kimeredt. Egy lépést hátrált az asztaltól, s közben szaggatott hangon felkiáltott:

„Ilyet még nem értem meg! Ilyen körülmények között nem áll többé módomban az irányítás! A háborút elvesztettük! De ha önök, uraim, azt gondolják, hogy elhagyom Berlint, nagyon tévednek! Inkább golyót eresztek a homlokomba!"

[4] *Dönitz* – főtengernagy, a haditengerészet főparancsnoka; itt azonban Günsche téved, mert Dönitz nem vett részt a tanácskozáson.

Keitel – tábornagy, a Wehrmacht főparancsnokságának, az OKW-nak a vezérkari főnöke; Jodl – tábornok, a főparancsnokság hadműveleti osztályának főnöke; Krebs – gyalogsági tábornok, a szárazföldi hadsereg vezérkari főnöke; Winter – Jodl helyettese; Christian – a légierő hadműveleti osztályának vezetője; Fegelein – az SS képviselője Hitler mellett; Bormann – a pártkancellária vezetője; Hewel – Ribbentrop képviselője Hitler mellett; Lorenz – a német tájékoztató iroda képviselője a főhadiszálláson; Johannmeier és von Freuend – a szárazföldi erők szárnysegédei Hitler mellett; Freytag von Loringhoven – a vezérkari főnök szárnysegéde.

Rémülten meredtek rá valamennyien. „Köszönöm önöknek, tisztelt uraim!" – kiáltotta Hitler, miközben a kezét kissé felemelte, majd megfordult, és elhagyta a szobát.

A tanácskozás résztvevői kővé dermedten álltak. Most hát nincs tovább? Ez a vég? Günsche Hitler után rohant. A tanácsteremben maradtak ijedten kiáltottak Hitler után: „De Führerem!..., de Führerem!..." Hitlert dolgozószobája ajtajában érte utol Günsche. A Führer megállt és rákiáltott:

„Azonnal kapcsoljanak össze Goebbelsszel!"

Goebbels a Hermann-Göring-Strassén levő villája bombabiztos óvóhelyén tartózkodott. Miközben Hitler telefonon beszélt vele, a tanácskozás megzavarodott és izgatott résztvevői átmentek a fogadószobába. Bormann és Keitel Günschéhez rohant. „Hol van a Führer? Mit mondott még?" – kérdezték. Günsche azt válaszolta, hogy a Führer Goebbelsszel beszél telefonon. Valamennyien izgatottan, egymás szavába vágva kiáltoztak. Keitel a kezével hadonászott. Bormann magánkívül volt, és egyre azt ismételte: „Nem lehet igaz, a Führer nem mondhatta komolyan, hogy agyon akarja lőni magát!" Keitel felkiáltott: „Vissza kell tartanunk ettől a Führert!" Leírhatatlan zűrzavar uralkodott. Szinte valamennyien egyszerre beszéltek. Valaki sietve lehajtott két kupicával az asztalon álló konyakból.

Néhány perc múlva, körülbelül fél egykor megérkezett a fogadószobába Goebbels, sietve, sántikáló léptekkel. Villájából rohant ide, és rendkívül izgatott volt ő is. „Hol van a Führer?" – kérdezte. Tüstént bevezették Hitler dolgozószobájába. Hitler és Goebbels beszélgetése mintegy tíz percig tartott. Amikor Goebbels kijött Hitlertől, Bormann, Keitel, Dönitz és Jodl hozzárohantak: „Mit mondott a Führer?" Minden oldalról körülvették Goebbelst. Goebbels elmondta, hogy Hitler kilátástalannak tartja a helyzetet, nem lát többé kiutat; úgy véli, hogy a háború elveszett. Hitler teljesen össze van törve, sohasem látta még ilyen állapotban. Ezután Goebbels elmesélte, menynyire megijedt, amikor Hitler szaggatott hangon azt mondta

neki telefonon, hogy azonnal jöjjön át az ő óvóhelyére feleségével és gyermekeivel, mivel mindennek vége.

Bormann nem tudott egy helyben maradni izgalmában. Hol Goebbelshez, hol Dönitzhez, hol pedig Keitelhez fordult, azután ismét Dönitzhez, s közben egyre csak azt ismételgette: mindenáron rá kell venni Hitlert arra, hogy elutazzék Berlinből. Goebbels csendesen megkérdezte Keiteltől:

„Tábornagy úr, lát-e valamilyen kis lehetőséget arra, hogy feltartóztassuk az oroszok támadását?"

Az oroszokat azonban lehetetlen volt feltartóztatni. Eljöttek Berlinbe, hogy megsemmisítsék a birodalmat. Később utánanéztem: kik is voltak azok az orosz tüzérek, akiknek a lövedékei ilyen hatást gyakoroltak Hitlerre? Vaszilij Ivanovics Kazakov tüzérségi marsallhoz fordultam ezzel a kérdéssel, ő volt 1945 áprilisában az 1. Belorusz Front tüzérségének a parancsnoka.

Ki tüzelt április 21-én és 22-én a birodalmi kancelláriára? Ezt meg lehet állapítani . . .

Megállapítást nyert, hogy Berlin szívét akkor a Lihacsov tábornok parancsnoksága alatt álló tüzérhadtest messzehordó ütegei lőtték. Ez a hadtest Leningrádból érkezett az 1. Belorusz Front tüzérségének megerősítésére. Úgy látszik, hogy városok is tudnak bosszút állni . . .

Hogyan akarták megnyerni a háborút?

Beszéljünk még egyszer a történész fölényéről. Nagy mennyiségű, tökéletesen hiteles bizonyíték áll rendelkezésünkre, amelyek képet adnak az első számú háborús bűnös gondolatmenetéről és politikai pszichológiájáról.

Igaz, a bűnösök nem szívesen hagynak hátra olyan dokumentumokat, amelyek cselekedeteiket bizonyítják. Milyen boldog is lenne bármelyik nyomozó, ha rendelkezésére állnának gyorsírásos feljegyzés formájában azok a kijelentések, amelyek a vizsgálat alatt álló személyek szájából hangzottak el bűncselekményük elkövetése előtt! Vagy például, ha a cinkosok szűkebb köre írásos formában őrizné a gyilkos visszaemlékezéseit a gyilkosság körülményeiről! Azok, akik a Harmadik Birodalom gaztetteinek történetét kutatják, pontosan ebben a szerencsés, mondhatnám optimális helyzetben vannak.

Már Nürnbergben ismertté váltak bizonyos feljegyzések, amelyeket közvetlenül Hitler kijelentéseinek elhangzása után készítettek a legszűkebb körben (így például a nevezetes „Hossbach-jegyzőkönyv" 1937. november 5-ről, amelyet azóta is eredménytelenül igyekszik megcáfolni a neonáci történetírás). Most azonban nem kevésbé fontos és sokkal terjedelmesebb bizonyítékok kerültek napvilágra. Kiderült, hogy a barnainges Führer legközelebbi munkatársaival folytatott beszélgetéseiről először rövidebb feljegyzések, később pedig gyorsírásos jegyzetek készültek.

Így például a Führer főhadiszállásának hivatalnoka, Heim

minisztériumi osztályfőnök már közvetlenül a Szovjetunió megtámadása után, 1941. július 17-től kezdődően Hitler valamennyi megjegyzését rendszeresen feljegyezte – jegyzeteit azután átadta Martin Bormann-nak. Később dr. Picker vezette a feljegyzéseket – ugyancsak Bormann számára, aki főnöke minden gondolatát és utasítását meg akarta örökíteni. Megörökítenivaló pedig volt bőven, mivel Hitler rendszerint az ebéd és a vacsora idején, valamint az éjszakai operatív tanácskozások után mondott véleményt a legkülönbözőbb dolgokról.[5] Rendszeresen 20–25 ember vett részt a Führer ebédjén.

Ezekről az „asztali beszélgetések"-ről jelentős mennyiségű feljegyzés készült és maradt fenn: az 1941. július 21-től 1942. július 30-ig terjedő időszakra vonatkozó írások. 1942 júliusában Hitler váratlanul abbahagyta a kíséretével való ebédelést, de egyidejűleg megparancsolta, hogy rögzítsék gyorsírással a tábornoki karral folytatott mindennapos operatív tanácskozásain elhangzottakat. Az operatív tanácskozásokról készült feljegyzések a háború végéig komoly terjedelmet értek el: mintegy 110 000 oldalt. Az iratokat 1945 áprilisában Bajorországba szállították és egy mély aknában rejtették el, azután május elején átszállították a Hintersee partjára és elégették. Május 5-én azonban két gyorsíró – Jonuschat és Hergesell – jelent meg az amerikai hírszerző szolgálat irodájában, és sietve jelentést tettek a feljegyzések sorsáról. Az amerikaiak a Hinterseehez rohantak, és több száz épen maradt oldalt ástak ki a hamuhegyből.

Ezeket a megmaradt jegyzeteket, amelyek Hitler legőszintébb kijelentéseit tartalmazzák, Helmut Heiber történész 1962-ben kiadta az NSZK-ban „Hitler operatív tanácskozásai" címen. Az „asztali beszélgetések"-kel együtt (amelyet 1953-ban adtak ki) rendkívül fontos forrást jelentenek ezek a jegyzetek a fasiszta birodalom történetének tanulmányozásában a máso-

[5] Hitler például feladatának tartotta azt is, hogy megtekintse a filmhíradó valamennyi kiadását, és a legrészletesebb utasításokat adja, még a bemondott szövegre vonatkozólag is.

dik világháború idején. Mindkét kiadvány széles körben ismert. Én most egy olyan dokumentummal szeretném kiegészíteni őket, amely mind ez ideig ismeretlen volt. Az „operatív tanácskozásokról" készült egyik gyorsírásos jegyzetről van szó, amely nem került be Helmut Heiber kiadványába. Ez az írás 1943. október 27-ről való, és igazán szenzációt keltő alcímmel van ellátva: „Hogyan lehet a háborút győztesen befejezni."

Hitler rendelkezett volna a támadó hadműveletek „bölcsek kövével", amelyért fél birodalmat adnának ma azok, akik nem tudják, hogyan kell győzelmesen befejezni a háborút, ha már egyszer megkezdték? Forduljunk hát a Hitlertől származó evangéliumhoz. Hitler ezt mondta:

„Az a legfontosabb, hogy állandóan lankadatlan erővel kell folytatni a háborút, és ahol csak lehetséges, károkat kell okozni az ellenfélnek. Ezen szüntelenül rajta kell lenni, ki kell kémlelni az ellenség gyenge pontjait, és haladéktalanul ki kell azokat használni; soha, semmilyen körülmények között sem szabad kapitulációra vagy úgynevezett kompromisszumra gondolni . . ."

Vagy tovább:

„Amíg úgy lesel a kelepcében levő zsákmányra, mint a macska, és kihasználod az adott pillanatot, hogy csapást mérj a másikra – addig nem vesztél el. Mindig adódnak számodra lehetőségek. Mindig mutatkoznak gyengeségek a másiknál. Csak eltökéltség kell, hogy kihasználd azokat."

Ez volt az első számú eszköz a háború megnyerésére. Létezett azonban második számú eszköz is. Ezt mondta Hitler:

„Ki garantálhatja, hogy nem robban hirtelen bomba a szövetségesek között, s nem lehet nyomban összebékíteni a jelentős ellentéteket?"

Vagy pedig:

„Keletkezzék csak belső baj az ellenfélnél – és az egész ellenséges front össze fog omlani abban a pillanatban."

Azt mondják, hogy csak azután lehet véleményt mondani a puding ízéről, miután már megettük. 1945 áprilisában nyilván-

valóvá vált, hogy mit is ér valójában a német fegyveres erők főparancsnokának bölcsessége. Adolf Hitlernek, Wilhelm Keitelnek és Heinz Guderiannak 1945 tavaszán már világosan kellett látniuk, hogy nem számíthatnak többé a szovjet hadseregnél „gyengeség mutatkozására". Zsákmányra leső macskából csapdába esett egérré változott a Wehrmacht.

S mi a helyzet a második számú eszközzel?

A történészek hatalmas mennyiségű s ma is egyre növekvő anyaggal rendelkeznek arra vonatkozólag, hogy a háború egész ideje alatt a legkülönbözőbb német körökben – a tábornoki ellenzéktől az SS, valamint a Nemzetiszocialista Párt legfelsőbb rétegeiig – érlelődött a két nyugati hatalommal való megegyezés gondolata a Szovjetunió ellen. Walter Schellenberg és dr. Kersten emlékiratai, valamint Gerhard Ritter, Andreas Hillgruber, Hans Rothfels, Heinz Hene és több más kutató munkái alapján eléggé határozott képet alkothatunk magunknak arról, hogy milyen feszült játék folyt a hivatalos kulisszák mögött. A játék résztvevőit a legkülönbözőbb elképzelések vezették, de valamennyi elképzelés egy közös nevezőre hozható: az egységes Hitler-ellenes frontot próbálták megtörni az antikommunizmus alapján.

Mindeddig nem folytak speciális kutatások annak tisztázására, milyen volt Adolf Hitler személyes viszonya ezekhez a kombinációkhoz. Annyit azonban már most leszögezhetünk, hogy az a nézet, amely szerint Hitler kategorikusan ellenezte volna a nyugati szövetségesekkel folytatandó tárgyalások minden formáját, nem állja meg a helyét. Nem fogjuk bemutatni a háború időszakára vonatkozó valamennyi bizonyítékot, hiszen számunkra elsősorban a birodalom utolsó napjainak a légköre fontos. Hitler azonban éppen az utolsó időszakban foglalkozott mind gyakrabban azzal a gondolattal, hogy jó lenne megbontani ellenfeleinek egységes frontját. Ebben a tekintetben elég érdekesek és jellemzők az említett Otto Günsche által szolgáltatott bizonyítékok.

Ha áttanulmányozzuk Günsche jegyzeteit, láthatjuk, hogy

azokban elég jelentős teret kap Hitlernek a nyugatiakhoz való viszonya – kezdve egy 1937 novemberére vonatkozó feljegyzéssel, amely Hitler kijelentéseit tartalmazza a Halifaxszel folytatott beszélgetése során. Günsche véleménye szerint Hitler igen elégedett volt ezzel a beszélgetéssel. (A levéltári anyagokból tudjuk, hogy a beszélgetés során Halifax félre nem érthető módon tett célzást az érdekszférák megosztásának és egy szovjetellenes angol–német megegyezésnek a lehetőségére.) Ezzel kapcsolatban Hitler kijelentette:

„Mindig mondtam, hogy az angolok egyetértenek velem, hiszen a politikájukban is ugyanazok az elvek vezetik őket, amelyek engem: a bolsevizmus megsemmisítése mindenekelőtt . . ."

Mint fentebb leszögeztük, nem fogunk hosszabb időszakkal foglalkozni. Günsche következő feljegyzése tehát az 1944-es év végére vonatkozik:

„Hitler a nyugati államok és Szovjet-Oroszország viszonyának kiéleződéséről szólva hangsúlyozta, hogy most az időnyerés a legfontosabb feladat. Abban az időszakban, 1944 szeptemberében Hitler tudta, hogy az angolok és az amerikaiak hajlandók különbékét kötni Németországgal, előbb azonban az ő távozását kívánják. Hitler eltávolítását az angolok követelték akkor, amikor Stockholmban megbeszéléseket folytattak a német külügyminisztérium képviselőivel. A megbeszéléseket angol részről kezdeményezték. Hitler, amikor jelentést tettek neki a dologról, megparancsolta, hogy szakítsák félbe a megbeszéléseket.

Ribbentrop Hitler melletti állandó képviselője, Hewel, Günschével folytatott beszélgetésében elégedetlenségét fejezte ki amiatt, hogy a stockholmi tárgyalásokat félbeszakították. Kijelentette: a keleti fronton olyan stádiumba jutott a háború, hogy elengedhetetlenül szükséges a nyugati államokkal való békekötés.

»Mire vár még a Führer? Valamilyen elhatározásra kell jutnia, hogy kiutat találjunk« – mondta Hewel.

Hitler a nyugati államok és a Szovjet-Oroszország közötti konfliktusban kereste a kiutat. Gyakran mondta a katonai tanácskozások befejeztével:

»Meg fogják látni, uraim, hogy nekem lesz igazam.«"

Günsche nem árulja el, hogy pontosan milyen tárgyalások folytak Stockholmban a szövetségesekkel. Rendelkezésünkre áll azonban néhány hiteles történelmi bizonyíték, amelyek azt mutatják, hogy sok mindent lehetett a tárgyalásokon érteni. Többek között most már tökéletesen és vitathatatlanul bebizonyosodott, hogy Schellenberg, az SS hírszerző szolgálatának vezetője azért utazott Stockholmba 1943 októberében, valamint decemberében, hogy Himmler személyes orvosának, Kerstennek a közvetítésével találkozhassék az amerikaiak képviselőjével, aki Abraham Stevenson Hewittnak nevezte magát. Schellenberg megbeszéléseket folytatott Hewitt-tal, majd mindenről tájékoztatta Himmlert. Stockholmban egyértelműen szovjetellenes megegyezésről volt szó.[6] A tárgyalások meglehetősen hosszúra nyúltak; Achim Besgen „A csendes parancs" című könyvében Hewitt saját szavait olvashatjuk, amelyek arról tanúskodnak, hogy a kapcsolatok 1944 márciusáig fennálltak.

Amikor pedig 1944 végén megszületett az ardennes-i hadművelet terve, Günsche tanúsága szerint Hitlernek határozott elképzelései voltak vele; azt szerette volna elérni ezzel a hadművelettel, hogy siker esetén különbékét köthessen a szövetségesekkel. A támadás napjaiban, tehát 1944 januárjában Hitler így kiáltott fel szárnysegédei körében:

„Meg fogom mutatni ezeknek az angoloknak, hogy Németországgal csak velem együtt lehet békét kötni, nélkülem nem!"

Amikor a hadművelet kudarcba fulladt, s át kellett dobni keletre a 6. SS páncéloshadsereget, Hitler nyíltan kijelentette: ez a fejlemény „meghiúsította számára", hogy különmegegyezést köthessen a szövetségesekkel.

[6] „Ő (Hewitt) szintén felfogja a Kelet felől fenyegető veszélyt" – állapította meg Kersten.

Térjünk vissza a stockholmi tárgyalásokra. Günsche azt állítja, hogy a külügyminisztériumon keresztül tartották fenn az említett kapcsolatokat. Ennek a bizonyítására is rendelkezésünkre áll egy tanú: Fritz Hesse, a stockholmi megbeszélések közvetlen résztvevője. Hesse korábban újságíró volt, később pedig a birodalmi külügyminisztérium referense angol ügyekben; e minőségében több ízben végrehajtotta főnöke legkényesebb és legfelelősségteljesebb megbízatásait. Hesse azt vallja „Játék Németországért" című könyvében, hogy 1945 elején Ribbentrop magához hívatta és arra utasította: utazzék Stockholmba, és teremtsen kapcsolatot az angol kormány képviselőivel.

A Hessének adott instrukciókat egyidejűleg megküldték számos diplomáciai misszió vezetőjének. Az útbaigazítás (Hesse könyvében megtalálható a teljes szöveg) félreérthetetlen utasítást tartalmazott arra vonatkozólag, hogy az Egyesült Államok és Anglia képviselőinek minden erővel „meg kell magyarázni" a következőket: Németország veresége, úgymond, kellemetlen számukra, s a nyugati államoknak Németországgal kell szövetségre lépniük. „Aki megnyeri magának Németországot – érvelt Ribbentrop –, az nemcsak Európában, hanem az egész világon is uralkodik... Ha a Nyugat a saját oldalára állítja Németországot, olyan erős lesz, hogy módjában áll visszaszorítani a Szovjeteket."

Hesse állítása szerint 1945. január 19-én írták alá az utasítást, amellyel Hitler is tökéletesen egyetértett. Majd Hesse Stockholmba repült, Ribbentrop egy másik képviselője, Mellhausen Lisszabonba utazott, von Schmieden pedig Svájcba.

Hesse részletesen leírja könyvében ezt a feltétlenül kalandor jellegű missziót. Különösebb sikereket nem ért el vele. Bár sikerült közvetlenül kapcsolatot teremtenie az angol kormány képviselőivel, sőt a Zsidó Világkongresszus képviselőivel is, akik segítségére voltak abban, hogy átadhassa Ribbentrop és Hitler üzenetét egy amerikainak, a megbeszélések egészen 1945 márciusáig elhúzódtak.

Mint tudjuk, nem vezetett eredményre sem ez a próbálkozás, sem a német fasiszták egy későbbi akciója, amikor Himmler egyenesen azzal a javaslattal fordult Eisenhowerhez: „az SS és a Wehrmacht kész az Oroszország elleni háború folytatására, ha az angolok és az amerikaiak hajlandók fegyverszünetet kötni velünk . . . Én hajlandó vagyok elismerni a nyugati államok győzelmét. Csak arra kell időt adniuk, hogy visszaverjem Oroszországot. Ha meghagyják a fegyveremet, még képes vagyok rá." Hát erre számított a véres kezű SS-főkolompos!

Günsche elmondja, hogy az utolsó hetekben Hitler gyakran tanácskozott Speer fegyverkezésügyi miniszterrel, és annak a véleményének adott kifejezést, hogy feltétlenül helyre kell állítani a német gyárosok és angol–amerikai partnereik között a régi kapcsolatokat. Hitler a következőket mondta ezzel kapcsolatban:

„A keleti fronton olyan helyzet alakult ki, amelynek elkerülhetetlenül Németország, Anglia és Amerika katonai megegyezéséhez kell vezetnie a bolsevista veszély ellen, s ebben fontos szerepet kell majd játszaniuk a gyárosoknak."

Hajlok arra, hogy elhiggyem Günsche állítását; birtokomban van ugyanis Albert Speer ama üzenetének a másolata, amelyet 1945. április 23-án küldött Prágába Franknak:

„Ma azt javasoltam a Führernek, hogy utazzanak cseh gyárosok Franciaországba, s a Führer beleegyezett. A gép készen áll. Ennek a levélnek a továbbítója majd mindent részletesen elmagyaráz. Remélem, hogy az önök által kezdeményezett akció sikerrel fog járni. Mellékelem a birodalmi külügyminiszter levelét, tekintsen bele. Megjegyzés: kérem, hogy semmisítse meg ezt a dokumentumot, mihelyt megismerkedett a tartalmával."

Vajon mi volt a célja a cseh gyárosok különös küldetésének? Valamit megtudhatunk erről Ribbentrop mellékelt leveléből. (A levélnek csak egy aláírás nélküli másolata van a birtokunkban.) Ez tulajdonképpen nem más, mint a Speer által említett dokumentum:

„Speer birodalmi miniszter kezdeményezésére azt javasoltam a Führernek, hogy tekintélyes cseh gyárosok repüljenek Franciaországba, s ott amerikai kapcsolataik felhasználásával kezdjenek tárgyalásokat Csehszlovákia megvédéséről a bolsevizmus ellen. A Führer beleegyezett a dologba."

Ó, mennyire törte magát Hitler, hogy mindenkit megmentsen a bolsevizmustól: a cseheket, akiket leigázott, az angolokat, akiket le akart igázni, s természetesen az amerikaiakat is, bár hozzájuk nem jutott el! Amikor pedig világossá vált, hogy nem hisznek neki, Hitler felháborodása nem ismert határt.

Hogyan ítéljük meg a Harmadik Birodalom vezetőinek ama próbálkozásait, hogy politikai és katonai szövetségre lépjenek az Egyesült Államokkal és Angliával? Nyugaton egyesek hajlanak arra, hogy Hitler, Himmler és Ribbentrop csodálatos előrelátásának véljék az egészet: ők, úgymond, már 1945-ben arra törekedtek, amit Adenauer és Dulles 1949-ben és 1954-ben megvalósított. De nem helyesebb-e, ha éppen ezért látjuk szégyenteljesnek az Észak-atlanti Szövetség, a NATO létrehozását? Senkinek sem válik becsületére, ha gondolkodása párhuzamba állítható Himmler gondolkodásával; érvényes ez azokra is, akik a NATO-t létrehozták. Ha elolvassuk a német és az amerikai megbízottak titkos megbeszéléseiről készült jegyzőkönyveket, meglepő hasonlóságot találunk bennük mindazzal, amit az atlanti tömb propagandistái hangoztattak és hangoztatnak ma is. Valamennyi siránkozás megtalálható bennük arról, hogy el kell hárítani a „kommunista veszélyt", s nem hiányoznak a felhívások sem a Szovjetunióval való leszámolásra . . .

Ez azonban már napjaink története, mi pedig még a múltban járunk. Amikor megvizsgáljuk, hogy a Harmadik Birodalom fennállásának utolsó napjaiban milyen konkrét formában jelent meg a nyugattal való megegyezés gondolata, bajosan lehet elképzelni, hogy volt komoly eshetőség ennek megvalósítására.

Nincs szükség rá, hogy korunk szemével nézzük a történel-

met, amikor azt a kérdést tesszük fel, hogy számíthatott-e Hitler 1945 áprilisának végén a nyugati államokkal való megegyezés lehetőségére és arra, hogy a maga oldalára vonja őket a Szovjetunió ellen. Nem 1954-et írtunk akkor, és nem is 1949-et. Az 1945-ös évben jártunk, s a nyugati államok akkor érthetően másként viszonyultak egy Szovjetunió-ellenes, Németországgal kötendő megegyezés tervéhez, mint Konrad Adenauer idején. Folyt a háború, túlságosan mély volt a szakadék az egymással szemben álló két koalíció között, a világ pedig látta, hogy igazi ellensége Hitler. Az Egyesült Államoknak sem igen volt szüksége egy ilyen bukott szövetségesre.

A megegyezésre vonatkozó tervek egyébként nem voltak új keletűek sem Németországban, sem pedig a nyugati táborban. Még 1943-ban, amikor a Harmadik Birodalom helyzete sokak számára szilárdnak tűnt, Allen Dulles szigorúan titkos tanácskozásokat folytatott Svájcban az SS megbízottaival; úgy látta, szükség van Németországnak mint a bolsevizmus elleni védőbástyának a fenntartására. Csakhogy már akkor is voltak ellenzői ennek a tervnek. Az Egyesült Államokban és Angliában egyaránt voltak olyan józan gondolkodású politikai személyiségek, akik egyszerűen megvalósíthatatlannak tartottak egy ilyen tervet. Bár nem voltak kommunisták, látták, hogy nincs olyan erő a világon, amely késztethetné a nyugati országok népeit, hogy helyeseljék a Himmler által javasolt természetellenes megegyezést. Montgomery tábornagy későbbi visszaemlékezései szerint Eisenhower egy magánbeszélgetés alkalmával egyenesen a következő szavakkal fordult hozzá:

„A brit nép torkig van már a háborúval, s nem lehet rávenni arra, hogy 1945-ben az oroszokkal verekedjék. Az oroszok hősökké váltak a német háború idején . . ."

A következő, szintén nem elhanyagolható tényezőt is tekintetbe kell vennünk ahhoz, hogy megértsük Washington álláspontját ebben a kérdésben: az Egyesült Államok nemcsak Európában hadakozott. Az amerikaiak képviselői Jaltában, sőt Potsdamban is mindenképpen azon voltak, hogy biztosítsák

maguknak a Távol-Keleten a szovjet csapatok segítségét. Már magában ez a körülmény arra késztette őket, hogy elvessék Dulles valamennyi tervét és a Stockholmból érkező javaslatokat.

Amikor pedig az óra már a Harmadik Birodalom utolsó perceit mutatta, Washingtonban és Londonban végképp felhagytak azzal a kívánsággal, hogy tárgyalásokat folytassanak a német fasiszták megbízottaival. Kinek is kellett volna egy ilyen értéktelen szövetséges? Még a nyugati politikusok veleszületett kommunistaellenessége sem tudta ellensúlyozni azokat a teljes mértékben realista elgondolásokat, amelyek arra késztették az Egyesült Államok és Anglia kormányait, hogy nemleges választ adjanak a náci fél javaslatára.

Az imperialista koalíciók egyik törvénye – Locarnótól és az antikomintern paktumtól[7] egészen a NATO-ig – úgy hangzik, hogy csak erős résztvevő értékes az efféle koalíciók számára. De várhattak-e valamit akár a németbarát nyugati politikusok is a pusztulófélben levő Németországgal való szövetségtől? Mit kellett volna adniuk cserébe azért a kétes előnyért, hogy véget érnek a harci cselekmények a nyugati fronton, s valamennyi, amúgy is összeomlófélben levő német erő a keleti fronton összpontosul? Ez a Szovjetunióval fennálló szövetségesi viszony nyílt megsértését jelentette volna, s felborította volna azokat a megállapodásokat is, amelyek a megszállási övezetek felosztására vonatkoztak. S ha Churchill nem szívesen gondolt arra, hogy vörös zászló lobog majd Berlin fölött, még kevésbé szerette volna ezt Köln vagy München fölött látni . . .

A Harmadik Birodalom vezetői mindezt nem tudták felérni ésszel, mivel hajtotta őket a pusztulástól és a megtorlástól való félelem. Saját bűneik és saját illúzióik súlya alatt haladtak a pusztulás felé.

[7] 1925 októberében Németország, Franciaország és Belgium kötelezték magukat a német–francia és a német–belga határ tiszteletben tartására; az antikomintern paktum a fasiszta Németországnak és Japánnak a szövetkezése volt 1936-ban, majd más fasiszta államok is csatlakoztak. – *Szerk.*

Háború a saját népük ellen

Általában az illúzióknak is van gyakorlati oldaluk. Bármilyen illuzórikusak voltak is azok a remények, hogy Roosevelt és Churchill öt perccel a háború győzelmes befejezése előtt hirtelen majd népeik megmentője, a Vörös Hadsereg ellen fordítja a fegyvert – a német politikai és katonai vezetés egészen gyakorlatias célzattal melengette ezeket a reményeket: folytatni akarta az értelmetlen és bűnös háborút, amely ebben a szakaszban már nyíltan a német nép, az egész német lakosság elleni háborúvá vált.

Különösen fontos szerep hárult ezen a téren Schörner vezértábornagyra, akinek Hitler elgondolása szerint hadseregcsoportját az úgynevezett „alpesi erődbe" kellett vezetnie, hogy ott folytassa azután az ellenállást. Hitler több alkalommal magához hívatta Schörnert a birodalmi kancelláriára, és személyesen adott neki utasításokat. Tudomásunk szerint Schörner pontosan végrehajtotta főnöke utolsó utasításait – politikai végrendeletében Hitler nem véletlenül hagyta rá örökül a pusztuló birodalom szárazföldi erőinek főparancsnokságát.

Hitlernek az volt az elképzelése, hogy még öt perccel tizenkettő után is folytatja azt a háborút, amelynek viselésére annak idején csak „öt perc híján tizenkettőig" határozta el magát. Nemegyszer fenyegetőzött bűntársai előtt azzal, hogy amennyiben Németország elveszti a háborút, el fog pusztulni az egész német nép. Kijelentette: „Ha a német nép nem mutat készséget arra, hogy harcoljon fennmaradásáért, akkor

jobb, ha eltűnik." Hitler „meg akarta semmisíteni" a német nép további létének „alapjait". Pontosan ezt a célt szolgálta az a parancs, amelyet 1945. március 19-én adtak ki a „felperzselt föld" taktikájának alkalmazásáról, s ezt a célt szolgálták a háború folytatását elrendelő parancsok. Hitler a lehető legnagyobb számban akarta magával ragadni honfitársait a sírba.

A nürnbergi per folyamán a világ megtudta Albert Speertől, milyen gondolatok rohanták meg Hitlert birodalmának összeomlása láttán. A Führer azt mondta: „Ha elveszítjük a háborút, a népnek is el kell pusztulnia. Ez a sors elkerülhetetlen. A nép gyengének bizonyult... Mindazok, akik életben maradtak, értéktelen emberek. A java elpusztult..."

Hitlernek ezek a kijelentései meglehetősen jól ismertek. Az a tény, hogy a háború végén hangzottak el, pszichológiailag megalapozni látszik engesztelhetetlen dühét, amelyet a német népen akart kitölteni. Kevésbé ismeretes viszont, hogy Hitler már jóval korábban jutott erre az elhatározásra. 1941. november 27-én – éppen ama napok egyikén, amikor a német csapatok elakadtak Moszkva előtt – Hitler fogadta Scaveniust, a dán külügyminisztert, s váratlanul a következő szavakkal fordult hozzá:

– Ha kiderül egyszer, hogy a német nép nem elég erős, és nem kész arra az áldozatra, hogy vérét ontsa saját létezéséért. akkor jobb, ha elpusztul, s egy nála hatalmasabb erő megsemmisíti. Akkor már nem fog rászolgálni arra a helyre a világon, amelyet ma kiharcolt magának...

Hitler tehát 1945 tavaszán megvalósította azt, amit 1941-ben elhatározott. Nem csupán Speernek beszélt szándékáról. A vezérkar egyik tisztje – a neve nem ismert – elmondja, hogy a birodalmi kancellária bunkerében a saját fülével hallotta Hitler következő szavait:

– Ha ennyire gyáva és gyenge a német nép, semmi mást nem érdemel, csak a szégyenletes pusztulást!

Nem egyedül Hitler beszélt így. Jürgen Thorwald író és történész Goebbels következő szavait őrizte meg számunkra:

„Német nép, német nép! Mit is lehet egy ilyen néppel csinálni, ha már nem akar többé harcolni! Túlságosan emelkedettek, túlságosan nemesek a nemzetiszocializmus tervei és a többi célok e nép számára. Ez a nép túlságosan gyáva volt ahhoz, hogy megvalósítsa őket. Keleten megfutamodik, nyugaton nem harcolnak a katonái, hanem fehér zászlókkal várják az ellenséget. Rászolgált a német nép arra a sorsra, amely rá vár . . ."

A gonosztettek bumerángként ütnek vissza. 1943. szeptember 7-én Himmler azt a parancsot adta Prützmann SS Obergruppenführernek, hogy „ne hagyjon Ukrajnában egyetlen embert, egyetlen tehenet, egy métermázsa gabonát s egy szál vasúti sínt sem." Majd 1945 márciusában ugyanaz a Prützmann a „Werwolf" (a háború utáni időkre létrehozott felforgató szervezet) vezetőjeként azt az utasítást kapta, hogy „különleges feladatokat hajtson végre az ellenség hátországában": nevezetesen épületeket robbantson fel, hidakat semmisítsen meg és így tovább. Prützmann ugyanaz a személy volt, de 1945-ben az „ellenség hátországán" már valami mást kellett érteni, mint korábban: magát Németországot. A fasizmus tovább menetelt – a lövedékek azonban már nem orosz, hanem német házakat repítettek a levegőbe. Régen elérkezett már a végzetes tizenkettedik óra, de a németek ezrei kapták parancsba, hogy „mindenáron harcoljanak tovább".

Hitler és társai esztelen elképzeléseinek megfelelően tovább pusztultak a német katonák, tovább folytatta az értelmetlen ellenállást két hadseregcsoport, amelyek reménytelenül be voltak kerítve Kurlandban és Kelet-Poroszországban. Dönitz, aki Hitler örökébe lépett, ugyanazt a politikát folytatta tovább, a katonai vezetők pedig aktívan támogatták; mindenekelőtt Keitel és Jodl.

Többek között azért, hogy mindenáron rávegyék a „Kelet-Poroszország" hadseregcsoportot az ellenállás folytatására, elküldték oda a vezérkar különleges képviselőjét. A küldött, mivel repülőgép hiányában nem sikerült eljutnia a csoport törzs-

karáig, Keitel és Jodl utolsó parancsát írásos formában továbbította. Éppen ennek a körülménynek köszönhető, hogy pontosan ismerjük az utasítás tartalmát. A Flensburgba visszatért vezérkari küldött ugyanis összeállított egy jelentést, amelyet azután a szövetségesek elkoboztak a Dönitz–Jodl-féle valamennyi dokumentummal együtt.

Íme a jelentés szövege:[8]

„Tekintettel arra, hogy a Helben való személyes jelentéstétel két-három napi veszteséget jelentett volna, a Kurlandban levő hadseregcsoport törzskarának összekötő tisztje fogja átadni az utasításokat, amelyek a »Kelet-Poroszország« hadseregcsoportnak szólnak. Ezek az utasítások a következőkben foglalhatók össze:

1. Az értesüléseket csak személyesen szabad továbbítani, s kizárólag csak a főparancsnoknak és a vezérkari főnöknek szabad a tudomására hozni. Más személyeknek a legszigorúbban tilos átadni a híreket.

2. A Führer Dönitz főtengernagyot nevezte ki államfőnek. Dönitz pillanatnyilag Flensburgban tartózkodik, végső esetben pedig megpróbál átjutni Prágába. A főtengernagy tanácsosai: gróf Schwerin von Krosigk külügyminiszter, a Reichsführer SS (Himmler. – *Szerk.)* mint belügyminiszter, Speer miniszter, valamint Heiler államtitkár az ellátási minisztériumból.

A hadműveletek vezetése teljes mértékben Jodl tábornoknak, a hadműveleti osztály főnökének hatáskörébe tartozik. A szárazföldi erők vezérkara és a hadműveleti osztály vezérkara egy vezérkarrá olvad össze.

3. Amennyiben a főtengernagy Prágába teszi át a székhelyét, az északi körzet parancsnokságát Busch vezértábornagy veszi át, s Kinzel törzskara az ő parancsnoksága alá fog tartozni. Hozzá fog tartozni a »Kelet-Poroszország« hadsereg.

4. A főtengernagy célja: a lehető legtöbb német katona és a

[8] A dokumentumon az 1945. április 4-i dátum áll, ez azonban nyilvánvalóan elírás. Valamennyi esemény májusban játszódott le. Az írás végére utólag kézzel azt írták, hogy 1945. május 4-én adták át.

lehető legnagyobb német terület megmentése a bolsevizmustól. Ennek érdekében folytatni kell a harcot Oroszország ellen, s tárgyalni kell a nyugati hatalmakkal. A tárgyalások már megkezdődtek:

a) az OKW küldöttségén keresztül (Friedeburg főtengernagy, a haditengerészeti flotta új főparancsnoka, Kinzel tábornok és Wagner tengernagy – Montgomeryvel);

b) Kesselring tábornagy – az amerikaiakkal;

c) Vietinghoff vezérezredes délnyugaton – Alexander marsallal. Az eredmények még nem ismeretesek.

5. A május 4-én rádión leadott rendkívül titkos utasítás a következőket tartalmazza. Cél: a lehető legnagyobb emberkontingens átdobása a hadsereg körzetéből a birodalom nyugati körzeteibe. A mennyiség korlátozott az üzemanyag és a szén elégtelensége miatt. A hadsereg számára biztosított végső kontingenst még nem határozták meg; körülbelül 60–70 000 emberről lesz szó. Már megkezdődtek a tárgyalások a nyugati államokkal arról, hogy hallgatólagos beleegyezésüket adják a szállításokhoz, sőt, esetleg támogatják az evakuációt. A tárgyalások javában folynak, az eredmények még nem ismeretesek. A beavatatlan személyek csak külön utasításra kaphatnak útbaigazításokat.

6. A hadsereg törzskarának a következőket kell szem előtt tartania az evakuálásra kerülő személyek kiválasztásánál: elsők a sebesültek, az asszonyok és a gyermekek; rajtuk kívül csak az értékes embereket kell elszállítani. A letartóztatottakat, a foglyokat, a külföldieket és a hozzájuk hasonlókat nem szállítjuk el. Csak a könnyű fegyverzetet lehet elvinni, minden egyebet meg kell semmisíteni. A lovakat és a szállítóeszközöket fel kell ajánlani a paraszti lakosságnak.

7. Azoknak, akik maradnak, még keményebben kell védeniük Helt, abban a reményben, hogy folytatódik az evakuáció. Fedezésük csak korlátozott mértékben lehetséges.

8. A főtengernagy és a hadműveleti osztály főnöke tisztában van az elhatározás súlyosságával és azzal, milyen hatást gya-

korolhat ez a hadsereg magatartására; de nem lát más lehetőséget arra, hogy megmeneküljünk az oroszoktól. Mindent meg fognak tenni, hogy tárgyalások útján megszerezzék az illetékes államok beleegyezését az evakuációhoz, és növeljék a mennyiséget.

A hadműveleti osztály főnöke nyomatékosan kéri, hogy hangsúlyozzák ezt a körülményt.

9. Őszintén sajnálom, hogy nem tudok Helbe repülni és személyesen tenni jelentést erről a parancsnoknak és önöknek, mivel nem rendelkezem elegendő idővel."

Ez volt annak a parancsnak a szövege, amelyet az összekötő tiszt átadott. Mit is jelentett a parancs? A „Kelet-Poroszország" hadseregcsoport katonáiról való gondoskodást? Nem. Halálos ítéletről van szó. Gondoljuk csak el: május 4-én adták át a parancsot, tehát Berlin eleste után és néhány nappal Prága eleste előtt, a tökéletes katonai összeomlás idején. És a „Kelet-Poroszország" hadsereg helyőrségének mégis azt a parancsot adták, hogy folytassa a harcot a végső győzelemig! Ilyen körülmények között az a mondat, hogy „a főtengernagy célja: a lehető legtöbb német katona ... megmentése a bolsevizmustól" – egyenesen nevetséges. A valóságban olyan intézkedésekről volt szó, amelyek nem megmentették, hanem pusztulásba vitték a „lehető legtöbb németet". Úgy tűnik, hogy Dönitz a hidegháború nevezetes jelmondatát akarta már akkor megvalósítani: „Jobb halottnak lenni, mint vörösnek ..."

Más szavakkal megfogalmazva: 1945 májusában, az adott feltételek között a szövetségesekkel való tárgyalásokra számítani egyenlő volt a háborúban vesztes Wehrmacht katonáinak és tisztjeinek halálos ítéletével. De mégis, konkrétan mennyire voltak megalapozottak Jodl küldöttének az ígéretei, aki Friedeburg és Kinzel valamiféle tárgyalásaira utalt? 1945 májusában „eltűrhették"-e a nyugati szövetségesek az evakuációt, sőt segíthették-e azt? Feltettem ezt a kérdést N. G. Kuznyecovnak, aki azokban a napokban a Szovjetunió tengeri haderejének

volt a parancsnoka. Megkérdeztem tőle: ott volt-e a Baltikum térségében Anglia és az Egyesült Államok flottája?

– Természetesen nem – válaszolta N. G. Kuznyecov. – A Balti-tengeren a mi flottaegységeink tevékenykedtek, a szárazföldi csapatok hadműveleteit biztosították. Ugyanakkor csapásokat mértünk az ellenfél hajóira is, amelyek Kurlandból és Kelet-Poroszországból akarták kimenteni a csapatokat. Erősen kétlem, hogy ebben a térségben valami is függött volna, mondjuk, az angol flottától, amely több száz kilométernyi távolságra volt, Belten és Sundon túl.

– És a légierő?

– A szövetségesek légiereje ebben a körzetben is tevékenykedett. Az angolok például gyakran bombázták Danzigot. De azt abszurdum lenne feltételezni, hogy az angol légierő 1945. május 4-én „fedezni" kezdte volna a Helből evakuáló németeket...

Ebben a dologban egyébként nem volt teljesen tiszta a szövetségesek lelkiismerete. Bár nem voltak hajóik a Balti-tengeren, a német hajók jövés-menésének mégis véget vethettek volna a Balti-tenger nyugati kikötőiben. A kapituláció feltételeit szigorúan értelmezve az angoloknak mindennemű mozgást meg kellett volna tiltaniuk Kelet-Poroszország és olyan kikötők között, mint Lübeck és Kiel. Ezzel szemben Dönitz szárnysegéde, Lüdde-Neurath arról tanúskodik, hogy a hajók mozgása a kapitulációs okmány aláírása után is folytatódott. De mi is következhetett mindebből?

Ismerünk egy érvet, amely még Goebbels idején született, később Dönitz megismételte, s a nyugatnémet történészek a mai napig is ismételgetik: több ezer német katonát „mentettek meg" ezen az úton az orosz fogságtól – mondják –, akik így angol fogságba estek. Mi is a lényege ennek a szégyentelen náci érvnek? Először is figyelembe kell vennünk, hogy több ezer egyszerű katonának és tisztnek folytatnia kellett az értelmetlen ellenállást Kelet-Poroszországban azért, hogy néhány hajó kimenekülhessen Kelet-Poroszországból, és átkerüljön a későbbi

angol okkupációs területekre; a szóban forgó katonák tehát a saját életükkel fizettek az életbenmaradottak ugyancsak kétségbevonható előnyéért.

Továbbá nem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy az a jelmondat, amely szerint a „nyugati" fogság jobb a „keleti" fogságnál, a még meg sem kezdődött hidegháború legelső jelmondatai közül való. Ez a mondás pszichológiailag ugyancsak a goebbelsi ideológián alapult, hiszen azt szuggerálta a német katonáknak, hogy, úgymond, „meg kell menekülniük" a szovjet csapatoktól, amelyek, mint kiderül, teljesen hívatlanul jöttek Németországba. Ez a jelszó a háború egész előtörténetének tagadását jelenti. Feledtetni igyekszik a hitleri Németország agresszív támadását a Szovjetunió ellen, amelynek eredményeképp később a német fasizmusnak és a Wehrmachtnak szembe kellett néznie a törvényes megtorlással.

Már csak az van hátra, hogy megnevezzem a vezérkari tisztet, aki a parancsot átadta: a tiszt Ulrich de Maizière vezérkari alezredes volt. Ugyanaz az Ulrich de Maizière, akit jelenleg mindenki úgy ismer, mint a Bundeswehr főfelügyelőjét.

A kutatás kezdete

Tudatában volt-e Adolf Hitler annak, hogy elkerülhetetlenül közeledik a birodalom összeomlásának pillanata? Ama személyek visszaemlékezései alapján, akik az utolsó napokban a birodalmi kancellária bunkerében tartózkodtak, tudomást szerezhettünk róla, hogy minél jobban közeledett a vég, annál gyakrabban vettek erőt ilyenféle gondolatok a náci birodalom Führerén. Hitler egyszer azt mondta, hogy nem akar az „orosz panoptikumba" kerülni. Más alkalommal annak a feltételezésnek adott kifejezést, hogy az oroszok majd a „moszkvai állatkertben" helyezik el őt.

Hitler nyilván nem rendelkezett elég dús fantáziával ahhoz, hogy odaképzelje magát a vádlottak padjára a később összeülő nemzetközi bíróságon. Általában egyoldalú volt a fantáziája: hozzászokott ahhoz, hogy csak a győztes szerepében lássa magát. Sokkal könnyebb volt ilyen jóslatokba bocsátkoznia:

– Ki kell irtani mindenkit, aki szembeszáll velünk!

Vagy:

– Az orosz kolosszus agyaglábakon áll!

Vagy:

– Ebben a háborúban nincs lehetetlen . . .

De elérkezett a megtorlás órája. Feltartóztathatatlanul és törvényszerűen közeledett azok felé, akik rászabadították a világra a bűnös háborúk legbűnösebbikét. Nem segíthettek itt már sem Ribbentrop intrikái, sem Goebbels demagógiája, sem Göring légiereje, sem pedig a német vezérkar sokat magasztalt

bölcsessége. Igaz, a bunker lakói nem láthatták menedékhelyükről a Reichstag fölé felröppenő vörös zászlót, azt azonban tudták, hogy elérkezett a vég. 1945. május 2-nak hajnalán megadta magát a berlini helyőrség.

Sokáig ismeretlen maradt annak a kutatásnak a története, amely 1945. május 2-án kezdődött a birodalmi kancellária kertjében. Köszönetet kell mondanunk Jelena Rzsevszkajának – abban az időben haditolmács volt, ma pedig írónő –, hogy feljegyzéseiben[9] elsőnek beszélte el, milyen kitartással és mennyi leleményességgel haladtak előre a szovjet kémelhárítók a bonyolult útvesztőben. Az írónő feljegyzéseiből megtudtuk néhány embernek a nevét azok közül, akik végrehajtották a szovjet parancsnokság által kitűzött bonyolult feladatokat: Rzsevszkaja megnevezte Klimenko alezredest, Gorbusin ezredest, Csurakov közkatonát és másokat. Rendkívül érdekesnek tűnt számomra az a lehetőség, hogy elbeszélgethetek ezekkel az emberekkel, összevethetem egymással visszaemlékezéseiket (mindegyikük a kutatásnak csak egy meghatározott részénél volt jelen), majd egyesíthetem azokat a dokumentumokkal, ami azután végeredményben eléggé teljes képet nyújt számunkra az eseményekről.

Milyen értesülésekkel rendelkeztek azok a szovjet tisztek, akik május 2-án megérkeztek a birodalmi kancellária kertjébe? Számolhattak-e azzal, hogy Hitler már meghalt?

Ma, valamennyi idevonatkozó levéltári anyag elemzése után tudjuk, hogy május 1-én és 2-án egész sor bizonyíték állt a szovjet Legfelsőbb Főparancsnokság rendelkezésére Hitler halálára vonatkozóan. Többek között volt hivatalos bizonyíték is. Ez a bizonyíték Goebbels és Bormann tollából származott, abban a levélben rögzítve, amelyet I. V. Sztálinnak küldtek el Krebs tábornok útján 1945. május 1-nek éjszakáján.

Nekem személyesen is lehetőségem volt arra, hogy kezembe vegyem ezt a levelet, amikor május 1-én, hajnalban behívattak

[9] Ezek a feljegyzések először karcolatként jelentek meg a „Tavasz és köpenyek" című gyűjteményben, majd pedig a „Berlini lapok"-ban.

a Szovjetunió marsalljához, Georgij Konsztantyinovics Zsukov frontparancsnokhoz. A front törzskara akkor Strausbergben, Berlin egyik külvárosában helyezkedett el. Mi, a törzskar tisztjei házakban laktunk; a törzsparancsnokság azonban óvatosságból mély, kényelmes fedezékeket is berendezett, s ezekben kapott helyet a parancsnokság. Amikor leereszkedtem a fedezékbe és jelentettem, hogy a parancsnokságra megérkeztem, az 1. Belorusz Front törzskarának főnöke, Mihail Szergejevics Malinyin vezérezredes átadott néhány kis formátumú papírlapot, amelyeken természetellenesen nagy betűkkel nyomtatott szöveg állt.[10] Mint a későbbiekben megtudtuk, az írás Hitler saját írógépén készült: a náci vezér rosszul látott, és nem akart szemüveget hordani az emberek előtt. Így azután az iratait speciális írógépen készítették. Ezen a gépen készült az I. V. Sztálinnak címzett levél is, amelyben közölték, hogy Hitler, a levél megfogalmazása szerint, „elhagyta ezt a világot".

A német szöveget ott helyben oroszra fordítottam. Zsukov marsall, aki egy nagy térkép előtt ült, figyelmesen hallgatott, s időnként rákérdezett néhány részre, amely kétségesnek tűnt számára (így például megállított annál a mondatnál, amelyben azt írták a szerzők, hogy Hitler halálát Sztálinnal tudatják „elsőként a nem németek közül"). Mondatról mondatra telefonon továbbították a levél szövegét Moszkvába, ahol a vonal másik végén a Legfelsőbb Főparancsnokság Főhadiszállásának ügyeletes tábornoka tartózkodott.

Elbeszélgettem a jelenlevőkkel. A 8. gárdahadsereg törzskarától érkezett tisztektől megtudtam, hogy Krebs, a német szárazföldi hadsereg vezérkari főnöke hozta a levelet, s személyesen szolgált felvilágosításokkal a levélről Csujkov tábornoknak, majd pedig Zsukov marsall helyettesének, Vaszilij Danyilovics Szokolovszkij hadseregtábornoknak. Ezek a felvilágosítások szintén azt tanúsították, hogy Hitler végzett magával.

[10] 12 milliméteres nagyságú betűk.

Természetesen nem állíthatom, hogy 1945. május 1-én hajnalban mindenki tökéletesen elhitte mindazt, ami Goebbels és Bormann levelében volt. Több mint kétséges, hogy a levélről értesüléseket kaptak volna a 3. csapásmérő hadsereg katonái, akik a birodalmi kancellária területén a nyomozással foglalkoztak. A Krebs által átadott anyagok a 8. gárdahadsereg törzskarától egyenesen a frontparancsnokság kezébe kerültek, majd pedig a Főhadiszállásra. A dokumentumok titkos jellegűek voltak abban az időben, nem ismertették őket a csapatokkal. Ez persze gyakorlatilag lehetetlen is volt.

A számunkra már ismerős Otto Günschét május 2-án tartóztatták le, s ő részletes adatokat közölt Führerének haláláról. Günsche letartóztatása azonban Berlin külvárosában történt (a 3. csapásmérő hadsereg övezetén kívül), s így az általa közöltek csak később váltak ismertté. Ráadásul a birodalmi kancellária körzetében letartóztatott személyek vallomásai igen zavarosak voltak. Azt az embert, aki személyesen részt vett az égetésnél – Mengershausent, az őrség tagját – csak jóval később tartóztatták le.

A körülmények tehát meglehetősen zavarosak voltak, de hosszas fontolgatásra nem volt idő. A szovjet kémelhárítás, amelyre az a feladat hárult, hogy felkutassa a birodalom főkolomposait, munkához látott. Mindenekelőtt a 79. lövészhadtest kémelhárító tisztjeinek és katonáinak kellett akcióba lépniük.

A 3. csapásmérő hadsereg 79. lövészhadteste, Perevertkin vezérőrnagy parancsnoksága alatt, a Spree mögül, észak felől nyomult előre a Reichstaghoz és a birodalmi kancelláriához. Pontosan ennek a hadtestnek a Satyilov vezérőrnagy parancsnoksága alatt álló 150. hadosztálya tűzte ki a zászlót a Reichstag fölé, ami a fronthadseregek csapásainak találkozási pontjában mintegy epicentrummá vált. Ugyanabban az időben délkelet és dél felől harcolva nyomult előre az 5. csapásmérő hadsereg és a 8. gárdahadsereg. Alegységeik harci övezetei összetalálkoztak a birodalmi kancelláriánál.

Zsukov marsall, az 1. Belorusz Front parancsnoka Berlinben

Keitel tábornagy 1945. május 8-án aláírja
a fasiszta Németország feltétel nélküli kapitulációját

Adolf Hitler és Eva Braun

Hitler és orvosa, Morell doktor

A náci vezér utolsó fényképe 1945. április 20.

Krebs tábornok, a német szárazföldi hadsereg utolsó vezérkari főnöke 1945. május 1-én Csujkov vezérezredes főhadiszállásán

Lev Bezimenszkij, e könyv szerzője 1945 májusában a birodalmi kancellária romjainál (jobb szélen)

Csurakov és Klimenko a gödörnél, ahol felfedezték Hitler és Eva Braun holttestét

Korabeli fénykép a helyszínről
(az elégetés helye: X, ahol megtalálták a holttesteket: XX,
a bunker ajtaja: XXX)

Klimenko százados (jobboldalt) és egy tiszttársa

A két nappal korábban megtalált ál-Hitler

Blondi teteme

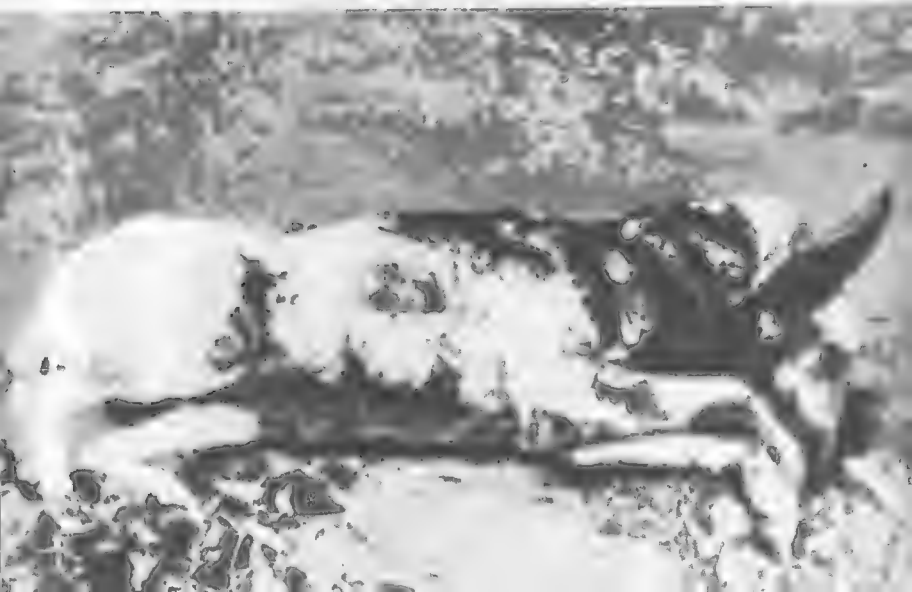

Goebbels teteme a boncolóasztalon.
Körben a szovjet kórboncnokok és törvényszéki orvosszakértők

A meggyilkolt Goebbels gyerekek

A Harmadik Birodalom Führerének maradványai faládában

Hitler felső állkapcsa elöl- és hátulnézetben

Antonov tábornok, a 301. lövészhadosztály parancsnoka elmondta, hogy május 1-én, a nap második felében parlamenterek jelentek meg a peremvonalon. Antonov tábornok azonban nem készült tárgyalásokra: rövidesen újra kezdte a harcot. De a harc nem tartott sokáig. Újra megjelent egy tisztekből álló csoport fehér zászlóval. Közölték, hogy Goebbels öngyilkos lett. Mint tudjuk, a berlini helyőrség május 2-án hajnalban kapitulált véglegesen a helyőrség parancsnokának, Weidlingnek a parancsára.

... Ivan Iszajevics Klimenko alezredes nagyon messziről indult meg azon az úton, amely Berlinbe vezetett. Hivatásos katona volt, 1936-tól szolgált a Vörös Hadseregben. Az elsők között ütközött meg a németekkel 1941-ben. Öt alkalommal került bekerítésbe, s miután a Brjanszk alatti katlanból kiszabadult, 1100 kilométert tett meg összesen – természetesen gyalog. 1945. május 2-án azonban már személygépkocsin érkezett a birodalmi kancellária épületéhez. Még három tiszt ült az autóban, további öt katona pedig teherautón jött. Klimenkónak, a 79. lövészhadtest kémelhárító osztálya parancsnokának kellett foglalkoznia a hadtest övezetébe eső új objektummal: a birodalmi kancelláriával.

Az objektum meglehetősen szokatlan volt, s a szovjet kémelhárításnak kiadott parancsokban sehol sem készítettek fel arra, hogyan kell cselekedni magában a fasiszta birodalom középpontjában. De a Vörös Hadsereg szellemét nem az jellemezte, hogy a katonák kivárják, amíg egy erre vonatkozó parancs megjelenik. Már jóval a berlini hadművelet megkezdése előtt – amelynek sikeres kimenetelében senki sem kételkedett – a felderítők és a kémelhárítók felkészültek arra, hogy speciális feladatokat kell majd végrehajtaniuk: fontos dokumentumokat kell megszerezniük, el kell fogniuk a főbb háborús bűnösöket, és ártalmatlanná kell tenniük az ellenséges ügynököket. Készültek erre a feladatra a 79. hadtestnek és az egész 3. csapásmérő hadseregnek a kémelhárítói is.

Klimenko – most már ezredes – így beszéli el az eseményeket:

„... Amikor a 79. lövészhadtest elfoglalta a Reichstagot, az én egységem a Plötzensee börtön épületében helyezkedett el. Ide hozták be azokat a hadifoglyokat, akiket a Reichstagnál, valamint a birodalmi kancellária környékén fogtak el. Természetesen kikérdeztük őket arról is, hogy milyen sorsra jutottak a fasiszta birodalom főkolomposai, közöttük Hitler és Goebbels. Néhányan közülük azt mondták, hogy tudomásuk szerint Hitler és Goebbels öngyilkosságot követett el a birodalmi kancellária épületében. Ezért azután május 2-án elhatároztam, hogy négyet magamhoz veszek ezek közül a tanúk közül, és elmegyek velük a birodalmi kancellária épületébe.

A nap második felében indultunk el, esett az eső. Beültem a »Willys«-be, a tanúkat pedig a katonákkal együtt teherautóra ültettük. Megérkeztünk a birodalmi kancelláriához, bementünk a kertbe, és a Führer óvóhelyébe vezető vészkijárat mellett találtuk magunkat. Még nem jutottunk el a kijáratig, amikor az egyik német felkiáltott:

– Itt van Goebbels holtteste! Itt meg a felesége holtteste!

Elhatároztam, hogy magammal viszem a holttesteket. Semmi sem volt kéznél, amire ráfektethettük volna őket: találtunk egy leszakadt ajtót, ráfektettük a holttesteket, majd felraktuk a teherautóra – amely fedett volt –, és elindultunk Plötzenseebe.

Másnap, tehát 1945. május 3-án megtalálták az óvóhelyen Goebbels hat gyermekének, valamint Krebs tábornoknak a holttestét. Ezeket is átszállították Plötzenseebe.

Később ideérkeztek az 1. Belorusz Front és a 3. csapásmérő hadsereg törzskaráról a tisztek és a tábornokok, s megérkeztek a szovjet haditudósítók is, Martin Merzsanov és Borisz Gorbatov. Lefolytattuk a formális azonosítási eljárást.

Az eljárás a következő módon folyt le: Goebbels holtteste az egyik szobában, az asztalon feküdt, a padlón pedig a feleségének, gyermekeinek és Krebs tábornoknak a holtteste.

A másik szobában tartózkodtak az azonosítást végző személyek. Legelőször Voss tengernagy, Dönitz főtengernagynak a vezérkarhoz delegált képviselője lépett a szobába, akit a 3. csapásmérő hadsereg felderítő osztaga tartóztatott le. Voss azonnal felismerte Goebbelset és a gyermekeit. Az azonosítást végző többi személy is felismerte őket."

Ezeknek a napoknak a történetében tehát a nyomozás első szakaszát a birodalmi propagandaminiszter és egyben berlini Gauleiter holttestének azonosítása képezte. Senki sem kételkedett abban, hogy a talált holttest Goebbelsé. A Goebbels holttestének felderítését és azonosítását tartalmazó jegyzőkönyvet 17 ember írta alá: a kémelhárítás, a felderítés, a politikai szervek képviselői, a jelenlevő orvosok, valamint három német – Voss tengernagy, Linge, a szakács, és a birodalmi kancellária garázsának technikusa, Schneider.

Eltérés a módszertől

A történelmi események kutatója kétféle módszerrel mutathatja be eredményeit a nyilvánosság előtt. Az első módszer lényege az, hogy csak a végeredményt mutatjuk be az olvasónak: a dokumentumokat, a szemtanúk vallomásait, a következtetéseket. Nyilvánvalóan ez a leghelyesebb módszer. Ez a módszer azonban kényszerű áldozatot követel a szerzőtől: le kell mondania arról, hogy bemutassa a nyomozás keserves történetét, a kutatás örömeit és kudarcait, a váratlan ellentmondásokat és azok leküzdésének útját. Nem kell tudnia az olvasónak, hogy mennyi munkába került ennek vagy annak a dokumentumnak a felkutatása – néha bizony évek mennek rá!

Van egy másik módszer is. A hivatásos történész nem szívesen követi, de az olvasónak feltétlenül jobban tetszik az előzőnél. És valóban: mennyivel érdekesebb is a kutatóval együtt haladni előre a bonyolult nyomon! Csak Iraklij Andronnyikovra kell hivatkoznunk, hogy máris érezzük ennek a módszernek a teljes vonzerejét.

Ami ezt az elbeszélést illeti, kezdetben nem láttam lehetőséget rá, hogy ezzel a vonzó módszerrel éljek. Először is, számomra nem jelentett különösebb nehézséget azoknak a fontosabb személyeknek a felkutatása, akik részt vettek a birodalmi kancellária kertjében 1945. május 2-án megkezdődött nyomozásban – megadta a nevüket Jelena Rzsevszkaja, s a dokumentumokban is volt róluk szó. A kutatást folytató személyek száma nem volt nagy. Elméletileg a csapatokhoz tar-

tozó kémelhárítókról lehetett szó, négy szinten: a hadosztály, a hadtest, a hadsereg és a front szintjén. De ezekbe a keretekbe minimális számú ember tartozott: a hadosztály és a hadtest szintje gyakorlatilag egybeolvadt, így azután a 79. hadtest kémelhárítási osztályának főnöke a hadosztály kémelhárítóival együtt érkezett a birodalmi kancellária kertjébe (207. lövészhadosztály). Felsőbb szinten, a hadsereg törzskarában alig néhány ember foglalkozott a nyomozással, a front törzskarában pedig még kevesebb; ez magának az „objektumnak" a jellegével volt magyarázható. Elbeszélésünk során szóba kerül majd ezeknek az embereknek a neve. Nincs kizárva, hogy lesz olyan is az egykori résztvevők között, akit nem említünk majd meg – mégis arra kérem őket, ne nehezteljenek ezért, hanem segítsenek nekem. Bármit is hoznak tudomásomra még az események résztvevői (volt olyan, aki nem válaszolt a leveleimre; az is lehet, hogy néhányról nem tudok közülük), közléseik nagy segítséget jelenthetnek a további kutatáshoz.

Most kis időre eltérek választott módszeremtől, és beszámolok „a kutatáson belül folyó kutatás" néhány körülményéről. Munkatársaimról fogok beszélni – az írókról és az újságírókról.

Egyetlen dokumentumban sem fordul elő a nevük, viszont Klimenko és a többiek azonnal megemlítettek kettőt közülük: Borisz Gorbatovot és Martin Merzsanovot. Cseppet sem meglepő, hogy nyomban az egyik legtiszteltebb újságíróhoz, a szovjet újságírás veteránjához, Martin Ivanovics Merzsanovhoz indultam. Bár Merzsanov mostanában nyakig elmerült a futballtematikában, a háborús évek eseményei, amelyeket a „Pravda" haditudósítójaként élt át, most is mélyen felkavarják. Annál is inkább, mivel emlékiratainak papírra vetésével is foglalkozik . . .

Martin Merzsanov a háború utolsó napjait Berlinben töltötte. Borisz Leontyevics Gorbatovval együtt világtörténelmi események krónikása lett: ők írták meg a „Pravdá"-ban a

Berlin kapitulációjáról szóló híres tudósítást, amelyet ma is nagy izgalommal olvasunk.

Martin Ivanoviccsal közösen átlapoztuk régi jegyzetfüzeteit, s beszélgető partnerem elmondta, hogyan vált a szóban forgó kutatás szemtanújává:

– 1945. május 2-án Borisz Gorbatovval elhatároztuk, hogy elválunk egymástól. Borisz elutazott Strausbergbe, a front törzskarához, én pedig még néhány órán át Perevertkinnél maradtam, a 79. hadtest törzskaránál. Este határoztam csak el, hogy útnak indulok. „Willys"-em a teltowi erdőn haladt keresztül. Váratlanul lövések zaja ütötte meg a fülünket. Robbanó lövedékek világították meg az eget. Mi történt? Összetalálkoztunk egy gépkocsizászlóalj parancsnokával, aki elmondta, hogy Berlintől északra egy erős német csoport vereksz át magát nyugat felé. A tiszt azt tanácsolta, hogy ne menjek tovább. Nem szívesen fogadtam meg a tanácsát, de ennek köszönhetem, hogy életben maradtam.

Későn, tizenkét óra tájban értem vissza a 79. hadtesthez. Nagyon rossz hangulatban voltam, amiért nem sikerült elutaznom. A hangulatom azonban hirtelen megváltozott, amikor a hadtest törzskarának egyik tisztje odajött hozzám és elhívott, hogy tekintsek meg egy érdekes látványt.

Bemutattak Klimenko alezredesnek, a kémelhárítás vezetőjének, aki teherautón elhozatta a birodalmi kancelláriáról Goebbels és felesége holttestét. Abban az épületben tartózkodtunk, amely korábban a Plötzensee börtön igazgatójának szolgált lakásul. A holttestek egy ajtón feküdtek. Később átvitték őket egy nagy, üres szobába. Most már nem sajnáltam, hogy a sors visszavezetett a hadtesthez!

Május 3-án hajnalban – öt óra lehetett – az azonosítási eljárás lefolytatása céljából behozták Voss tengernagyot, aki zokogni kezdett, amint megpillantotta Goebbels holttestét. Reggelre már kollégáim, a többi újságírók is megjelentek. Megérkezett Roman Karmen és Morozov fotoriporter; érkezésük után kivitték a holttesteket az utcára, ők pedig fényképeztek

és filmet készítettek a híradó számára. Ezután a frontvezetőség is megjelent.

Elbeszélgettem Georgij Vasziljevics Akszjonovval, a 207. hadosztály kémelhárításának vezetőjével. Megvannak a feljegyzéseim arról, amit mesélt. Schneidert, Lingét és Zimet az ő katonái fogták el a Reichstag környékén, majd a három német fogoly Klimenkóval, Hazinnal és Bisztrovval a birodalmi kancelláriára ment, ahol azután megtalálták Goebbels és a felesége holttestét.

– És akkor sikerült írnia erről? – kérdeztem Martin Ivanovicstól.

– Május 3-án visszatértünk a front törzskarához, és „A tanya mélyén" címmel megírtuk a tudósítást. 4-én éjszaka elküldtük Moszkvába, de nem közölték le. A győzelem örömteli napjaiban nyilván nem tartották szükségesnek a szerkesztőségben, hogy ilyen komor témáról számoljanak be. Minket pedig magukkal sodortak a további fejlemények: 6-án már az Elbán túl voltunk, hogy az amerikaiakkal találkozzunk, 8-án pedig – Karlshorstban . . .

Martin Merzsanov hevenyészett feljegyzései jelentősen hozzásegítettek ahhoz, hogy hiteles képet alkothassak az eseményekről. Borisz Gorbatov feljegyzései, sajnálatos módon, nem maradtak meg. Özvegye, Nyina Nyikolajevna Arhipova szívesen beleegyezett, hogy újra átnézze a régi iratokat, én pedig az Irodalmi és Művészeti Állami Központi Levéltárba indultam, ahol B. L. Gorbatov anyagait őrzik. De jaj, semmit sem sikerült találnom az engem érdeklő feljegyzésekből!

A filmhíradó dokumentumai viszont nagyon gyorsan előkerültek. Igaz, Roman Lazarevics Karmennek semmi köze nem volt hozzájuk. Bár ő is Berlinben volt akkoriban, a Plötzensee börtönben nem ő forgatott.

– Hát ki? – kérdeztem a szovjet dokumentumfilm ősz hajú veteránjától.

– A többi operatőrtől kell megkérdezni, akik a fronton dol-

goztak – Poszelszkijtől, Dementyevtől, Panovtól, Snejderovtól...

Egy idő múlva levelet kaptam Rigából Mihail Snejderovtól. Ebben Snejderov részletesen elmondta a plötzenseei filmforgatás történetét.

„Május 2-án este történt. A 3. csapásmérő hadsereg politikai osztályán tartózkodtam, az osztály vezetőjének szárnysegédénél, amikor megérkezett egy tiszt és jelentést tett arról, hogy megtalálták Goebbels holttestét. A politikai osztály vezetője éppen a hadsereg katonai tanácsának egyik tagjánál volt, így a tiszt odament, hogy jelentse a felfedezést. Vele mentem.

A jelentéstétel után szinte térdenállva könyörögtem, hogy reggelig sehová se vigyék a holttesteket, ugyanis ott akartam filmre venni, ahol rátaláltak. Megígérték, hogy teljesítik a kérésemet. Reggel azonban, amikor a hadsereg törzskari tisztjeinek egy csoportjával a helyszínre érkeztem, hogy megkezdjem a filmezést, kiderült, hogy Goebbelsnek, a feleségének és gyermekeinek a holttestét s velük együtt Krebs tábornoknak a holttestét is átvitték a hadtest törzskarára (nem emlékszem, melyik hadtest volt; a hadtest törzskara a börtön helyiségeiben rendezkedett be).[11]

A holttestek asztalokon, illetve a padlón feküdtek – közülük Krebs tábornok volt az, aki néhány nappal azelőtt eljött a mi parancsnokságunkra, hogy a kapitulációról tárgyaljon.

Milyenek is voltak a holttestek? Goebbels teste félig elégett. A test alsó fele égett meg erősebben, a lábak. A tűztől az egész test megfeketedett, elszenesedett. A felöltőjének s az ingének egy darabja is megmaradt, nem égett el. Ha eltekintünk az égési nyomoktól, Goebbels erősen hasonlított azokra a karikatúrákra, amelyeket gyakran közöltek róla nálunk az újságokban, s elég könnyen lehetett azonosítani.

[11] Csakis a 79. lövészhadtestről lehet szó, amely a Plötzensee börtönben helyezkedett el.

Mellette feküdt feleségének a holtteste. Ez a test teljesen összeégett, lehetetlen volt azonnal felismerni. Mint mondták, mind a két holttestet a bunker kijáratánál találták meg, a birodalmi kancellária közelében. A testek mellett üres, eredetileg gyúlékony folyadékot tartalmazó üvegeket találtak és rengeteg összeégett papírt – azoknak az eszközöknek a nyomait, amelyekkel a holttesteket akarták elégetni.

Távolabb Goebbels gyermekei feküdtek. Megmérgezve találtak rájuk a bunkerben, a gyermekágyakban. Hálóingben voltak, és olyan benyomást keltettek, mint a magas lázban mélyen alvó gyermekek. Testüket, kezüket, arcukat olyan piros foltok fedték, amelyek a lázzal járnak. A testek nem merevedtek meg, nem veszítették el a rugalmasságukat.

Krebs tábornok teste a szoba végében feküdt. Nem tudom, hogy megölték-e vagy agyonlőtte magát, de a testén nem voltak égési nyomok, s az azonosítás nem került fáradságba. Jól lehetett látni az arcán jellegzetes sebhelyeit.

A helyiségben meglehetősen sötét volt a filmezéshez. Lassítva készítettem a felvételeket, hogy megnöveljem a megvilágítási időt, s mégis kétséges volt, látható lesz-e valami is a filmen. Ezért aztán, amikor befejeződött a tanúk kihallgatása, azt kértem, hogy vigyék ki a holttesteket az udvarra, és ott ismételjék meg a kihalgatást. Képzelhetik, mennyi munkámba és ékesszólásomba került mindez!"

Így végződött 1945. május 3-a. Az előző nap és ez a nap meghozta az első eredményt: megtalálták Goebbels holttestét. A kémelhárítók megtették a magukét: gyorsan végezték a munkájukat, az azonosítás hiba nélkül zajlott le. A hibalehetőség kizárása végett majdnem 20 személynek mutatták meg Goebbels holttestét. (Egészen addig elmentek, hogy amikor később elfogták Wilhelm Eckholdot, Goebbels testőrségének a vezetőjét, újra lefolytatták a szakértői vizsgálatot, s Eckhold megerősítette, hogy a holttest Goebbelsé.)

Ez azonban csak a kezdet volt. Meg kellett keresni Hitlert – elevenen vagy holtan.

Mit talált Ivan Csurakov?

Folytassuk I. I. Klimenko elbeszélését.

„Természetesen megkérdeztük Vosstól, hogy hol is van Hitler. Voss nem adott határozott választ, csak annyit mondott, hogy Hitler szárnysegédeivel együtt hagyta el Berlint, akik elmondták neki, hogy Hitler saját kezével vetett véget az életének, a holttestét pedig elégették a birodalmi kancellária kertjében. A kihallgatás után elhatároztam, hogy ismét elmegyek a birodalmi kancelláriába, hátha találok ott valami tájékozódási pontot.

A »Willys«-en indultunk útnak. Rajtam kívül Voss, a hadsereg hírszerző szolgálatának egyik alezredese és egy tolmács volt a kocsiban. Végigutaztunk a városon, majd megérkeztünk a birodalmi kancelláriához. Leereszkedtünk a bunkerba. Sötét volt. Kis kézilámpákkal világítottunk. Voss furcsán viselkedett, idegeskedett, érthetetlenül motyogott. Majd feljöttünk, és az udvaron, a vészkijárat közelében találtuk magunkat.

Körülbelül este 9 óra lehetett. Odamentünk az udvar közepén levő nagy, víz nélküli medencéhez. A medencében sok holttest feküdt. Voss rámutatott az egyik holttestre, és azt mondta:

– Ez itt Hitler holtteste!

A hullán öltöny volt, a lábán stoppolt zokni.

Egy perc múlva azonban kétség fogta el Vosst:

– Nem, nem, nem tudom pontosan megmondani, hogy Hitler-e.

Hogy az igazat megvalljam, engem már a stoppolt zokni láttán elfogott valamelyes kétség!

Késő volt, siettem, a kémelhárító osztály alezredese pedig, aki Vosst kísérte, még jobban sietett. Elhatároztuk, hogy visszamegyünk, de amikor Plötzenseebe érkeztünk, parancsot adtam a munkatársaimnak: keressenek egy olyan embert a foglyok között, aki személyesen ismerte Hitlert, és segíteni tud nekünk az azonosításnál.

Elérkezett május 4-e. Reggel a foglyok közül kikeresték az azonosításra alkalmas személyeket, s 11 óra tájban hat ilyen emberrel ismét visszatértem a birodalmi kancellária kertjébe. Odamentünk a medencéhez, de már nem volt ott a tegnapi holttest!

Be akarok menni az épületbe: nem engednek be, mivel a birodalmi kancelláriát időközben már átengedték az 5. csapásmérő hadsereg övezetébe. El kellett mennem a kancellária másik végében levő parancsnokságra, hogy belépési engedélyt kérjek. Megkaptam, bementünk. Az egyik teremben ott feküdt a holttest, magas nyakú zubbonyban; őrizték. Az azonosításra kijelölt hat ember közül csak az egyik mondott annyit, hogy ez valószínűleg Hitler. A másik öt kategorikusan tagadta, hogy ő lenne.

A teremben tartózkodó tisztektől megtudtam, hogy egy bizonyos szovjet diplomatát várnak, aki segíteni tud majd az azonosításban. Mintegy déli 12 óra lehetett.

Velem volt egy szakaszparancsnok is, Panaszov főhadnagy, és néhány katona. Az egyik katona megkért:

– Mutassa meg, hol találtak rá Goebbelsre!

Kimentem vele a kertbe, a bunker kijáratához.

Ivan Csurakov katona ezalatt bemászott a mellettünk levő bombatölcsérbe, ami mindenféle összeégett papírossal volt teleszórva. Megláttam, hogy egy páncélököl áll ki a tölcsérből, és odakiáltottam Csurakovnak:

– Tessék kijönni, egy-kettő, még a levegőbe röpülsz!

Erre Csurakov azt válaszolta:

– Alezredes elvtárs, innen lábak állnak ki!

Elkezdtünk ásni, és két holttestet húztunk ki a tölcsérből. Az egyik férfié volt, a másik nőé, mind a kettő alaposan összeégett állapotban. Hirtelen még csak eszembe sem jutott, hogy Hitler és Eva Braun testét találhattuk meg, mivel abban a hitben voltam, hogy Hitler holtteste már a birodalmi kancellária épületében fekszik, csak azonosítani kell. Ezért azután megparancsoltam, hogy csavarják a holttesteket a mellettünk levő pokrócokba, és ássák el újra őket. Az épületben pedig tovább folytattuk az azonosítást . . ."

Bármilyen különösnek tűnik is, de a legtöbb bizonyíték – a szóbeliektől egészen a filmen őrzött bizonyítékokig – ezzel az egy holttesttel kapcsolatos, amely majdnem összekavarta a birodalmi kancellárián folyó egész kutatást.

Néhány évvel ezelőtt egy nyugalomba vonult ezredes jelent meg a dolgozószobámban és elmondta, hogy ott volt Hitler „igazi holttestének" azonosításánál a birodalmi kancellária épületében. Mivel akkor már ismertem Jelena Rzsevszkaja kiadványát, nem fordítottam túlzott figyelmet látogatóm mondanivalójára és arra a fényképre, amelyet ő készített. A fényképen egy halott embert lehetett látni magas nyakú zubbonyban; némiképp hasonlított Hitlerre. Nyilvánvalóan sok szovjet tiszt és katona látta az „ál-Hitlert" a birodalmi kancellárián; ez késztette 1965 májusában arra a „Vojennoisztoricseszkij zsurnal-t, hogy lehozza a fényképet és megmagyarázza: a legnagyobb tévedésről van szó.

Mint fentebb láttuk, nem Klimenko volt az egyetlen ember, aki az épségben maradt zubbonyos hulla előkerülésének tanújává vált. Mihail Jakovlevics Poszelszkij filmoperatőr például a következőket beszélte el:

„Már május 2-án elkészítettük az első filmfelvételeket a birodalmi kancellárián – az épületben és a kertben. Ez azonban nem elégített ki bennünket. Tovább akartuk folytatni a filmezést. Ha jól emlékszem, május 4-én történt, hogy I. V. Panovval együtt újra elmentünk a birodalmi kancelláriához. Az

épület ezúttal le volt zárva. Utána kellett járnunk, hogy bejuthassunk a birodalmi kancelláriába. I. V. Panov megszerezte az engedélyt, s amikor bementünk, láttuk, hogy ott fekszik az egyik szobában a zubbonyos holttest. »Most folyik az azonosítás – mondták nekünk –, ez valószínűleg Hitler.« Úgy emlékszem, megjelent egy katonaorvos, és a következő módszer alkalmazását javasolta: bebizonyosodott, hogy minden egyes ember fülcimpája határozottan különbözik másokétól. Kérte, keressenek egy olyan fényképet, amely profilban ábrázolja Hitlert, s így látható rajta a fülcimpája. Amikor azután elvégezték az összehasonlítást, kiderült, hogy a fülcimpák nem azonosak.

Egy tábornok irányította az azonosító munkát. Emlékszem, nagy papírlapot tartott a kezében, amelyet egy vonallal két részre osztott. A németeknek, akiket behoztak a holttest azonosítására, a jobb vagy a bal oldalra kellett felírniuk a nevüket, attól függően, hogy véleményük szerint a holttest Hitleré-e, avagy sem. Legnagyobb részük arra az oldalra iratkozott fel, amely a tagadó álláspontot jelentette.

Elhatároztuk, hogy felvételeket készítünk, s ezt meg is engedték. Az épületben azonban kevés volt a fény, és a holttestet ki kellett vinni a kertbe. A felvételeket elküldtük Moszkvába, s később azt a választ kaptuk, hogy a holttest nem Hitleré."

Jó néhány év múlva valóban lehetett látni ezeket a filmkockákat a „Szenzáció nélküli krónika" című filmben: láttuk a birodalmi kancelláriát, a holttestet, s hallottuk a bemondó rövid magyarázatát:

– Ez azonban nem Hitler volt...

Az 1. Belorusz Front tisztjei és tábornokai közül soha senki nem látta Hitlert. Mivel azonban előre látható volt, hogy sor kerül a kapituláció aláírására, szovjet diplomaták érkeztek Berlinbe, akik végleg eldönthették a problémát. Klimenko elmondta, hogy május 4-én, délután két óra tájban egy kisebb csoport érkezett a birodalmi kancelláriára, s a csoportban volt egy diplomata is. A diplomata azonnal megállapította, hogy a

felfedezett holttest nem Hitler holtteste. „Ezt itt nyugodtan eláshatják . . .” – mondta.

A dolog arra késztette Klimenkót, hogy ismét megtekintse Csurakov leletét. Május 5-én, kora reggel visszatért a kancellária kertjébe helyettesével, Gyerjabin kapitánnyal, és Cibocskinnal, a sofőrjével. Feltárták a bombatölcsért, kihantolták mind a két holttestet, és jegyzőkönyvet vettek fel. A jegyzőkönyvet nem május 4-ére, hanem 5-ére keltezték.

„Berlin város. Harcoló hadsereg.

Jegyzőkönyv

1945. május hó, május 5.

Én, Panaszov Alekszej Alekszandrovics gárdafőhadnagy, valamint Csurakov Ivan Dmitrijevics, Olejnyik Jevgenyij Sztyepanovics és Szerouh Ilja Jefimovics közkatonák, Berlin városában, Hitler birodalmi kancelláriája körzetében, annak a helynek a közelében, ahol Goebbels és a felesége holttestét találták, Hitler személyes bombabiztos óvóhelye mellett két összeégett holttestet találtunk, és kiástuk azokat; az egyik holttest nőé, a másik férfié.

A holttestek jórészt elégtek, és valamiféle kiegészítő adatok nélkül az azonosítás lehetetlen.

A holttesteket egy bombatölcsérben találtuk, 3 méternyire Hitler bombabiztos óvóhelyének a kijáratától, földréteg fedte őket.

A holttestek a 79. lövészhadtest »SZMERS«[12] elnevezésű kémelhárító osztályán vannak.

A 79. lövészhadtest »SZMERS« kémelhárító osztályának parancsnoka, gárda-lövészfőhadnagy

(Panaszov)

[12] A háború idején a katonai kémelhárító szervek a „Halál a kémekre” elnevezést viselték. A „SZMERS” ennek orosz rövidítése.

A »SZMERS« kémelh. oszt. közkatonája, 79. hadtest
(Csurakov)
A »SZMERS« kémelh. oszt. közkatonája, 79. hadtest
(Olejnyik)
A »SZMERS« kémelh. oszt. közkatonája, 79. hadtest
(Szerouh)."

Ezenkívül találtak még két kutyatetemet, s ezekről is jegyzőkönyveket vettek fel.

Vajon hol van jelenleg Ivan Csurakov? Még nem sikerült felkutatnom, s így nem ismertethetem meg az olvasót annak az embernek az életrajzával, aki akkor, a május elejei napokban oly rendkívül fontos szerepet játszott. Csurakov az egyszerű, fáradhatatlan harcosok millióinak egyike volt, az ő vállára is ránehezedett a katonai győzelem óriási súlya.

Meg tudjuk-e pontosan jelölni azt a helyet, ahol rábukkantak a holttestekre? Igen, meg. Klimenko még egy alkalommal visszatért csoportjával a birodalmi kancellária kertjébe. Kilenc nappal később, május 13-án mentek vissza, már a holttestek azonosítása és a boncolás után. Mi késztette arra Klimenkót, hogy ismét visszatérjen az „események színhelyére"? Talán a hivatásos kémelhárítóra jellemző vonás, hogy önmagát ellenőrizze?

Az történt, hogy a szovjet járőrök elfogtak egy SS-katonát, a Führer testőrségének a tagját, Harri Mengershausent (Klimenko okirataiban pontatlanul Mengeshausen néven szerepel). Mivel Mengershausen szemtanúja volt Hitler utolsó napjainak az óvóhelyen, valamint Hitler holttestének elégetésénél is ott volt, felszólították, hogy tegyen vallomást arról, hogyan is égették el Hitlert, és hol ásták el. Mengershausen, miután legyőzte rettegését, eleget tett a felszólításnak. Kiment a kertbe, és odavezette a szovjet tiszteket – ugyanahhoz a bombatölcsérhez, amelyet Ivan Csurakov tárt fel. Rendelkezésünkre áll egy felvétel, amelyen Gabelok őrnagy, a 79. lövészhadtest topográfiai szolgálatának a vezetője megjelölte a három legfonto-

sabb pontot: az óvóhely kijáratát, az égetés helyét, valamint azt a helyet, ahol a holttesteket felfedezték.

Így fejeződött be a kutatásoknak az a szakasza, amely a birodalmi kancellária kertjében játszódott le. Zsukov marsall parancsa értelmében ez a körzet az 5. csapásmérő hadsereg övezetébe került át. A 3. csapásmérő hadsereg törzskarát áthelyezték a város északi részébe. Május 5-én hajnalban Hitler, Eva Braun és a két kutya tetemét pokrócokba csavarták, beletették egy-egy faládába, kihozták a birodalmi kancelláriáról, majd átvitték a 3. csapásmérő hadsereg kémelhárítási osztályára.

A szakértői vizsgálat

Ezzel azonban még korántsem tisztázódott valamennyi probléma. Az első, még megválaszolatlan kérdés így hangzott: valóban azoknak a holttestéről volt-e szó, akiket kerestek? A második kérdés: mi okozta a német fasizmus főkolomposainak halálát? Hírszerzőknek, kriminológusoknak, orvosoknak kellett válaszolniuk az első kérdésre; a másodikra pedig csak az orvosok tudtak választ adni.

Foglalkozzunk az orvosokkal. Ezen a ponton Ivan Csurakovot dr. Faust Skaravszkij váltja fel. Nem én találtam ki ezt a keresztnevet: valóban így hívják azt az idősebb embert, aki szakképzettségét tekintve törvényszéki orvos volt, hivatali beosztásából eredően pedig az 1. Belorusz Front vezető törvényszéki orvosszakértője.

Dr. Faust Joszifovics Skaravszkij, az egészségügyi szolgálat alezredese ma már nyugdíjas. Beszélgetésünket kijevi lakásán folytattuk.

– A keresztnevem meglepi önt, de meglep másokat is. A következő módon jutottam hozzá: apám Lucsaniban dolgozott mint a cukorgyár hivatalnoka, nem messze Kijevtől. Egyszerű ember volt, de tudásvágy fűtötte, s rendkívüli módon vonzódott az intelligens emberekhez. Ezért lettek azután a keresztszüleim a helyi orvos és az orvos lánya, s ők gondolták ki a nevemet. Én magam félig ukrán vagyok, félig pedig lengyel.

Elmondhatom, hogy a szovjet rendszerben lettem orvos: tanulmányaimat 1925-ben végeztem el a Kijevi Orvostudományi

Intézetben. Ez az év adta Ukrajnában a szovjet orvosok első csoportját. Körzeti orvos lettem, 1929-től kezdve pedig a törvényszéki orvostudománnyal kezdtem foglalkozni. Először vidéken dolgoztam, azután a Kijevi Orvostudományi Intézet és az Orvostovábbképző Intézet törvényszéki orvosi szakán adtam elő. Közvetlenül a háború előtt Leningrádba küldtek a Katonaorvosi Akadémiára, ahol néhány hónapon keresztül gyorsított tanfolyamon vettem részt. Megkezdődött a háború, s én visszatértem Kijevbe. Részt vettem a sztálingrádi és a kurszki harcokban, s először a Doni, azután a Központi, végül pedig az 1. Belorusz Front vezető törvényszéki orvosszakértője lettem. A háború után megvédtem kandidátusi disszertációmat, jelenleg pedig az egészségügyi szolgálat alezredesének rangjában nyugdíjban vagyok . . .

Törvényszéki orvosszakértői pályafutásom alatt több ezer holttestet volt alkalmam felboncolni. Jól ismertem a törvényszéki orvosi vizsgálat módszertanát is, hiszen magam is oktattam ezt a tárgyat az egyetemen. Így történt, hogy 1945 május elején magához hívatott Barabanov tábornok, az 1. Belorusz Front egészségügyi szolgálatának vezetője. Barabanov elmondta: Tyelegin tábornok, az 1. Belorusz Front katonai tanácsának tagja azt a parancsot adta, hogy le kell folytatni egy felelősségteljes törvényszéki orvosszakértői vizsgálatot. A kiküldetési parancsot személyesen Barabanov tábornok írta alá, s egy gépkocsin azonnal Buchba kellett indulnom, a 3. csapásmérő hadsereg állomáshelyére.

Konsztantyin Fjodorovics Tyelegin, jelenleg nyugdíjas altábornagy, így emlékszik vissza a történtekre:

– Igen, valóban kiadtam ezt a parancsot. Telefonon felhívtak Moszkvából, és azt az utasítást kaptam, hogy vessük alapos vizsgálat alá a fasiszta főkolomposok megtalált hulláit. Arról, amit már felfedeztünk, jelentést tettünk Moszkvának. Ismeretes, hogy Goebbels holtteste már május 2-án előkerült.

– És vonatkozott ez a parancs Hitler holttestére is?

– Akkor még nem tudtuk, hogy milyen holttestekre fogunk

bukkanni. A parancs azonban vonatkozott valamennyire, azokra is, amelyek később kerülnek majd elő . . .

. . . Május 5-én Faust doktor belépett egy kis kertes házba, amelyet őrök vettek körül. A ház ablakai és ajtói be voltak csukva. Egyik, bútor nélküli szobájában kilenc holttest feküdt.[13] Később más orvosszakértők is megérkeztek Buchba: Krajevszkij, Maranc, Gulkevics, Boguszlavszkij.

. . . Amikor 1968 telén megjelentem Nyikolaj Alekszandrovics Krajevszkij professzornak, a Szovjetunió Orvostudományi Akadémiája levelező tagjának, az orvostudományok doktorának dolgozószobájában, Krajevszkij meglehetősen elcsodálkozott beszélgetésünk témáján.

– Igen, én vagyok az a Krajevszkij, aki doktor Skaravszkijjal együtt aláírta a jegyzőkönyvet. De nem gondoltam volna, hogy valamikor még visszatérek ehhez a témához . . .

N. A. Krajevszkij, az egyik legkiválóbb szovjet szakember a kórbonctan terén, a háború alatt az 1. Belorusz Front vezető kórboncnoka volt; a háború végére pedig a Vörös Hadsereg első kórboncnoka lett. 1945. április 30-án megérkezett Berlinbe, az 1. Belorusz Frontnál szolgálatot teljesítő kollégáihoz. Krajevszkij éppen jókor jött: ő is bekerült abba a törvényszéki orvosi bizottságba, amely Skaravszkij doktor vezetése alatt dolgozott. A bizottság tagjai még a következő orvosok voltak: Anna Jakovlevna Maranc doktornő,[14] aki Krajevszkij utóda lett az 1. Belorusz Front vezető kórboncnoki tisztségében (jelenleg Kijev egyik legnagyobb kórházában dolgozik), Julij Valentyinovics Gulkevics hadseregkórboncnok (jelenleg egyetemi tanár Minszkben), valamint Boguszlavszkij, a hadsereg törvényszéki orvosszakértője.

Néhány kérdést tettem fel Krajevszkij professzornak:

– Hol folytatták le a boncolást?

– Bázisunk a hadsereg sebészeti osztályán volt, amelyet Buch város orvosi klinikáin helyeztek el. A boncolás a kórház

[13] Goebbels családja és Krebs. A többi holttestet később szállították ide.

[14] A boncolást a doktornő végezte.

állandó hullaházában folyt le, megvolt hozzá minden speciális felszerelés, a feltételek normálisak voltak.

– Ki volt jelen a boncolásnál?

– Bizottságunk tagjain kívül néhány egészségügyi katona és Grascsenkov professzor, az ismert orvos, aki éppen Berlinben tartózkodott. Ő azonban csak megfigyelőként jelent meg.

– Tudták önök, hogy milyen holttesteket boncolnak?

– Ami a Goebbels család és Krebs tábornok holttestét illeti – igen. Ami viszont a két további holttestet illeti – ezekről nem voltak pontos értesüléseink, csak hallottunk olyan kijelentéseket, hogy esetleg Hitler és Braun holttestéről van szó. Ismétlem: nekünk csak feltételezéseink voltak.

– Mikor boncolták fel a két utóbbi holttestet?

– Úgy emlékszem, május 8-án.

Krajevszkij professzor nem tévedett. Ez a dátum szerepel a jegyzőkönyvön is.

A szakértői vizsgálatot végzők feladata egyszerű volt, de ugyanakkor bonyolult is. Magától értetődik, nem ez volt az első szakértői vizsgálat, amelyet a boncoláson részt vevő hivatásos törvényszéki orvosok és kórboncnokok lefolytattak. Ugyanakkor különleges gondossággal kellett eljárniuk. A törvényszéki orvosszakértői vizsgálat általános elveinek megfelelően minden, a vizsgálatról készült jegyzőkönyv két részre oszlott: a leírásra és a szakvéleményre. Külön-külön állították össze és írták alá a szakértői vizsgálat mindkét részét. A leíró részt azonnal elkészítették, a szakvéleményt viszont csak bizonyos idő elteltével.

Az eljárás szabályai értelmében három nap áll a szakértő rendelkezésére, hogy összegezze végkövetkeztetését. Ezenkívül, amennyiben szükség van még kiegészítő vizsgálatra (például kémiai vizsgálatra), a napok száma ennek megfelelően megemelkedik. Látni fogjuk, hogy ebben az esetben a szakértők éltek az eljárás nyújtotta utóbbi lehetőséggel, mivel sor került vegyi elemzésre.

Elbeszélésünk meglehetősen terjengőssé válna, ha közöl-

nénk valamennyi jegyzőkönyvet, mintegy 50 oldal terjedelemben. Doktor Faust Skaravszkij bizottsága 13 ilyen jegyzőkönyvet állított össze; ezek közül csak néhányat mutatunk be teljes egészében, a többiből pedig egy-két fontosabb részletet adunk közre. A jegyzőkönyvek a következők:

1., 2. szám – Goebbels két lánya
3., 4. szám – a két kutya
5., 6. szám – a Goebbels házaspár
7. szám – Krebs tábornok
8–11. szám – Goebbels három lánya és fia
12., 13. szám – Adolf Hitler és Eva Braun

Ha csoportosítjuk az ismertetőjegyeket, amelyeket a leíró részben rögzítettek, valamint a szakvélemény legfontosabb elemeit, igen érdekes képet kapunk, a 70. oldalon bemutatott táblázat segítségével.

Láthatjuk, hogy itt a szakértői vizsgálat egyenes úton haladt: a leírástól a szakvéleményig. Meglehetősen egyszerű volt a gyermekeken végrehajtott szakértői vizsgálat, mivel a holttesteket nem égették meg. Ugyanez volt a helyzet Krebs tábornok holttestével. A szakértők a következőket állapították meg Krebs esetében: „keserűmandula világosan felismerhető szaga" a mellkas és a hasüreg boncolásánál; a belső részek kémiai vizsgálatának eredményeképpen „ciánvegyületek mutathatók ki".[15]

Ez az utóbbi szakvélemény megcáfolja a nyugatnémet történetírásnak azt az állítását, hogy Hans Krebs tábornok, a német szárazföldi hadsereg utolsó vezérkari főnöke „tiszti halállal" halt meg: pisztollyal agyonlőtte magát. Igaz, hogy a bizottság három tépett sebet fedezett fel Krebs fején, amelyek könnyebb sérülésről tanúskodtak; ezeket a sebeket azonban

[15] A vegyelemzés a front 291. számú egészségügyi és járványlaboratóriumában folyt le, s 1945. május 10-én fejeződött be.

Goebbels gyermekei	Ismertetojegyek	Kemiai vizsgalatok	Szakvélemeny
1 sz jegyzokonyv	A szajban ampullamaradvanyok Az agyallomany keserumandula szagu A tudő biborszinu	Cianvegyuletek mutathatok ki	Cianvegyuletbol eredo mergezes
2. sz jegyzokonyv	Ampullamaradvanyok a nyak tovenel, az agyallomany keserumandula szagu	Cianvegyuletek mutathatok ki	Cianvegyuletbol eredo mergezes
8. sz. jegyzokonyv	Ampulamaradvanyok a szajban, a tudo felvagasanal keserumandula szag erezheto	Cianvegyuletek mutathatok ki	Cianvegyuletbol eredo mergezes
9. sz. jegyzőkonyv	Ampullamaradvanyok a szajban, az agy es a tudo keserumandula szagu	Cianvegyuletek mutathatok ki	Cianvegyuletbol eredo mergezes
10 sz jegyzokonyv	Ampullamaradvanyok a szajban, az agy es a tudo keserumandula szagu	Cianvegyuletek mutathatok ki	Cianvegyuletbol eredo mergezes
11. sz. jegyzokonyv	Ampullaszilankok az agy es a tudo keserumandula szagu	Cianvegyuletek mutathatok ki	Cianvegyuletbol eredo mergezes

semmi esetre sem pisztolylövés okozta. Szakvélemény: a halál „ciánvegyületekből eredő mérgezés" következtében állt be.[16]

Másképp állt viszont a dolog Joseph és Magda Goebbels (5. és 6. számú jegyzőkönyv) holtteste esetében: mindkettő nagymértékben megégett. Ennek ellenére megtalálták azokat a nyomokat, amelyek a halál okára engedtek következtetni. Goebbels holttestének vizsgálatánál ezt jegyezte fel a bizottság: „az alsó állkapocs jobb oldalán, a fogak között vékony, fehér üvegdarabkát találtunk – ampullaszilánkot"; a tüdő boncolásánál pedig – írták – „enyhe keserűmandula szag érezhető". A vegyelemzés ciánvegyületek jelenlétét mutatta ki a véredényekben és a belekben. Magda Goebbelsnél „vékony falú ampulla maradványait, kékes színű ampullafejet" találtak; a vegyelemzés „ciánvegyületek jelenlétét" mutatta ki testében.

Végül rátérhetünk annak a két kutyának a tetemére, amelyeket a birodalmi kancellária kertjében a gránáttölcsérből húztak ki. Úgy látszott, hogy a két kutyatetem nem tart számot különösebb érdeklődésre. Az első (amelyről a 3. számú jegyzőkönyv készült) jól megtermett német juhászkutya teteme volt. A kutya nyálkás nyelvén – olvasható a jegyzőkönyvben – „vékony falú ampulla két szilánkja", a vegyelemzésnél ciánvegyületek mutathatók ki. Sérülésnek nyoma sincs. A 4. számú jegyzőkönyv kisebb termetű fekete kutya teteméről készült. A fején golyó ütötte nyílás; az a nyílás is megvan, amelyen a golyó távozott. „Az állat torkában nincs idegen eredetű tárgy." A kémiai vizsgálat ennek ellenére „ciánvegyületek jelenlétét" mutatta ki. Következtetés: „a halál oka ciánvegyület okozta mérgezés és halálos fejsérülés, az agyállomány jelentős részének szétroncsolódása".

Amikor megkérdeztem dr. Vlagyimir Mihajlovics Szmoljanyinov professzortól, az egyik legnevesebb szovjet törvényszé-

[16] Megjegyzendő, hogy Krebs szájában nem találtak ampullamaradványokat, s csak akkor volt kimutatható a ciánvegyület jelenléte, amikor a belső részeket vegyelemezték. Krebs minden valószínűség szerint lenyelte az ampullát.

ki orvostól, hogy mit is jelent mindez, a professzor azt válaszolta:

– Látja, ez az eset nagyon hasonlít az úgynevezett „toxikológiai próbára". Nyilvánvaló, hogy az egyik kutyának szájába tették az ampullát, a másik kutyával pedig lenyelették, majd agyonlőtték a kutyát.

Szmoljanyinov professzornak igaza volt. Ha kézbe vesszük Otto Günsche visszaemlékezéseit, ezt olvashatjuk a megfelelő résznél:

„Haase professzor és Hitler kutyáinak idomítója, Tornow őrmester a bombabiztos óvóhely folyosóján állt. Haase ciánkálit tartalmazó ampullát és egy fogót tartott a kezében. Azt az utasítást kapta Hitlertől, hogy mérgezze meg Blondit. Hitler Blondin akarta ellenőrizni a méreg hatását. Blondi kutyát éjfélkor mérgezték meg a fürdőszobában. Tornow szétfeszítette a kutya pofáját, Haase pedig a fogóval összeroppantotta a mérget tartalmazó ampullát az állat torkában. A méreg azonnal hatott. Hitler hamarosan bejött a fürdőszobába, meg akart győződni arról, hogy valóban megmérgezték-e Blondit. A Führer nem szólt egy szót sem. Az arca mozdulatlan volt. Egy perc múlva visszatért dolgozószobájába."

A 12. számú jegyzőkönyv

Most rátérhetünk a szakértői vizsgálat eredményeként összeállított legutolsó és legfontosabb dokumentumokra, a 12. és a 13. számú jegyzőkönyvre.

Összeégett férfiholttest törvényszéki orvosi vizsgálata.

„12. számú jegyzőkönyv

(Feltételezhetően Hitler holtteste.) 1945. május 8. Berlin–Buch város, HPPG Hullaház, 496. sz.

A bizottság, amelynek tagjai *F. I. Skaravszkij*, az 1. Belorusz Front vezető törvényszéki orvosszakértője, az egészségügyi szolgálat alezredese, *N. A. Krajevszkij*, a Vörös Hadsereg vezető kórboncnoka, az egészségügyi szolgálat alezredese, *A. J. Maranc*, az 1. Belorusz Front megbízott fő kórboncnoka, az egészségügyi szolgálat őrnagya, *I. J. Boguszlavszkij*, a 3. csapásmérő hadsereg törvényszéki orvosszakértője, az egészségügyi szolgálat őrnagya, és *J. V. Gulkevics*, a 3. csapásmérő hadsereg kórboncnoka, az egészségügyi szolgálat őrnagya – törvényszéki orvosi vizsgálatot folytatott le egy férfiholttesten (feltételezhetően Hitler holttestén) *Tyelegin* altábornagynak, az 1. Belorusz Front katonai tanácsa tagjának a parancsára 1945. május 8-án.

A vizsgálat a következőket állapította meg:

A) *Külső vizsgálat*

A vizsgálatra egy összeégett férfiholttest maradványait szállították be egy 163 cm hosszú, 55 cm széles és 53 cm magas faládában. A holttesten egy darabka sárgás színű, 25×8 cm nagyságú, a szélein megpörkölődött, kötött anyagot találtunk; az anyag kötött ingre emlékeztet.

Mivel a holttest összeégett, nehéz életkorára következtetni, de feltételezhető, hogy 50–60 éves férfi holttestéről van szó; a test magassága 165 cm lehetett (a mérés nem pontos, mivel a test szövetei elszenesedtek), a jobb láb sípcsontja 39 cm hosszúságú. A holttest nagymértékben elszenesedett, az égett hús szaga érződik rajta. A koponyatető egy része hiányzik,[17] de megmaradtak a nyakszirtcsont részei, valamint a felső és az alsó állkapocs. A koponya jobb fele erősebben égett el, mint a bal. A koponyaüreg belsejében láthatók az összeégett agy és a kemény agyhártya egyes részei. Az arcról és a törzsről hiányzik a bőr; csak az összeégett izmok maradványai vannak meg. Az orrcsonton és a felső állkapocs csontjain megszámlálhatatlan apró repedés található. A nyelv elszenesedett, hegye erősen beszorult a felső és az alsó állkapocs fogai közé.

A felső állkapocsban 9 darab fog számlálható meg; a fogakat egységes, sárga színű fémhíd (aranyhíd) tartja, amely a bal oldali második és a jobb oldali második metszőfog csonkjaira van erősítve. Ebben a hídban négy felső metszőfog van (2 1 1 2), két szemfog (3) (3), a bal oldali első kis zápfog (4), jobbra pedig az első és a második kis zápfog (4 5).[18] A bal oldali első metszőfog (1) elölről egy fém- (arany) fogba van beágyazva, hátrább a fehér foganyagon repedések vannak, alul pedig fekete meghibásodás látható a zománcon. Ugyan-

[17] Abban a gödörben, amelyben Ivan Csurakov felfedezte a holttesteket, később megtaláltak egy koponyacsontdarabot; lehetséges, hogy a csontdarab Hitler holttestének volt a része.

[18] Lásd a fényképet a mellékletben.

csak a bal oldalon a 2. metszőfog, a szemfog és az első kis zápfog, valamint a jobb oldali 1., 2. metszőfog és az első kis zápfog normális fogállományú zománcos fog; hátsó részükkel a híd alapjához vannak rögzítve. A jobb oldali szemfogon tömör, sárga színű fém- (arany) korona látható. Baloldalt, az első kis zápfog (4) mögött a felső állkapcson levő híd függőleges irányban ketté van fűrészelve.

Az alsó állkapocs szabadon fekszik az összeégett szájüregben. Alveoláris nyúlványainak hátsó részein éles végű törési felület látható. Az alsó állkapocs csontlemezének elülső felülete és alsó széle elszenesedett. Az elülső felületnél a foggyökerek elszenesedett csúcsai is láthatók. Az alsó állkapocsban 15 fog van, ezek közül 10 műfog; a metszőfogak (2 1 1 2) és a jobb oldali első kis zápfog (4) valódiak, rágófelületük nagymértékben elkopott, láthatók rajtuk a koronanyakak. A fogak zománca kékes árnyalatú, a fognyaknál piszkossárga színű. A bal oldali 4., 5., 7. és 8. fog műfog. Íveltek, sárga színű fémből (aranyból) vannak, az aranykoronák egységes hidat alkotnak. Ez a híd a 3., az 5. (a hídban a 6.) és a 8. (a hídban a 9.) fogra van erősítve. A jobb oldali második kis zápfogat (5) sárga színű fém- (arany) korona fedi, ez a korona összeköttetésben van egy másfajta foganyaggal, amely ezt a fogat a jobb oldali szemfoghoz (3) csatolja. A jobb oldali szemfog hátsó felét és rágófelületének egy részét sárga színű fém (arany) fedi, amely a híd lemezszerű nyúlványa. A jobb oldali első nagy zápfog műfog, fehér színű, az arany alapba van beleerősítve, összekötve a második zápfog és a jobb oldali szemfog hídjával.

A szájban üvegdarabokat találtunk, vékony falú ampulla falának és fenekének a maradványai. A nyak izmai elszenesedtek, a jobb oldali bordák hiányoznak, elégtek. A mellkas jobb oldala, valamint a gyomor kiégett, a jobb oldali tüdő, a máj és a bélrendszer látható az így keletkezett nyíláson keresztül. A nemi szerv elszenesedett, s a megpörkölődött, de meglehetősen épen maradt herezacskóban csak a jobb oldali here található meg. A bal oldali here nincs a hímivarcsatornában.

A jobb kar nagymértékben elégett, a váll összetöredezett csontjainak végződései és az alkar elszenesedtek. Az izmok feketék, helyenként barna színűek, szárazak; érintésre különálló izomszálakra esnek szét. Megmaradtak a bal váll felső kétharmadának megégett maradványai; a vállcsont szabadon álló vége elszenesedett, kibújik a száraz lágyszövetekből. Mind a két láb elszenesedett. A csontok elégtek és összetöredeztek. A jobb láb combcsontján és a sípcsonton törés van. A bal lábról hiányzik a lábfej.

B) *Belső vizsgálat*

A belső szervek elhelyezkedése szabályos. A tüdő felső része fekete, ha megvágjuk, sötétpiros színű, a tüdőállomány eléggé tömör. A felső légutak nyálkahártyája sötétpiros színű. A szívüreget barnáspiros, megalvadt vér tölti ki. A szívizom tömör, főtt húsra emlékeztet. A máj felső része fekete, összeégett, a májállomány eléggé tömör, vágásnál sárgásszürke színű. A vesék kisebbek a szokásosnál: 9×5×3,5 centiméteresek. A vesecsúcs könnyen leválasztható; a vesék sima felületűek, hajszálereik rajza elmosódó. A vesék úgy néznek ki, mintha meg lennének főve. A húgyhólyag 5 köbcentiméternyi sárgásszínű vizeletet tartalmaz. A húgyhólyag nyálkahártyája szürke színű. A lép, a gyomor és a bélrendszer összeégett, helyenként szinte fekete színű.

Megjegyzés: 1. A 3. csapásmérő hadsereg »SZMERS« osztályának a holttestből származó következő részeket adtuk át 1945. május 8-án:

a) a felső állkapocs sárga színű fémhídját 9 foggal,

b) az összeégett alsó állkapcsot 15 foggal.

2. A Käthe Häusermann polgártársnő vallomásáról készült jegyzőkönyv alapján azt lehet feltételezni, hogy a jegyzőkönyvben leírt fogak és a híd Hitler birodalmi kancellár fogai és hídja voltak.

3. Ama beszélgetés során, amelyet Skaravszkij alezredes, a front vezető törvényszéki szakértője folytatott 1945. május

11-én[19] a HPPG 496-os hullaházában Käthe Häusermann polgártársnővel, az utóbbi részletesen leírta Hitler fogainak állapotát. Közlése egybevágott azokkal az anatómiai adatokkal, amelyeket az ismeretlen férfi összeégett testének boncolása alkalmával a szájüreg vizsgálatánál állapítottunk meg.

Melléklet: A jegyzőkönyvhöz mellékelünk egy kémcsövet, benne a holttest szájában talált ampulladarabkákkal.

A front vezető törv. orvosszakértője,
az egészs. szolg. alezredese *(Skaravszkij)*
A Vörös Hadsereg vezető kórboncnoka,
az egészs. szolg. alezredese *(Krajevszkij)*
Az 1. B. F. megb. fő kórboncnoka,
az egészs. szolg. őrnagya *(Maranc)*
A 3. cs. hadsereg törv. orvosszakértője,
az egészs. szolg. őrnagya *(Boguszlavszkij)*
A 3. cs. hadsereg kórboncnoka,
az egészs. szolg. őrnagya *(Gulkevics)*

Szakvélemény:

Azoknak az eredményeknek alapján, amelyeket az ismeretlen férfi összeégett holttestén végzett törvényszéki orvosi vizsgálat, valamint a többi holttesten végzett szakértői vizsgálat (1–11. jegyzőkönyvek) következtében nyertünk, a bizottság a következő megállapításokra jutott:

1. A holttest anatómiai jellemzése

Bár a test nagymértékű elszenesedése következtében lehetetlen leírni az elhunyt külsejét, mégis meg tudjuk állapítani a következőket:

[19] Megkérdeztem Krajevszkij alezredestől, hogy hogyan került ez a dátum a boncolási jegyzőkönyvbe, amikor a boncolás május 8-án történt. Krajevszkij megmagyarázta, hogy a jegyzőkönyvet kézírással állították össze, majd később géppel lemásolták, és elhatározták, hogy kiegészítik a Häusermann nyújtotta adatokkal. Korábban már említettük, hogy a leírás és a szakvélemény nem ugyanabban az időpontban készült el; itt a háromnapos eltérés teljesen rendjénvaló.

a) magassága körülbelül 165 (százhatvanöt) centiméter volt;

b) életkora (a szervek általános fejlettsége és nagysága alapján, valamint az alsó metszőfogak és a jobb oldali kis zápfog állapota alapján) 50 és 60 (ötven és hatvan) év között mozog;

c) a bal oldali here nem található meg sem a herezacskóban, sem az ivarcsatorna ondóvezetékében, sem pedig a kismedencében;

d) a leglényegesebb anatómiai lelet, amely felhasználható az azonosításra, a két állkapocs; mindkettőben nagy mennyiségű mesterséges híd, műfog, korona és tömés van (lásd a jegyzőkönyvet).

2. *A halál oka*

A testen nagymértékű elváltozásokat okozott a tűz, de egyéb, halálos sérülésre vagy betegségre utaló, szemmel látható jelek nem fedezhetők fel rajta.

A szájüregben összetört ampullából származó üvegmaradványok fedezhetők fel, akárcsak a többi holttest szájüregében (lásd az 1., 2., 3., 5., 6., 8., 9., 10., 11. és 13. sz. jegyzőkönyveket); a holttestekből erősen árad a keserűmandula szag (1., 2., 3., 5., 8., 9., 10., 11. sz. jegyzőkönyvek); valamint ciánvegyületek jelenlétét állapították meg a belsőrészek törvényszéki vegyi vizsgálatánál (1., 2., 3., 4., 5., 6., 7., 8., 9., 10., 11. sz jegyzőkönyvek). Mindez arra enged következtetni, hogy az adott esetben ciánvegyületekkel történt mérgezés következtében állt be a halál.

Az 1. B. F. vezető törv. orvosszakértője,
az egészs. szolg. alezredese *(Skaravszkij)*
A Vörös Hadsereg vezető kórboncnoka,
az egészs. szolg. alezredese *(Krajevszkij)*
Az 1. B. F. megbízott fő kórboncnoka,
az egészs. szolg. őrnagya *(Maranc)*

A 3. csapásmérő hads. törv. orvosszakértője,
az egészs. szolg. őrnagya *(Boguszlavszkij)*
A 3. csapásmérő hads. kórboncnoka,
az egészs. szolg. őrnagya *(Gulkevics)*"

Ez a 12. számú jegyzőkönyv tartalma. Ezt vegyük tudomásul – egyelőre nem bocsátkozunk bele annak a kérdésnek a részleteibe, hogy kinek a holttestéről van szó; ezt a kérdést a jegyzőkönyv is nyitva hagyta. Nézzük most inkább a 13. számú jegyzőkönyvet. Ez a jegyzőkönyv is részletes, de számunkra csak a szakvélemény a fontos, amely a következőképpen hangzik:

„13. számú jegyzőkönyv

... 1. A holttest anatómiai jellemzése

Bár a test nagymértékű elszenesedése következtében lehetetlen leírni az elhunyt külsejét, mégis meg tudjuk állapítani a következőket:

a) Az elhunyt életkora mintegy 30–40 év között mozoghatott, amire a fogak rágófelületének jelentéktelen mértékű kopása enged következtetni;

b) testmagassága körülbelül 150 cm volt;

c) a leglényegesebb anatómiai lelet, amely felhasználható az azonosításnál, az alsó állkapocsban talált aranyhíd, a benne levő 4 erős foggal.

2. A halál okai:

Az erősen elszenesedett holttest mellkasában szilánk okozta sérülések fedezhetők fel, amelyeket alvadt vér borít: a tüdő- és a szívburok károsodást szenvedett, s a sebekből hat apró fémszilánk került elő.

Ezenkívül széttört ampullából származó üvegmaradványok fedezhetők fel a szájüregben.

Figyelembe véve a többi holttestben talált hasonló ampullamaradványokat – 1., 2., 3., 4., 5., 6., 7., 8., 9., 10., 11. sz. jegyzőkönyvek –, a holttestek boncolásánál erősen érezhető keserűmandula szagot – 1., 2., 3., 4., 5., 6., 7., 8., 9., 10., 11. sz. jegyzőkönyvek –, valamint azt, hogy ciánvegyületek jelenlétét állapították meg a holttestek szerveinek törvényszéki vegyi vizsgálatánál – 1., 2., 3., 4., 5., 6., 7., 8., 9., 10., 11. sz. jegyzőkönyvek –, a bizottság arra a következtetésre jutott, hogy a halál közvetlen oka, eltekintve a mellkason felfedezhető súlyos sérülésektől, ciánvegyületekkel történt mérgezés."

Figyeljük meg a 12. és a 13. számú jegyzőkönyvben a leíró részt és a halál okának megállapítását. Láthatjuk, hogy a 13 holttest közül ezek károsodtak a legnagyobb mértékben, s így a szakemberek munkája ezeknél volt a legnehezebb. E két holttest épségi fokát az a tény is meghatározta, hogy amíg Krebs és a Goebbels család május 1-én vetett véget az életének, addig Hitler és Braun április 30-án. Krebs teste épen maradt, s Goebbels testén is teljes mértékben épen maradt a koponya. Másképp áll a helyzet a 12. és a 13. számú holttesttel. Ezek jelentős mértékben károsodtak, s jóval nehezebb volt lefolytatni rajtuk a vizsgálatot.

Így azután annál nagyobb jelentőséget kell tulajdonítanunk a következő soroknak: „A szájban üvegdarabokat találtunk, vékony falú ampulla falának és fenekének a maradványait" (12. sz. jegyzőkönyv), s „... széttört ampullából származó üvegmaradványok fedezhetők fel a szájüregben" (13. sz.). Ezek a megállapítások tették lehetővé a bizottság számára, hogy az analógia felhasználásával mindkét esetben erre a következtetésre jusson szakvéleményében: „a halál ciánvegyületekkel történt mérgezés következtében állt be".[20]

[20] Semmi szín alatt sem mond ellent ennek a következtetésnek az a tény, hogy szilánkok okozta sérüléseket fedeztek fel Eva Braun testén. Ezek a sérülések semmiképp sem keletkezhettek a bunkerban. A szilánkok nyilván akkor érték a testet, amikor a tüzérségi tűz alatt álló kertben megpróbálták elégetni. Csak ilyen lövedékek okozhatták a sebeket, valamint a jegyzőkönyvben leírt vérömlenyt.

Az állkapcsok és a protézisek

Ma már meglehetősen ismert a története annak, hogyan is sikerült pontosan megállapítani, kiknek a holttestéről volt szó. Olyannyira ismert ez a történet, hogy az utóbbi időben már néhány anekdotikus részlet is fűződik hozzá. Az egyik ilyen mozzanat a „Stern" folyóirattól ered, amely közzétette Arnaudovnak, az orvostudományok doktorának elbeszélését, aki származását tekintve bolgár, ma pedig az NSZK állampolgára. Arnaudov részletesen elmesélte: éppen ő, nem pedig valaki más állapította meg, hogy a jelzett két holttest Hitler és Braun holtteste.

Amikor megmutattam ezt az elbeszélést néhány embernek azok közül, akik valóban részt vettek Hitler holttestének azonosításában, ironikus mosoly jelent meg arcukon. Természetesen emlékeztek a fiatal bolgár medikusra, akivel 1945. május 9-én ismerkedtek meg a Charité klinikán, s aki végrehajtott egy fontos feladatot. Nevezetesen: Eicken professzor kérésére ő kísérte el a szovjet szakértőket a Charitéről a Kurfürstendammra, ahol a tiszteknek meg kellett találniuk Hitler fogorvosát, Blaschke professzort. Vitathatatlan, hogy ez a feladat nem volt túl egyszerű abban az időben, s dr. Arnaudov tisztességgel ellátta a feladatát. Szerepe azonban ezzel véget is ért.

Ennél a pontnál meg kell ismerkednünk újabb két szovjet tiszttel, akik történetünkben nem csekély szerepet játszottak. Az egyik tiszt Andrej Szevasztyanovics Mirosnyicsenko, a 3. csapásmérő hadsereg kémelhárításának vezetője, a másik Mi-

rosnyicsenko helyettese, Vaszilij Ivanovics Gorbusin. Mindketten ahhoz az idősebb szovjet nemzedékhez tartoztak, amelynek végig kellett járnia a háború valamennyi ösvényét. Ha életrajzi adataikat a Gestapo bármelyik nyomozója elé tárták volna, az kétségkívül minden gondolkodás nélkül a következő megjegyzést tette volna: „Sonderbehandlung".[21] Mind a kettő munkás volt eredetileg, régi tagjai a kommunista pártnak (Mirosnyicsenko 1930-tól, Gorbusin pedig 1932-től). Mint az államvédelmi szervek hivatásos harcosai (Mirosnyicsenko 1930-tól, Gorbusin 1938-tól), sok éven át küzdöttek a szovjet állam ellenségei ellen.

Természetesen hasonló körülmények között egy másik hadsereg katonái is ugyanúgy eljuthattak volna a birodalmi kancellária kertjébe. Nemrégiben elbeszélgettem Andrej Mirosnyicsenkóval, a 64 éves, nyugdíjba vonult ezredessel, aki ekképpen méltatlankodott:

– Miért kell ennyit beszélni rólunk? Bármelyik kémelhárító vagy felderítő ugyanilyen kötelességérzettel végezte volna ezt a feladatot. S számtalan katona és tiszt erőfeszítése kellett ahhoz, hogy a feladatot teljesítsük . . .

A történelemnek azonban olyan a természete, hogy csak végső esetben elégszik meg névtelen hősökkel. A dolog úgy esett, hogy a 3. csapásmérő hadsereg kémelhárításának jutott osztályrészül e rendkívül szokatlan feladat teljesítése. S mivel abban a szakaszban, amelyhez most eljutottunk, a tanúk és az azonosító személyek felkutatása volt a leglényegesebb feladat, a katonai rend értelmében Vaszilij Gorbusin foglalkozott ezzel a kérdéssel. Bisztrov őrnagy, a fiatal tiszt segített neki.

Ha a Gestapónak legalább két oka volt arra, hogy Mirosnyicsenkót és Gorbusint elveszejtse (ti. egyrészt kommunista, másrészt csekista mivoltuk – *Szerk.)*, akkor Gorbusin listájára

[21] Sonderbehandlung – különleges eljárás. A Gestapo nyelvén ez a koncentrációs táborba szállítást, illetve a fizikai megsemmisítést jelentette. – *Szerk.*

még egy ilyen okot rá kell vezetnünk: Gorbusin ugyanis leningrádi volt. A legsúlyosabb időket – 1941 és 1942 telét – Leningrádban élte át, s a városba telepített német ügynökök ellen harcolt. 1942 márciusától kezdve a volhovi fronton volt, 1943-tól pedig a 3. csapásmérő hadsereg törzskaránál. 1945. május 9-én pedig Berlinben követte a bonyolult és zavaros nyomot: meg kellett állapítani, hogy a felfedezett két holttest valóban Hitler és Braun holtteste-e.

Vaszilij Ivanovics Gorbusin a következőket mondotta el. Elhatározták, hogy az orvosszakértők javaslatai alapján fognak bizonyítékokat keresni. A holttestek boncolása közben az orvosok kivették azokból a számtalan hidat, koronát és tömést tartalmazó állkapcsokat. Ezek az „anatómiai bizonyítékok" váltak a legfontosabb kiindulási ponttá. De hogyan lehetett ellenőrizni, hogy Hitler és Braun állkapcsáról volt-e szó? Kezdetben meglehetősen kevés adat állt a rendelkezésükre ennek bizonyítására. Az egyetlen ismert tény az volt, hogy Hitlert éveken keresztül gyógykezelte az orr-, fül- és gégespecialista Eicken professzor. Gorbusin csoportja elhatározta, hogy ezen a ponton indul el.

„. . . Május 9-én reggel útnak eredtünk, hogy felkutassuk Hitler fogorvosait – mesélte Gorbusin. – Az egyik berlini klinikán találkoztunk Eicken professzorral, a klinika vezetőjével. Elbeszélgettünk vele, s ő elmondta, hogy Blaschke professzor volt Hitler személyes fogorvosa. Azonnal Blaschke professzor klinikájára indultunk. Eicken professzor utasítására elkísért bennünket az egyik munkatársa, egy fiatal bolgár, aki Berlinben végezte a tanulmányait, majd ott is rekedt a háború miatt.

Blaschke professzor klinikáján Bruck doktor fogadott bennünket. Amikor megtudta, hogy a főnökével akarunk találkozni egy olyan ügyben, ami igen fontos a szovjet parancsnokság számára, kijelentette: a professzor nincs a klinikán, de talán helyettesíthetné őt a professzor asszisztensnője, Käthe Häusermann. Megkértem Bruckot, hogy hívassa az asszisztensnőt. A bolgárt küldték érte, s Häusermann hamarosan megjelent.

– Hol találhatunk leírást Adolf Hitler fogainak betegségéről? – kérdeztem Käthe Häusermanntól.

– Itt, a kartotékok között – felelte.

Häusermann gyorsan átlapozta a kartotékokat, s a dobozból kiemelte az egyik lapot, amely az Adolf Hitler betegségeiről szóló feljegyzéseket tartalmazta. A feljegyzések arról tanúskodtak, hogy a Führernek igencsak romlott, keresztül-kasul javított fogai voltak.

Szükségünk volt még a Hitler fogairól készült röntgenfelvételekre, de a felvételek nem voltak a klinikán. Amikor megkérdeztem, hol nézzünk utánuk, Käthe Häusermann azt felelte, hogy a felvételek minden valószínűség szerint Blaschke professzor birodalmi kancellária épületében levő dolgozószobájában vannak.

Nem maradtunk tovább a klinikán. Elindultunk a birodalmi kancelláriára, s magunkkal vittük Käthe Häusermannt is. Miután odaértünk, lementünk az alagsorba, megkerestük Blaschke professzor fogorvosi szobáját, és Käthe Häusermann segítségével hamarosan megtaláltuk a Führer fogairól készült röntgenfelvételeket. Találtunk néhány kész aranykoronát is, amelyeket a fogorvosnak már nem sikerült betennie Hitler szájába.

Käthe Häusermann közölte velem, hogy Hitler és Eva Braun számára Fritz Echtmann fogtechnikus szokta elkészíteni a koronákat és a hidakat. Häusermann azt is tudta, hol lakik a fogtechnikus. Elmentünk Echtmannhoz; otthon találtuk. Elmagyaráztuk neki, milyen ügyben jöttünk, s megkértem Echtmannt, hogy jöjjön velünk. Szívesen beleegyezett.

Külön-külön kihallgattuk Häusermannt és Echtmannt. Bisztrov őrnagy is részt vett a kihallgatáson.

A kérdéseimre adott válaszokban mind Käthe Häusermann, mind Fritz Echtmann részletesen, emlékezetből leírta Hitler fogait. Az a leírás, amelyet a hidakról, a koronákról és a fogtömésekről adtak, pontosan egyezett a birtokunkban levő feljegyzésekben szereplő adatokkal s a röntgenfelvételekkel.

Ezután azonosítás céljából megmutattuk nekik a férfiholttestből kiemelt állkapcsokat. Häusermann és Echtmann fenntartás nélkül úgy nyilatkoztak, hogy Hitler állkapcsairól van szó.

Ezután ugyanebben a sorrendben megkértük őket, hogy írják le Eva Braun fogait. Amikor pedig már mind a ketten részletesen válaszoltak a kérdéseinkre, megmutattuk nekik azt az aranyhidat, amelyet a női holttestből emeltünk ki a boncolás alkalmával. Käthe Häusermann és Fritz Echtmann nyomban kijelentette, hogy Eva Brauné volt a protézis. Fritz Echtmann még hozzáfűzte, hogy saját találmánya az a különleges foghídszerkezet, amely Eva Braun számára készült, s a műfogkészítők közül még senki sem alkalmazott ilyen módszert.

Ezek után ismét összegyűltek a mi orvosszakértőink. Áttanulmányozták a fogbetegségek történetét, a röntgenfelvételeket, és azokat az állkapcsokat, amelyeket a birodalmi kancellária kertjében május 4-én talált, összeégett férfiholttestből emeltek ki, s arra a végső következtetésre jutottak, hogy a fogak Adolf Hitler fogai."

Minden alapunk megvan arra, hogy hitelesnek fogadjuk el V. I. Gorbusin elbeszélését. Az általa elmondottakat dokumentumokkal is alá tudjuk támasztani: a vallatási jegyzőkönyvekkel, amelyek azokban a napokban készültek. Három ember neve szerepel Gorbusin elbeszélésében: Eicken professzor, Käthe Häusermann és Fritz Echtmann neve. Az első ember: von Eicken. Mirosnyicsenko és Gorbusin beszélgetett vele május 9-én. A szovjet tisztek ennek az orvosnak a kihallgatása során szereztek tudomást Hitler személyes fogorvosáról, Blaschke professzorról, ami azután rendkívül fontosnak bizonyult és nagy szerepet játszott a kutatásban.

Most nézzük meg, mit vallott Käthe Häusermann, akit a von Eickennel való beszélgetés után találtak meg. Több alkalommal kikérdezték; május 10-én Gorbusin folytatott vele beszélgetést.[22] Közöljük a beszélgetés legfontosabb részletét:

[22] Jelena Rzsevszkaja, aki kiadta a birodalom főkolomposainak felkutatásáról készített feljegyzéseket, tolmácsként volt jelen ennél a kihallgatásnál.

„. . . *Kérdés:* Meg tudná-e állapítani a fogakat tartó híd alapján, hogy Hitler fogairól van-e szó?

Válasz: Igen, feltétlenül.

Kérdés: Megmutatjuk önnek a felső állkapocsban talált hidat és az alsó állkapcsot a fogakkal. Ismeretes-e ön előtt, hogy kinek a fogai ezek?

Válasz: Az itt bemutatott fogak Németország birodalmi kancellárjának, Adolf Hitlernek a fogai. A felső állkapocsban balra, a negyedik fog mögött jól látható egy nyílás, amely abból ered, hogy a hatodik fog eltávolítása végett fogorvosi fúrógéppel kettéreszeltük a hidat ezen a helyen. Blaschke professzor végezte el a műveletet az én részvételemmel, 1944 őszén . . .

Minden egyéb arra utaló jel, hogy Hitler szájából valók ezek a hidak, megegyeznek az általam korábban emlékezetből felsorolt jellegzetességekkel; kivéve a jobb oldali, negyedik alsó fogat, amely az én emlékezetem szerint porcelánból készített műfog volt, míg most, a fogak megtekintésénél ténylegesen úgy tűnik, hogy ez a fog eredeti.

Kérdés: Megerősíti-e azt az állítását, hogy az önnek bemutatott fogak Hitler fogai?

Válasz: Igen, megerősítem, hogy az itt bemutatott fogak Adolf Hitler fogai."

Häusermann segített abban is, hogy megtaláljuk Fritz Echtmann fogtechnikust, aki azután május 11-én megerősítette Käthe Häusermann állításait.[23] Ugyanezen a napon, május 11-én dr. Faust Skaravszkij hallgatta ki Häusermannt. Skaravszkij így emlékszik vissza erre:

„1945. május 11-én a már említett 496. számú mozgó tábori sebészeti kórházban, Buchban megkaptam a Hitler fogbetegségeiről szóló feljegyzéseket. Bevezették Käthe Häusermannt,

[23] Később Echtmann a szovjet fogságban vázlatot és leírást készített Eva Braun állkapcsairól (Echtmann csinálta a protéziseket Braun számára). Vázlatot állított össze Adolf Hitler állkapcsairól is (Echtmann részt vett Hitler protéziseinek a készítésében).

Blaschke professzornak, Hitler szájsebészének az asszisztensnőjét. Häusermann doktornő annak idején részt vett Hitler fogainak javításában és pótlásában. Mintha csak az imént történt volna, úgy emlékszem az asszisztensnő rémületére a kihallgatáson. A kihallgatás azonban egészen békés volt, egyszerű orvosi beszélgetés. Én, a szovjet orvos beszélgettem a német orvossal. Häusermann rémülete hamarosan eloszlott; a 2–3 óra hosszat tartó beszélgetés alatt jóízűen fogyasztotta édességeinket. Részletesen leírta Hitler fogprotéziseinek sajátosságait, még le is rajzolta azokat. Egy ízben még vitába is bonyolódtunk, mivel a fogak tanulmányozása alkalmával elsiklott a figyelmem egy részlet fölött: hibásan vettem számba az acélcsapocskákat. Häusermann állítása bizonyult helyesnek.

Amikor végeztünk a beszélgetés elméleti részével, áttértünk a gyakorlati részre. Elhatároztam, hogy Häusermann állításait magukon a protéziseken fogom ellenőrizni, amelyek nálam voltak, íróasztalomba rejtve. Kivettem a protéziseket, és megmutattam Häusermann-nak. Häusermann még egyszer mindent részletesen elismételt, s nagy biztonsággal kijelentette, hogy a bemutatott protézis valóban Hitleré. A kép tökéletesen világos volt – Häusermann számára és az én számomra, a törvényszéki orvosszakértő számára is."

Häusermann és Echtmann kihallgatása után a törvényszéki orvosszakértőknek már nem voltak kétségeik a holttestek azonosságát illetően. Megkérdeztem Krajevszkij professzortól, hogy mi maradt meg emlékezetében a legélesebben ebből a szakértői vizsgálatból.

„Hát kérem, az a keserűmandula szag, amelyet valamennyi holttestnél érezni lehetett. Ez a szag világosan értésére adja a kórboncnoknak vagy a törvényszéki orvosnak: cianvegyületből eredő mérgezés történt . . ."

Egy bizonyos sajátossággal, az ún. monorchizmussal kapcsolatban, amit Hitler boncolásánál állapítottak meg, Krajevszkij megjegyezte, hogy a monorchizmus elég gyakori jelenség, szü-

letési hiba.[24] Megkérdeztem tőle: vajon ezt a hiányosságot betegség következményének lehet tekinteni? (Dr. Felix Kersten Himmler szavai nyomán ugyanis azt állította, hogy Hitler szifiliszen esett át.) Krajevszkij professzor tagadó választ adott: semmiféle összefüggés nincs a szifilisz és a monorchizmus között.

Ezután Krajevszkij kérdezte meg tőlem: megemlítik-e valahol a szakirodalomban Hitlernek ezt a születési hibáját? Azt válaszoltam, hogy semmi ilyesmivel sem találkoztam. Igaz, hogy a Führer személyes orvosának asszisztense, dr. von Hasselbach elmondja: Hitler mindig határozottan ellenezte, hogy orvosi vizsgálatnak vessék alá. Lehetséges, hogy az említett születési hibával volt összefüggésben ez az ellenkezés.

Dr. Faust Skaravszkij bizottsága befejezte munkáját, és jelentést tett az eredményekről. Így végződött tehát a dolog: Faust doktor mondta ki Adolf Hitlerre az utolsó, úgynevezett „törvényszéki-orvosi" ítéletet. Faust, akinek nevéből a hatalmas német költő megalkotta valaha az emberi ész diadalának szimbólumát. Az értelem ez alkalommal is legyőzte az értelmetlenséget.

[24] Itt a szerző arra utal, hogy a holttesten csupán egy herét fedeztek fel. – *Szerk.*

Gyilkosság a bunkerban

A gyermekek mindig és mindenütt gyermekek. Anna Frank gyermek volt. Marija Rolnyikajtye, a vilniusi gettó foglya, aki nem kevésbé megrázó jegyzeteket hagyott hátra, szintén 14 éves volt csak. Babij Jar és Lidice áldozatai között is voltak gyermekek. Voltak gyermekek azok között is, akiket magában Németországban semmisített meg az SD. És hány gyermek pusztult el Drezda bombázásakor!

Mindezek alapján valamelyes fogalmat alkothatunk magunknak a tények jelentőségéről, amikor a Goebbels házaspár hat gyermekének meggyilkolásáról szándékozunk beszélni. Hat természetesen nem hatszázezer. A gyermekek azonban gyermekek maradnak, s a gyilkosság is gyilkosság marad. Mert még a birodalmi propagandaminiszter úr iránt jóindulattal viseltető nyugati történészek sem merészelik azt állítani, hogy Helga (született 1932. szeptember 1-én), Hilda (1934. április 13-án), Helmut (1935. október 2-án), Golda (1937. február 19-én), Hedda (1938. május 5-én) és Heida (1940. október 29-én) öngyilkossággal vetett volna véget az életének.

Az 1945. május 1-én lezajlott események közepette viszonylag kevés figyelmet keltett Goebbels gyermekeinek halála. Goebbels családjának példáján mindazonáltal különösen világosan lehet látni, mivel is végződik a „rettegés propagandája". Tulajdonképpen mi késztette arra Goebbelst és feleségét, hogy megöljék gyermekeiket? Feltételezték, hogy a szövetségesek a hat gyermeken fognak bosszút állni? Ezt bizony Goebbels min-

den cinizmusa ellenére is nehéz elhinni. Egyébként maga az élet cáfolta meg az ilyesfajta feltételezéseket. Bormann, Himmler, Göring s a többiek gyermekei túlélték szüleiket.

Láthatóan másról van itt szó. A fanatizmusnak nincsenek határai. De nehéz minden dolgot visszavezetni a fanatizmusra is. A gyilkosságon alapuló rendszerre előbb vagy utóbb feltétlenül visszahat saját módszere. Az, aki nem vesz másokat emberszámba, előbb-utóbb maga is elveszti emberi mivoltát.

Hogyan ölték meg Goebbels gyermekeit? Erről megoszlanak a vélemények. Egyesek, mint például Werner Naumann, Goebbels helyettese, azt állítják, hogy Magda Goebbels is részt vett a gyilkosságban. Egy másik változat szerint az asszony a szobán kívül, az ajtó mögött tartózkodott, amikor az orvosok beadták az injekciót a gyermekeknek. Goebbels életrajzírója, Heiber úgy véli, hogy sohasem fogjuk megtudni, miként is játszódtak le az események.

Nem állítom, hogy az itt következő dokumentumok teljes mértékben világosságot derítenek majd Goebbels gyermekei meggyilkolásának a történetére. Egy vonatkozásban azonban különös figyelmet érdemelnek ezek az iratok: valamennyi közvetlenül az események lejátszódása után készült. Az olvasók észre fogják venni, hogy dr. Helmut Kunz, az a személy, aki a felvilágosításokat adta, nem mondta meg egyszerre a teljes igazságot. A szovjet nyomozók azonban nagyon állhatatosak voltak. És amikor néhány, egymásnak ellentmondó útbaigazítást kaptak, Kunzot ismét igen hosszadalmas, keresztkérdésekkel teli kihallgatás alá vetették, s így újabb adatok birtokába jutottak. Már ezért is rendkívül érdekes ezeknek a jegyzőkönyveknek a tartalma.

„Kihallgatási jegyzőkönyv

1945. május hó 7. Az 1. Belorusz Front »SZMERS« kémelhárítása I. Igazgatási Osztályának vezetője, Vasziljev alezredes, Vlaszov nyomozó főhadnagy német tolmácsa segítségével kihallgatta a német hadsereg hadifoglyát,

Kunz Helmutot (apja neve Gustav). Kunz 1910-ben született Ettlingen városában, Baden tartományban, foglalkozása fogorvos; a legutóbbi időben a berlini SS egészségügyi központjában dolgozott mint a vezető fogorvos szárnysegédje. Ez év április 23-tól kezdve dolgozott a birodalmi kancellárián. Az SS egészségügyi részlegét ugyanis 1945. április 21-én feloszlatták, s Kunz átkerült egy kórházba; április 23-án a birodalmi kancelláriára irányították dolgozni. Ebben az időben ott nem volt fogorvos.

Kérdés: Fejtse ki részletesen, mi történt Goebbelsszel és a családjával.

Válasz: Ez év április 27-én, vacsora előtt, este 8–9 óra tájban találkoztam Goebbels feleségével a folyosón, Hitler óvóhelyének bejáratánál. Az asszony kijelentette, hogy egy igen fontos dologról akar beszélni velem. Azonnal rá is tért erre: mivel a jelenlegi helyzetben nyilvánvalóan meg kell halnunk – mondotta –, megkér, hogy segítsek neki megölni a gyermekeit, amibe én bele is egyeztem . . .

. . . Ez év május 1-én, délután 4–5 óra tájban, Goebbels felesége felhívott a kórházban telefonon és azt mondta: az idő már alaposan előrehaladt, s megkér, hogy azonnal menjek az óvóhelyükre. Oda is mentem, de semmiféle gyógyszert nem vittem magammal.

Amikor megérkeztem Goebbels óvóhelyére, Goebbelst a dolgozószobájában találtam feleségével és Naumann-nal, a propagandaminisztérium államtitkárával együtt; éppen beszélgettek valamiről.

Körülbelül 10 percig várakoztam a dolgozószoba ajtajánál. Majd kijött Goebbels és Naumann, Goebbels felesége pedig felszólított, hogy menjek be a szobába. Közölte, hogy már megszületett a döntés (a gyermekek megöléséről). A Führer meghalt, a csapatok pedig este 8–9 óra tájban megkísérlik majd, hogy kitörjenek a bekerítésből; nekünk meg kell halnunk, nincs más kiút a számunkra.

A beszélgetés közben azt javasoltam Goebbelsnének, hogy

küldje a gyermekeket a kórházba, és helyezze őket a Vöröskereszt oltalma alá; de az asszony nem egyezett bele ebbe; jobb, ha meghalnak – mondta.

Húsz perc múlva – még beszélgettünk – visszatért Goebbels a dolgozószobába, és a következő szavakkal fordult hozzám: »Doktor, nagyon hálás leszek önnek, ha segít a feleségemnek megölni a gyermekeket.«

Akárcsak a feleségének, Goebbelsnek is azt javasoltam, hogy küldje a gyermekeket a kórházba a Vöröskereszt védelme alá. Goebbels így válaszolt:

– Ez teljesen lehetetlen, hiszen ezek Goebbels gyermekei.

Goebbels kiment, én pedig ott maradtam a feleségével, aki körülbelül egy órán keresztül pasziánszozott.

Körülbelül egy óra múlva ismét visszatért Goebbels, ezúttal Schachttal, Berlin helyettes Gauleiterével. Amint beszélgetésükből kivettem, Schachtnak a német egységekkel együtt meg kellett kísérelnie a kitörést; most búcsúzott Goebbelstől. Goebbels egy sötét, szarukeretes szemüveget ajándékozott neki a következő szavak kíséretében: »Fogja ezt a szemüveget, emlékül adom, a Führer mindig ezt hordta.« Ezután Schacht elbúcsúzott Goebbels feleségétől, majd tőlem is, és távozott.

Schacht távozása után Goebbels felesége kijelentette. »Mindjárt indulnak a csapataink, az oroszok bármelyik pillanatban ideérkezhetnek, s megzavarhatnak. Most már sietnünk kell a kérdés megoldásával . . .«

Goebbels visszatért a dolgozószobájába, én pedig a feleségével együtt a lakásukba, illetve az óvóhelyükre mentem. Goebbels felesége az előszobában kivett a szekrényből egy morfiummal teli fecskendőt. Átadta nekem, majd átmentünk a gyermekek hálószobájába. A gyermekek már ágyban voltak, de még nem aludtak.

Goebbels felesége azt mondta a gyerekeknek: »Gyerekek, ne ijedjetek meg, a doktor egy oltást fog adni nektek, most ilyen oltásokat kapnak a gyermekek és a katonák.« Ezután kiment a szobából. Miután egyedül maradtam, nekiálltam, hogy

befecskendezzem a morfiumot: először a két nagyobbik lánynak, azután a fiúnak, majd a többi kislánynak. A karjukba adtam az injekciót, a könyökük alá, 0,5 köbcentimétert, hogy félig alvó állapotba juttassam őket. Körülbelül 8–10 percig tartott, amíg beadtam az injekciókat; azután ismét kimentem az előszobába, s ott találtam Goebbels feleségét. Azt mondtam neki, hogy várni kell 10 percet, amíg elalszanak a gyerekek. Meg is néztem rögtön az órámat, 20 óra 40 percet mutatott (május 1-én). Tíz perc múlva Goebbelsné velem együtt visszatért a gyermekek hálószobájába, ahol 5 percig tartózkodott: egy-egy feltört ampullából mindegyik gyereknek ciánkálit öntött a szájába. (A ciánkáli üvegampullákban volt, minden ampulla 1,5 köbcentiméter mérget tartalmazott.) Amikor visszamentünk az előszobába, Goebbels felesége így szólt: »Mindennek vége . . .«

Kérdés: Hogyan juthatott Goebbels felesége a méreghez (a ciánkálihoz)?

Válasz: Goebbels felesége maga mondta nekem, hogy Hitler második számú orvosától, Stumpfeggertől kapta a morfiumot és a fecskendőt; de azt nem tudom, hogy a ciánkálit honnan vette . . .

Kérdés: Egyedül ön vett részt Goebbels gyermekeinek a meggyilkolásában?

Válasz: Igen, csak én."

Itt kihagyunk a jegyzőkönyvből egy olyan részt, amely nem kapcsolódik a minket érdeklő kérdéshez. Kunzot azonban rövidesen ismét kihallgatták. Bemutatunk egy részletet az erről készült jegyzőkönyvből. A kihallgatást Vlaszov nyomozó vezette május 19-én:

„*Kérdés:* . . . A nyomozás olyan adatokkal rendelkezik, amelyek szerint doktor Stumpfegger segített önnek a gyermekek megölésében. Beismeri ezt a tényt?

Válasz: Igen, elismerem, hogy a nyomozás során hamisan vallottam a Goebbels gyermekek halálának körülményeiről. Doktor Stumpfegger valóban segített nekem. Goebbels gyer-

mekeinek meggyilkolása pontosan a következőképpen játszódott le:

Miután valamennyi gyermeknek beadtam a morfiuminjekciót, és a gyermekek hálószobájából átmentem a szomszéd szobába, ahol Goebbels feleségével együtt vártam, hogy a gyermekek elaludjanak, az asszony megkért, hogy segítsek beadni a mérget. Megtagadtam a részvételt, arra hivatkozva, hogy ehhez nincs elég lelkierőm. Goebbels felesége ekkor megkért, hogy keressem meg doktor Stumpfeggert, Hitler orvosának első asszisztensét, és hívjam el hozzá. 3–4 perc múlva meg is találtam Stumpfeggert, az óvóhely ebédlőjében ült. Így szóltam hozzá: »Doktor, Goebbelsné nagyságos asszony kéreti magához.« Amikor Stumpfeggerrel együtt visszatértem a gyermekek hálószobája melletti szobába, ahol Goebbels feleségét hagytam, az asszony már nem volt ott, így Stumpfegger egyenesen bement a hálószobába. Én magam a szomszéd szobában maradtam és várakoztam. 4–5 perc múlva Stumpfegger kijött Goebbels feleségével együtt, s azonnal eltávozott; egy szót sem szólt hozzám. Goebbels felesége sem mondott semmit, csak sírt. Lementem vele az óvóhely alsóbb szintjére, bementünk Goebbelshez, itt elbúcsúztam tőlük, s visszatértem a kórházba.

Kérdés: Az előző kihallgatások alkalmával miért nem beszélt arról, hogy Stumpfegger doktor is részt vett Goebbels gyermekeinek meggyilkolásában?

Válasz: Berlinben, a német helyőrség kapitulációja előtti utolsó napokban olyan erős hatást gyakoroltak rám az események, hogy ezt a körülményt egyszerűen figyelmen kívül hagytam, minden különösebb szándék nélkül."

Így vallott dr. Kunz. Ami Stumpfeggert illeti, ő meghalt a Berlinből megkísérelt kitörésnél, így rajta keresztül nem tudjuk ellenőrizni Kunz adatait. Az eredmény azonban ismeretes. Dr. Skaravszkij rögzítette az 1–2., valamint a 8–11. számú jegyzőkönyvekben, amelyeket Buchban készítettek 1945. május 7-én és 8-án. Valamennyi jegyzőkönyv azonos tartalmú, a méreg következtében beállt halálról tanúskodik.

A nyomozás nem fejeződött be...

Ezzel véget ért az egyik rendkívül fontos szakasza annak a nyomozásnak, amely Hitler, Goebbels és a többiek halála körülményeinek felderítésére irányult. Az orvosi vizsgálat eredményeiről jelentést tettek Moszkvában.

Ezeket az eredményeket azonban nem hozták nyilvánosságra. Miért? Egyáltalán nem azért, mintha kétséges lett volna a szakértői vizsgálat hitelessége. A katonai orvosszakértők által végzett munkát tudomásul vették. Május utolsó napjaiban jelentést tettek róla a legfelsőbb szovjet állami és katonai vezetésnél. Az orvosi vizsgálatot befejezettnek tekintették, így azután a holttesteket véglegesen elégették, a hamvakat pedig szétszórták a szélbe.

Mint tudjuk, a holttestek különböző állapotban voltak: Adolf Hitler, Eva Braun, Joseph és Magda Goebbels holttestét kisebb-nagyobb mértékben elégették, a hat gyermeket, Hans Krebset és a két kutyát pedig egyáltalán meg sem égették. Most valamennyi holttestet teljesen elhamvasztották, a hamvakat pedig szétszórták; minderről az 1. Belorusz Front „SZMERS" osztályának vezetője, A. Vagyisz altábornagy jelentést is tett Moszkvába 1945. június 3-án. Megjegyzendő, hogy másfél év múlva, 1946 októberében hasonló sorsra juttatták azoknak a főbb német háborús bűnösöknek a földi maradványait is, akiket Nürnbergben a Nemzetközi Katonai Törvényszék ítélete alapján végeztek ki. Akkor bizony, aligha gondolta valaki, hogy a Nemzeti Demokrata Párt urai egyszer

még olyan kihívó tüntetéseket fognak rendezni, mint amilyet a landsbergi börtön temetőjénél szerveztek, ahol a másodrendű bűnösöket temették el. Ha abban az időben, 1945 táján valaki hasonló dolgot tételezett volna fel, bolondnak tartották volna. Csakhogy abban az „esztelen, esztelen, esztelen világban" – a nyugati világban – sok minden előfordulhat, még az is, hogy olyan szörnyűséges bálványok előtt hajolnak meg, amelyeket egyszer már ledöntött a szabadságszerető emberiség közös erőfeszítése!

Nem áll rendelkezésünkre dokumentum arról, hogyan fogadták Moszkvában azt a jelentést, amely Berlinből érkezett a szakértői vizsgálat eredményeiről. I. V. Sztálin kétségkívül nem csekély érdeklődést mutatott Hitler sorsa iránt. G. K. Zsukov elmondja, hogy Sztálin gyakran tett fel neki kérdéseket Hitlerre vonatkozólag, és értésére adta, hogy folytatni kell a kutatást. Egyébként G. K. Zsukov pontosan ilyen értelemben nyilatkozott azon a nemzetközi sajtókonferencián, amelyet 1945 júniusában tartott Berlinben. Vajon mivel magyarázható J. V. Sztálin szkeptikus magatartása: azzal, hogy nem akart megbékélni Hitler „távozásának" tényével az igazságos megtorlás elől? Akik ebben az ügyben vezették a vizsgálatot, emlékeznek arra, hogy összehasonlíthatatlanul fontosabb szerepet játszottak más meggondolások. Először is: elhatározták, hogy egyelőre nem hozzák nyilvánosságra a törvényszéki orvosi vizsgálat eredményeit, hanem arra az esetre „tartogatják" azokat, ha megjelenik valamiféle pályázó a „csodálatosan megmenekült" Hitler szerepére. Másodszor pedig az illetékesek azt követelték: folytatódjék a vizsgálat, s lehetőleg küszöbölje ki a hibák vagy a hamis információk minden lehetőségét.

Ez utóbbi feladat megoldása során már nem lehetett csupán a Berlinben szerzett adatokra hagyatkozni. Más anyagokkal is össze kellett vetni azokat. Tekintetbe véve, hogy igen sok olyan személy állt a szovjet nyomozó szervek rendelkezésére, akik a birodalmi kancellária bunkerében voltak, az a feladat került

előtérbe, hogy választ kapjanak a következő kérdésre: *elvileg kitörhetett-e Berlinből Hitler azokban a napokban?*

Ma már világosan látjuk, hogy helyes volt a kérdésnek ez a megközelítése. Nem is egy ember hagyta el a birodalmi kancellária bunkerét az utolsó napokban. Hanna Reitschnek sikerült repülőgépén felemelkednie a charlottenburgi országútról. Nem beszélve Bormannról és Müllerről, akiknek a sorsa máig sem világos, olyan emberek, mint Axmann és Naumann, szerencsésen maguk mögött hagytak minden akadályt. Ismeretes Himmler példája is, aki átöltözött, hamis iratokat szerzett, és csupán a véletlennek köszönhető, hogy az angolok kezére került. Még a Harmadik Birodalom vezető személyiségei is lehetőséget találhattak arra, hogy kivágják magukat és elrejtőzzenek egyszerű maszkírozás segítségével. Így például egy olyan jól ismert ember, mint Erich Koch, Kelet-Poroszország Gauleitere és Ukrajna birodalmi biztosa, egészen 1950-ig élt titokban Nyugat-Németországban!

A szovjet nyomozók a következő személyeket hallgatták ki: elsősorban Otto Günschét, Hitler szárnysegédét; továbbá a Führer személyes pilótáját, Hans Baurt, és testőrségének vezetőjét, Rattenhubert; Mohnke Brigadeführert és másokat. Első alkalommal még Berlinben hallgatták ki ezeket a személyeket, közvetlenül fogságba esésük után. Az első kihallgatás természetesen elég futólagos volt. Ezenkívül abban az időben a nyomozók még nem tudták, hogy fogságba esett Linge is, az az ember, aki jelen volt Hitler életének legutolsó perceinél.

Linge története nem nélkülöz bizonyos komikumot. Elvegyült a foglyok tömegében, és arra számított, hogy nem fognak felfigyelni rá. Pontosan ez volt a célja, amikor a berlini utcán, ahol a többiekkel együtt vonult, az egyik utcán ácsorgó asszonynak átadott egy Hitler nevével ékesített órát. Linge azonban elszámította magát: az asszony, aki ilyen váratlanul ajándékot kapott, megijedt, s jelentést tett az esetről a szovjet katonai parancsnokságnak. Azonnal kiadták a parancsot, hogy

elő kell teremteni Heinz Lingét a Berlinben fogságba esett sok ezer hadifogoly közül.

Megkezdődött a kihallgatás. A nyomozók két tényezőre fordították a legnagyobb figyelmet. Először: milyen mértékben volt elméleti vagy gyakorlati lehetősége Hitlernek arra, hogy kijusson Berlinből? Másodszor: mennyire érdemelnek hitelt a Hitler öngyilkosságáról szerzett értesülések, s ha ez megtörtént a valóságban, hogyan zajlott le? A kihallgatások igen részletesek voltak, anyaguk több kötetet megtölt. Mi, tekintettel munkánk korlátozott terjedelmére, aligha tudnánk bemutatni őket, de nem is ez a fontos. A fontos az eredmény, s ez a következőkben összegezhető:

1. Hitler április 28-ig megkísérelhette, hogy repülőn elhagyja Berlint.

2. A bunker lakóinak legnagyobb része minden módon rábeszélte Hitlert, hogy így cselekedjen.

3. Hitler nem követte ezt a tanácsot.

A helyzet a következő volt: a Führer kíséretében szinte mindenki előtt világossá vált, hogy amennyiben Hitler Berlinben marad – akkor pedig a kíséretnek is maradnia kell –, úgy a pusztulás elkerülhetetlen. Tragikus jelenetek játszódtak le: Morell, Hitler orvosa zokogott, térden állva könyörgött, hogy engedjék el Berlinből; valamennyien könyörögtek Hitlernek, hogy menjen az „alpesi erődbe". Baur, a pilóta neki is készülődött, hogy Mandzsukuóba (távol-keleti, japán fennhatóság alatti bábállam volt – *Szerk.)* szállítsa a Führert! Hitler személyisége azonban már olyan mértékben demoralizálódott, hogy gondolni sem tudott a bunker elhagyására. Április 20-a után már nem mutatkozott nappali világosságnál, a szovjet lövedékek robbanásai pedig borzadállyal töltötték el.

Voltak más motívumok is, amelyekről a szemtanúk említést tettek a kihallgatások alkalmával. Valaki azt mondta például, hogy Hitler lehetetlennek tartotta, hogy módja lenne az elrejtőzésre. Mások arra mutattak rá, hogy Berlin elhagyása után Hitler aligha számíthatott volna bármiféle csapatokra is; min-

denkinél jobban tudta, hogy semmiféle „alpesi erőd" sem létezik, és Schörner hadseregcsoportjának sem volt reális lehetősége arra, hogy átverekedje magát nyugatra, a Bajor-Alpokba. És valóban, a későbbiekben olyan feljegyzések kerültek elő, amelyek Hitler következő kijelentéseit tartalmazták:

– Teljesen értelmetlen dolog lenne délen üldögélnem, ott ugyanis nem lenne már semmi befolyásom, sem hadseregem. Csak a törzskarommal ülnék ott. Csupán akkor tarthatnám meg a délnémet és az osztrák hegyvidéket, ha Olaszországot is meg tudnám tartani. Ott azonban már defetizmus fertőzte meg a parancsnokságot . . .

Vagy a következő:

– Úgy ülnék Berchtesgadenben, mint egy szánalomra méltó földönfutó, s haszontalan parancsokat adnék ki. Az úgynevezett déli erőd nem önálló. Ez csupán illúzió, az ottani csapatok szétszóródnak. Semmit nem lehet tenni délen . . .

Nyilvánvalóan egy általános körülmény volt hatással mindezekre a személyes motívumokra: Hitler túlságosan összeforrt náci birodalmával, annyira, hogy már el sem tudta képzelni a birodalom létét önmaga nélkül s önmagát a birodalom nélkül.

A pusztítás logikája nem ismer határokat, s ez a logika a szakadék felé rohanó szekérhez kötözte Adolf Hitlert, Joseph Goebbelset és másokat is. Az ő magatartásukban valószínűleg több következetesség volt, mint Göring és Himmler arra irányuló kísérleteiben, hogy kiugorjanak a szekérből, és az utolsó pillanatban felajánlják szolgálataikat – amelyek már senkinek sem kellettek! – a nyugati hatalmaknak. A végeredmény azonban ugyanaz volt: Hitler megmérgezte magát Berlinben, Himmler megmérgezte magát Lüneburg közelében, Göring pedig megmérgezte magát Nürnbergben.

A moszkvai vizsgálat következtetése így hangzott: Hitler megkísérelhette ugyan Berlin elhagyását, de ezt mégsem tette meg. Már csak az utolsó kérdést kellett tisztázni: pontosan milyen módon követte el Hitler az öngyilkosságot?

A Harmadik Birodalom utolsó hazugsága

Vitatkozni lehet azon, hogy vannak-e a hazugságnak méretei. Létezik olyan nézet, amely szerint minél nagyobb a hazugság, annál hamarabb elhiszik. A náci rendszer ebben az értelemben bebizonyította azt, hogy szó szerint az egész állam életét fel lehet építeni hazugságra, s nem is véletlenszerű, hanem előre megfontolt hazugságra.

Különböző méretű hazugságokat lehet felfedezni abban a vonatkozásban is, ahogy a Harmadik Birodalom vezetői Hitler halálának kérdéséhez viszonyultak. Hivatalosan hazudták a legnagyobbat – nevezetesen abban a rádióközleményben, amelyet a német birodalom valamennyi adója leadott május 1-én arról, hogy a Führer, Adolf Hitler, a Berlint védelmező csapatok élén elesett. Nekem úgy tűnik, hogy nagyon kevesen hitték el ezt a hazugságot, bármekkora volt is. Közülünk mindenesetre senki sem hitte el.

Ezután olyan hírek keltek szárnyra, hogy Hitler agyonlőtte magát. Lassanként helyet szorított magának ez a változat a különböző emlékiratokban, sőt a történelmi tanulmányokban is. Erről ír Boldt lovaskapitány „A birodalmi kancellária utolsó napjai" című könyvében; megerősíti ezt az állítást Artur Axmann, aki még ma is él; ugyanerre a következtetésre jutott számos kutató is (Fest, Trevor-Roper, Shirer).

A német kutatók közül elsőként talán Erich Kuby kérdőjelezte meg ezt a változatot az „Oroszok Berlinben 1945-ben" című könyvében. (A könyv anyagát először a „Spiegel" című

folyóirat közölte.) Kuby a következőket írta: „A Führer környezetében levő emberek érdekelve voltak abban, hogy a Harmadik Birodalom istensége úgy mondjon búcsút az életnek, hogy férfiasan agyonlője magát." Csakhogy Kuby így folytatja a mondottakat: „A szovjet fél ugyanilyen mértékben érdekelt volt abban, hogy Hitler gyáva módon megmérgezze magát. Mind a két félnek nyomós okai voltak rá, hogy elrejtsék az igazságot."

Kuby láthatóan túlságosan is objektív akart lenni: a kételkedésnek, úgymond, mindenkire vonatkoznia kell. Kuby eljárása azonban szembetűnően illogikus. Ha az ő értelmezése szerint nézzük a dolgokat, a szovjet félnek már régen hirdetnie kellett volna, hogy Hitler megmérgezte magát. Pedig nem ez történt; a szovjet kiadványokban is fel lehetett lelni egy bizonyos ideig az agyonlövés változatát. Ez az egyik tény. A másik pedig az, hogy nekünk egyáltalán nem érdekünk az „igazság elrejtése". Az a legfontosabb feladatunk, hogy megállapítsuk az igazságot.

Milyen tényeken alapul az a következtetés, hogy Hitler megmérgezte magát? Nézzük ezeket végig meghatározott sorrendben.

Első tény: az orvosi szakvélemény; a szakvélemény tökéletesen egyértelmű.

Második tény: az azonosítási eljárás.

Harmadik tény: az öngyilkosság körülményeinek elemzéséből kapott eredmény.

Az első két tényt már alaposan áttanulmányoztuk. Nézzük most a Moszkvában lefolytatott vizsgálat anyagait. Már a vizsgálat kezdetén egy igen érdekes körülményre derült fény: *magát* az öngyilkosságot illetően különös véleménykülönbségek mutatkoztak a vallomásokban. Akiknek ismerniük kellett volna az eseményeket, és emlékezniük kellett volna – azok magát a lényeget nem ismerték, és nem emlékeztek rá. Ebben a vonatkozásban különösen zavarosak voltak Günsche és Linge felvilágosításai, pedig ők többet tudhattak másoknál. Még akkor

sem derítettek több fényt a dologra, amikor már kiszabadultak. Ha elolvassuk Linge elbeszélését a „Spiegel" 1965. évi 22. számában, a következőket tudjuk meg belőle. A búcsúzkodás után, amely április 30-án délután három óra tájban zajlott le, Hitler bement a szobájába Eva Braunnal együtt, hogy öngyilkosságot kövessenek el. Miután Hitler becsukta maga mögött az ajtót, Linge saját állítása szerint teljesen elvesztette a fejét, és felrohant a lépcsőn; már majdnem kilépett az utcára, de az erős tüzérségi tűz visszafordulásra késztette. Visszatért Hitler szobájának ajtajához, kinyitotta egy kissé, s lőporszag csapta meg az orrát. Ekkor elment Bormannért, és együtt léptek be a szobába. Linge állítása szerint Hitler és Eva Braun a fal mellett levő dívány két végében ültek. Egy 7,65 kaliberű „Walter" pisztoly Hitler közelében hevert, egy másik pisztoly, 6,35 kaliberű, Hitler előtt feküdt a földön. Hitler bal halántékán golyó ütötte nyílás volt, de a nyílásból egy csepp vér sem szivárgott: ebből Linge arra következtetett, hogy Hitler a bal kezével lőtt a bal halántékába.

Erich Kuby felidézi Linge elbeszélését, s erős kételyeinek ad kifejezést vele kapcsolatban. Először is nagyon nehéz elképzelni – mondja –, hogy Hitler bal kézzel lőtte volna agyon magát, ugyanis nem volt balkezes. Másodszor: igen erősen remegtek a kezei. A bal keze jobban remegett, mint a jobb (ezt már 1944. július 20-a előtt észre lehetett venni). Tegyük hozzá, hogy a „Spiegel" publikációja után Linge változtatott a verzión: nem a bal, hanem a jobb halántékról volt szó! Mennyi képtelenség egy rakáson!

Ha megpróbáljuk összesíteni csak egy részét is azoknak az adatoknak, amelyeket különböző időpontokban közöltek különböző személyek, a 103. oldalon bemutatott, sajátos képet kapjuk.

Van-e kiút ebből a labirintusból? Természetesen van. Az elmondottakban tapasztalható véleménykülönbség és zűrzavar csak arról tanúskodik, hogy azok a személyek, akik a bunkerban tartózkodtak, tudatosan próbálták leplezni az igazságot,

	Günsche (1950)	Günsche (1960)	Linge	Kempka	Shirer, Trevor-Roper	Bullock
Hitler és Braun testének a helyzete	Egymás mellett ültek a díványon	Hitler ült, Braun feküdt	A díván két végében ültek, Braun balra	A díványon: Hitler fekve, Braun ülve	Egymás mellett feküdtek a díványon	A díványon ültek egymás mellett, Braun jobbra
Hol hatolt be a golyó Hitler fejébe?	jobb halántékán	nem jelzi	bal halántékán	száján át	száján át	száján át

és mindenkit meg akartak téveszteni. Erre pedig azért volt szükségük, hogy kialakítsák azt a legendát, amely szerint a Führer *pisztollyal követett el öngyilkosságot.*

A Moszkvában folyó nyomozás mindenekelőtt a lövésről szóló feltételezést tette vizsgálat tárgyává. Az a verzió teljesen elesett, hogy Hitler először lőtt, majd utána mérgezte volna meg magát. Ennek a fordítottja sem volt valószínű: ha figyelembe vesszük, hogy a ciánkáli azon nyomban hat, nagyon nehéz elképzelni, hogy módja van még meghúzni a ravaszt annak az embernek, aki beöntötte már a szájába az ampulla tartalmát.

Mérgezés és pisztollyal elkövetett öngyilkosság ugyanabban az időpontban? Megkérdeztem Vlagyimir Mihajlovics Szmoljanyinov professzortól, a neves szovjet törvényszéki orvostól: előfordulhat-e ilyen eset? A professzor azt válaszolta, hogy eddigi gyakorlata során még nem találkozott hasonló esettel. Egy ilyen eljárás megvalósítása nagy akaraterőt, azonnali reakcióképességet és biztos kezet követel. Ismeretes azonban, milyen erősen remegtek Hitler kezei. Ezenkívül pszichikumának teljesen levert és demoralizált állapota is tökéletesen kizárta ezt a lehetőséget. Következésképpen egy harmadik változatot kellett keresni. Ennek a változatnak az volt a lényege, hogy Hitler előbb megmérgezte magát, majd fejbelőtték – a biztonság okáért.

Számos közvetett, de igen fontos bizonyítékunk van arra, hogy maga Hitler követelte agyonlövetését. Nemrégiben megjelent Gana Perinay amerikai történész könyve Eva Braunról, amely Eva Braun közeli rokonainak, valamint Hitler titkárainak – Jungének, Christiannak, Wolffnak és Schrödernek az elbeszélései alapján készült. A könyv tartalmazza Hitler egyes kijelentéseit, amelyek akkoriban hangzottak el, hogy emlegetni kezdték az oroszokkal szembeni ellenállás lehetőségét „fegyverrel a kézben". Hitler azt mondta:

„Nem vagyok képes fegyvert tartani a kezemben. Már az első órákban össze fogok csuklani, és ki lesz akkor képes rá, hogy agyonlőjön?"

Hitler és Krebs április 29-én újra megtárgyalta az öngyilkosságot. Krebs azt mondta:

„Az a legjobb, ha a szájába lő az ember!"

Hitler erre a következő ellenvetést tette:

„Ez természetesen így van. De ki fog engem agyonlőni, ha mégis életben maradok?"

Vajon ki tudta megtenni? Abban az időben Günsche, a szárnysegéd, Linge, a komornyik, Rattenhuber, az őrség vezetője, Baur, a pilóta, Martin Bormann és Mohnke SS-tábornokok tartózkodtak Hitler közvetlen környezetében. A szovjet nyomozók úgy vélték, Bormann aligha vállalta magára ezt a feladatot, ugyanis gyáva ember volt. Ezenkívül abban reménykedett, hogy ő fogja megmenteni a Harmadik Birodalmat, s a birodalom legjelentősebb személyiségévé válik; így nemigen vehette magának azt a bátorságot – még a titok leple alatt sem! –, hogy agyonlője a Führert. Hasonló meggondolásokból Rattenhuberről sem tételezhető fel, hogy ő cselekedett volna.

És Hitler személyes pilótája, Baur? A tanúk vallomása szerint Baurt abban az időben jóval fontosabb dolog foglalkoztatta: a Hitlertől kapott ajándékot próbálta elrejteni. Hitler megajándékozta őt legkedvesebb képével, a II. Frigyesről készült portréval, s Baur azon volt, hogy jól elrejtse a képet. Kivette a keretből, egy sétabot köré csavarta, a botot pedig a saját hátához kötözte. Április 30-án pontosan ez a bonyolult művelet foglalta le.

Mohnke SS-tábornok vallomása magára vonta a szovjet nyomozók figyelmét. Mohnke azt mondta a fogságban a kihallgatáson, hogy már április 30-án megtudta, hogy Hitler „megmérgezte magát".[25] Goebbelset, Bormannt, Burgdorfot, Krebset és Rattenhubert nevezte meg azok közül a személyek közül, akik tudtak a dologról. Közülük hárman halottak, egy pedig nyomtalanul eltűnt. És Rattenhuber?

[25] Weidling tábornok, a berlini helyőrség parancsnoka azt mondta, hogy 1945. május 2-án hallott Hitler megmérgezéséről.

Rattenhuber szintén fogságba esett. Moszkvában írásbeli feljegyzéseket készített a birodalmi kancellária utolsó napjairól. A feljegyzéseken az 1945. május 20-i dátum áll, tehát meglehetősen rövid idővel az események után készültek. Az április 30-ról szóló feljegyzés így hangzik:

„Körülbelül déli egy órakor ébredhettem fel, ellenőriztem az őrséget, s négy óra tájban lementem a Führer óvóhelyére. Linge közölte velem, hogy a Führer öngyilkossággal véget vetett az életének, s neki, Lingének kellett a Führer legsúlyosabb parancsát végrehajtania.

Tudtam doktor Stumpfeggertől, hogy neki kellett ciánkálival ellátnia a Führert és feleségét. Nagyon megrázott Linge közlése, annak ellenére, hogy az előző este tanúja voltam Hitler búcsúzkodásának. Leültem. Linge elmondta, hogy a holttesteket becsavarták egy takaróba, és elégették őket a kertben, a vészkijáratnál. Azután közölte, hogy vérfolt maradt a szőnyegen; csodálkozva néztem rá, mert tudtam, hogy Hitlernek volt ciánkálija. Ekkor Linge elmondta, hogy Hitler parancsa értelmében el kellett hagynia a szobát, és tíz perc múlva, amikor a szobában már semmi sem volt hallható, vissza kellett mennie és végre kellett hajtania a parancsot. És amikor Linge az asztalra tette Hitler pisztolyát, megértettem, hogy ez volt Hitler legsúlyosabb parancsa."

Később Rattenhuber szóban kiegészítette elbeszélését azzal, hogy még egy ember volt, aki tudott a „legsúlyosabb parancsról": helyettese, Peter Hegl bűnügyi megbízott. Rattenhuber elbeszélése szerint Hegl szintén Lingétől hallotta, hogy annak kellett végrehajtania a parancsot. A hallottak alapján Rattenhuber a következőket állapította meg:

– Megállapítottam, hogy Hitler nem volt teljesen meggyőződve arról, hatni fog-e a méreg az ő szervezetére is, ezért parancsolta meg Lingének, a szolgának, hogy menjen be a szobájába egy bizonyos idő elteltével, és lője agyon.[26]

[26] A vallomást 1951. november 15-én foglalták írásba orosz nyelven; Rattenhuber átolvasta és hitelesítette.

Rattenhuber okfejtésének volt bizonyos alapja. Ismeretes, hogy egyes kémiai vegyületek – például a cukor – semlegesítő hatással vannak a ciánvegyületekre.[27] Hitler nagy mennyiségben szedett különböző szereket, amelyekkel dr. Morell látta el. S mivel igen félt attól, hogy az „orosz állatkertbe" jut, a kutyán ellenőrizte a ciánkálit tartalmazó kapszula hatását.

Mint már mondottuk, Rattenhubernak az volt a véleménye, hogy a lövés Lingétől jött. Egyes szovjet kutatók feltételezése szerint Günsche adta le a lövést. De akár így történt a dolog, akár úgy, egy valami világos: még ha eldördült is a lövés a bezárt szobában, az nem a „minden idők és minden népek leghatalmasabb hadvezérének" (Goebbels így nevezte nagylelkűen Hitlert) az öngyilkosságáról tanúskodó lövés volt. Nem hangzik metaforaként, ha azt mondjuk, hogy Hitlert úgy lőtték le, mint egy kutyát – ugyanis a kutyáját is lelőtték, ráadásul, miután már megmérgezték.

Amikor Szmoljanyinov professzor és én megtárgyaltuk a lövéssel kapcsolatos feltételezéseket, a professzor megjegyezte, hogy az ő számára, a törvényszéki orvosszakértő számára egynek sincs meggyőző ereje ezek közül a feltételezések közül. Csak a törvényszéki orvosi és a kórboncnoki szakértői vizsgálat arra vonatkozó szakvéleménye rendelkezik kategorikus bizonyossággal, hogy Hitler halálának az oka: mérgezés. *„Minden egyéb pusztán kitalálás."* Ez volt a professzor következtetése.

[27] Feljegyeztek egy ilyen esetet a törvényszéki orvostudomány történetéből: a ciánkáli nem hatott Raszputyinra, mivel édes süteménnyel adták be neki.

Befejezés helyett

Amikor az elbeszélés kezdetén az „operatív tanácskozásokról" készült jegyzőkönyvekkel foglalkoztam, egy igen fontos részükről nem tettem említést: azokról a feljegyzésekről, amelyek a háború legvégén készültek, már azután, hogy Bajorországba küldték Berlinből a hivatásos gyorsírókat. Lorenz, a német tájékoztató iroda képviselője lett ekkor „másodállásban" a gyorsíró. Csak 1966-ban váltak ismertté azok a feljegyzések, amelyeket Hitlernek Bormann-nal, Goebbelsszel és Krebsszel folytatott beszélgetéseiről készített. A feljegyzések szerint Hitler a következőket mondta 1945. április 25-én:

– Csak egy lehetőséget látok arra, hogy kijavítsuk a történelmet. Győzelmet kell aratnom valahol! Gondolják el, micsoda hatással lenne ez az angolokra! Ha ma sikeresen megvédjük Berlint – jelenleg ugyanis már tapasztalhatók az oroszellenes hangulat határozott jelei –, akkor majd tapasztalhatjuk, hogy azok a messzire látó emberek, akik ellenszenvvel viseltetnek e kolosszussal szemben, mennyire fel fognak majd élénkülni! Lehetséges, hogy azt fogják gondolni: ha most egyesülnénk Németországgal . . .

Hányan szerették volna már „kijavítani a történelmet"! Amióta csak nyilvánvalóvá vált, hogy a történelem egyáltalán nem abban az irányban halad, amely a burzsoá világ uralkodó osztályai számára kívánatos lenne, egyidejűleg arra is megjelentek a receptek, hogyan kell elősegíteni a pusztuló társadalmi rend ügyét, és hogyan kell eltiporni a hatalmas forradalmat.

Max Hofmann császári tábornok 1918-ban úgy vélte, hogy két zászlóalj segítségével el tudja intézni az ügyet. Winston Churchill néhány év múlva „tizennégy államot" hívott fel a harcra. Azonban sem a császári zászlóaljak, sem az antant hadosztályai, sem pedig a fehér hadseregek nem voltak képesek arra, hogy feltartóztassák a forradalmat diadalútján.

Már a hitleri agresszió korszakát is sikeresen magunk mögött hagytuk. Ez a korszak is belekerült évszázadunk krónikájába, s története ugyancsak azon folyamatok visszafordíthatatlanságáról tanúskodik, amelyek mindent elsöpörve vezetik az emberiséget az új társadalmi rend felé. És bár több mint egy negyedszázad eltelt már a háború befejezése óta, erre a korszakra még sokáig fogunk emlékezni. Hiszen léteznek még a világon olyan osztályerők, amelyek a „történelem kijavításának" jelszavát írták a zászlajukra.

Nem szabad lebecsülnünk ezeket az erőket. Erre figyelmeztet az amerikaiak vietnami agressziója, a szocialista tábor elleni provokációs tevékenység, a NATO katonai erőfeszítései. Német földön is létezik még egy olyan állam, amely nem hajlandó elismerni a második világháború következményeit. A történelmet azonban nem lehet megváltoztatni. Feltartóztathatatlan menetén nem lehet „javítani". Így válik azután jelentőssé a birodalmi kancellária bunkerjében lejátszódott sajátos epizód, ha az általános katonai és politikai összefüggések egészében vizsgáljuk. Ez az epizód tanulságos a maga módján. A történelem ítélete ugyanis különböző formákban jelenhet meg: még törvényszéki orvosi szakvélemény formájában is. Ez az ítélet azonban kérlelhetetlen és megcáfolhatatlan marad. Csak hadd emlékezzenek rá mindazok, akik gonosz terveket forralnak a szocializmus ügye ellen.

Tartalom

Bevezetés 5
A berlini finálé 9
Otto Günsche elbeszélése 21
Hogyan akarták megnyerni a háborút? 26
Háború a saját népük ellen 37
A kutatás kezdete 45
Eltérés a módszertől 52
Mit talált Ivan Csurakov? 58
A szakértői vizsgálat 65
A 12. számú jegyzőkönyv 73
Az állkapcsok és a protézisek 81
Gyilkosság a bunkerban 89
A nyomozás nem fejeződött be . . . 95
A Harmadik Birodalom utolsó hazugsága 100
Befejezés helyett 109

A kiadásért felel a Kossuth Könyvkiadó igazgatója
Szerkesztette és a fordítást ellenőrizte Réz Miklósné
A borító Szántó Tibor munkája
Műszaki vezető Szécsi Andor
Műszaki szerkesztő Jordán Gusztávné
Képszerkesztő Fábri Magda
A szedést 1975. VII. 16-án kezdték meg
Megjelent 1976. II. 27-én, 37 000 példányban
Terjedelme 5,6 (A/5) ív + $^1/_2$ ív képmelléklet

75.2346 Athenaeum Nyomda, Budapest
Íves magas- és mélynyomás
Felelős vezető: Soproni Béla vezérigazgató

14,– Ft

„Ivan Csurakov katona bemászott a mellettünk levő bombatölcsérbe, ami mindenféle összeégett papirossal volt teleszórva...

— Alezredes elvtárs, innen lábak állnak ki!

Elkezdtünk ásni, és két holttestet húztunk ki a tölcsérből. Az egyik férfié volt, a másik nőé, mind a kettő alaposan összeégett állapotban..."

Így beszél Klimenko ezredes, a 3. csapásmérő hadsereg 79. lövészhadtestének kémelhárító parancsnoka Hitler és Eva Braun holttestének felfedezéséről. Ez 1945. május 4-én Berlinben, a birodalmi kancellária kertjében történt.

A könyv félig krimi, félig memoárkötet. Hitlernek és közvetlen környezetének utolsó napjait, öngyilkosságukat, majd tetemeik megtalálását, felboncolását és azonosítását mondja el. Az író, Bezimenszkij, 1945 tavaszán maga is ott volt Berlinben. Szemtanúként szól hát, és szemtanúkat szólaltat meg: szovjet hadvezéreket, felderítőket, újságírókat, filmeseket, kórboncnokokat stb. A dokumentumok erejével adja elő a történteket, s egyben sok hamis régi és újabb keletű legendát oszlat el.